

ՔԱՅԼ ԱՌ ՔԱՅԼ ՏԵՍԱՆԵԼԻ ՁԵՌՔԵՐՈՒՄՆԵՐ

Պատումներ և հայացք Հայաստանի համայնքներից

ՀՀ տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն

Գերմանական համագործակցություն
DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT

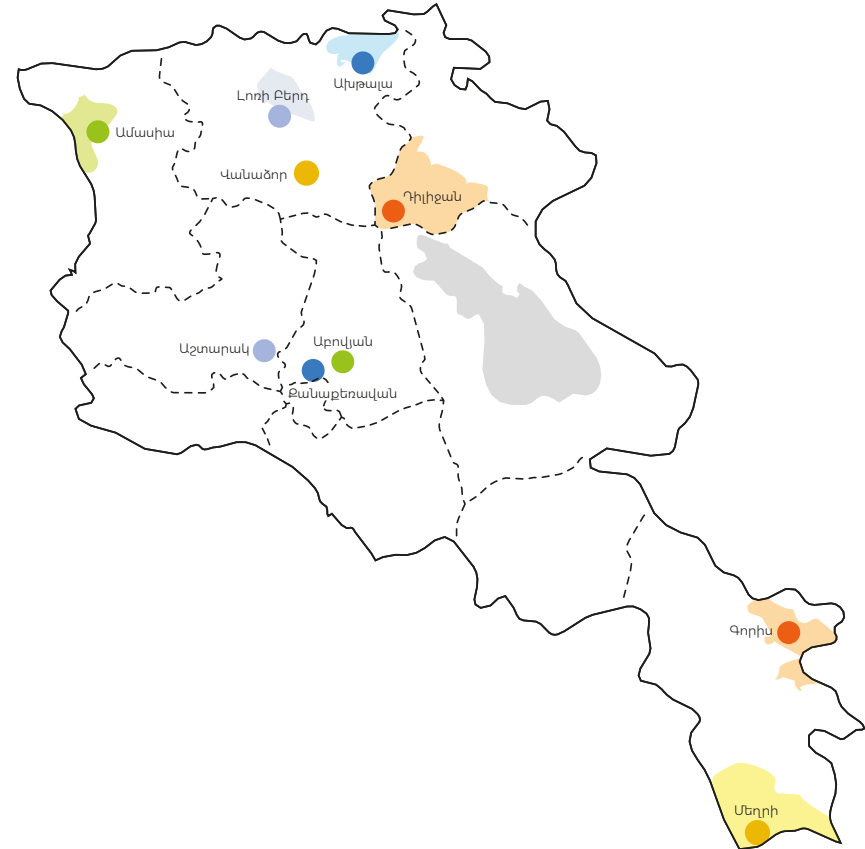
Implemented by:

giz Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development and Cooperation SDC

ՔԱՅԼ ԱՌ ՔԱՅԼ ՏԵՍԱՆԵԼԻ ՁԵՌՔԲԵՐՈՒՄՆԵՐ

Պատումներ և հայացք Հայաստանի համայնքներից

2

Երևան, 2020

Ծրագրի մասին

«Լավ կառավարում հանուն տեղական զարգացման Հարավային Կովկասում» ծրագրի նպատակն է ամրապնդել Հարավային Կովկասի հանրային հաստատությունների կարողությունները՝ մատուցելու ավելի որակյալ քաղաքացիակենտրոն ծառայություններ: Ծրագիրը Հայաստանի, Ադրբեջանի և Վրաստանի ազգային, շրջանային և տեղական մակարդակներում գործող գործընկեր հաստատություններին խորհրդատվություն է տրամադրում ազգային բարեփոխումների նախագծման և իրականացման, ընդհանուր պայմանների բարելավման և ստանդարտների ու ուղեցույցների մշակման վերաբերյալ: Այն օժանդակում է առավելապես տեղական մակարդակում քաղաքացիակենտրոն ծառայությունների մատուցման գործում առանցքային դերակատարների կարողությունների զարգացմանը: Տեղական զարգացման գործընթացներում քաղաքացիների մասնակցությունը խթանելու նպատակով Ծրագիրն աջակցում է մասնակցության և բողոքարկման մեխանիզմների ներդրմանը և դրանց վերաբերյալ քաղաքացիների իրազեկվածության բարձրացմանը: Ծրագիրն աջակցում է նաև շրջանային և տեղական տնտեսական զարգացման ռազմավարությունների և գործիքների

մշակմանն ու կիրառմանը: Գերմանիայի Կովկասյան նախաձեռնության շրջանակներում Ծրագիրը նպաստում է Հարավային Կովկասի երկրների միջև մասնագիտական գիտելիքի և փորձի փոխանակմանը:

«Լավ կառավարում հանուն տեղական զարգացման Հարավային Կովկասում» ծրագիրը «Լավ տեղական ինքնակառավարում Հարավային Կովկասում» ծրագրի շարունակությունն է: Այն իրականացվում է Գերմանիայի միջազգային համագործակցության ընկերության (ԳՄՅԸ) կողմից Գերմանիայի տնտեսական համագործակցության և զարգացման դաշնային նախարարության աջակցությամբ և Հայաստանում համաֆինանսավորվում է Շվեյցարիայի զարգացման և համագործակցության գործակալության (ՇՀՅԳ) կողմից: Ծրագիրն իրականացվում է հիմնական քաղաքական գործընկերոջ՝ ՀՀ տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարության (ՏԿԵՆ) հետ սերտ համակարգմամբ:

Հրատարակության մեջ առկա տեսակետներն անպայմանորեն չեն արտացոլում ԳՄՅԸ, ՇՀՅԳ և համապատասխան կառավարությունների դիրքորոշումները:

Քարին Շեֆեր Հայաստանյան թիմի ղեկավար

«Լավ կառավարում հանուն տեղական զարգացման Հարավային Կովկասում» ծրագիր

Գերմանիայի միջազգային համագործակցության ընկերություն

Ընդամենը հինգ տարի առաջ Հայաստանն ուներ տեղական ինքնակառավարման խիստ մասնատված համակարգ՝ ավելի քան 900 համայնքով, որոնք զգալիորեն տարբերվում էին իրենց չափսերով, կարողություններով և ֆինանսական ռեսուրսների բաշխմամբ: Այս համայնքներից շատերում տեղական իշխանությունները դժվարանում էին իրականացնել նույնիսկ իրենց հիմնարար գործառույթները, ինչը հաճախ հանգեցրել է քայքայված հանրային ենթակառուցվածքների, իսկ տեղական ներուժը չի բավարարել եկամուտներն ավելացնելու և սոցիալ-տնտեսական զարգացում ապահովելու համար:

Ընդամենը մի քանի տարվա ընթացքում, Հայաստանում իրականացվող վարչատարածքային բարեփոխման արդյունքում Հայաստանի համայնքների թիվը գրեթե կիսով չափ կրճատվեց: Համայնքների միավորման մի շարք գործընթացների շնորհիվ 465 համայնքներ միավորվեցին 52 միավորված համայնքների կազմում՝ մեկտեղելով իրենց կարողությունները, ռեսուրսները և ի հայտ բերելով իսկապես աննախադեպ հնարավորություններ տեղական տնտեսական զարգացման, ներդրումների ներհոսքի, բարձրորակ հանրային ծառայությունների մատուցման և քաղաքացիների արդյունավետ մասնակցության համար:

Ի սկզբանե Հայաստանի վարչատարածքային բարեփոխման գլխավոր նպատակը տեղական ինքնակառավարման մարմինների գործունեության համար նպաստավոր միջավայրի ստեղծումն էր և տեղական մակարդակում այնպիսի կենսունակ կառույցների ձևավորումը, որոնք կօգնեին համայնքներին առավելագույնս արդյունավետորեն ծառայել իրենց բնակչությանը: Նոր հիմնված «մեկ պատուհան» սկզբունքով գործող Քաղաքացիների սպասարկման գրասենյակները (ՔՍԳ), թերևս, կառուցվածքային

և կազմակերպական փոփոխությունների ամենաշոշափելի և ամենատեսանելի օրինակներն են: Այստեղ հնարավոր է դարձել մեկտեղել տեղական բնակչության առօրյան դյուրացնող մեծ թվով նորարարական լուծումներ:

«Լավ կառավարում հանուն տեղական զարգացման Հարավային Կովկասում» ծրագիրը շարունակում է աջակցել միավորված համայնքներին բարելավելու իրենց կառավարչական կարողությունները և առանցքային գործառույթների իրականացումը համապատասխանեցնելու նոր պահանջներին: Ավելին, միավորված համայնքներում էլեկտրոնային կառավարման նորարարական գործիքների ներդրման և ՔՍԳ-ների հիմնման միջոցով ծրագիրը կնպաստի համայնքային վարչարարության արդիականացմանը և ծառայությունների մատուցման կատարելագործմանը: Ծրագրային բյուջետավարման օգնությամբ համայնքները կարող են առավել հեշտությամբ և արդյունքահեն ձևով կառավարել իրենց ծախսերը և դրանց վերաբերյալ դյուրըմբռնելի տեղեկություններ տրամադրել իրենց բնակչությանը: Արդյունքում, տեղական մակարդակում հանրային միջոցների օգտագործումն ավելի թափանցիկ և հաշվետվողական կլինի:

Համայնքներն առաջնային օղակ են նաև տեղական տնտեսական զարգացման համար: Պլանավորման կարողությունների զարգացումը միավորված համայնքներին հնարավորություն կտա մշակել տնտեսական զարգացման իրատեսական ռազմավարություններ, սահմանել առաջնահերթություններ և հատկորոշել տեղական ներդրումային ծրագրերի իրականացման նպատակային ոլորտներ: Ծրագիրը նաև աջակցում է տեղական մակարդակում կին քաղաքական գործիչների կարողությունների հզորացմանը՝ այդպիսով նպաստելով որոշումների կայացման գործընթացում կանանց դերի բարձրացմանը:

Այս գիրքը Ձեզ կտանի Հայաստանի տարբեր վայրեր և կներկայացնի համայնքների արձանագրած հաջողության պատմությունները, որոնք հնարավոր են դարձել քաղաքացիամետ միջամտությունների շնորհիվ: Գրքի վերնագիրը հուշում է, որ իմաստալից արդյունքները հեշտությամբ չեն տրվում. դրանց կարելի է հասնել ու պահպանել միայն «քայլ առ քայլ» տարբեր շահագրգիռ կողմերի ակտիվ ներգրավման և շարունակական նվիրման, պետական և տեղական իշխանությունների միջև արդյունավետ համագործակցության

ու գործընկերության և միջազգային դոնորների ու զարգացման ծրագրեր իրականացնող կազմակերպությունների համատեղ աջակցության միջոցով: Այս հրապարակումը մեկտեղել է հաջողության պատմությունները, տեղական մակարդակում որոշում կայացնողների ու համայնքային մարմինների աշխատակիցների հանրային հայտարարությունները, ինչպես նաև սեփական փորձով կիսվող քաղաքացիների կարծիքները վերջին փոփոխությունների արդյունքում իրենց համայնքում տեղի ունեցած դրական տեղաշարժերի մասին:

Հաճելի ընթերցում:

Միավորված
համայնքների
հաջողությունների
պատմությունները
բնակիչների աչքերով

Ախթալա

Ախթալա համայնքը գտնվում է Լոռու մարզի հյուսիսարևելքում՝ Դեբեդ գետի ձախ ափին՝ Լավար լեռան ստորոտում՝ ծովի մակերևույթից 740 մ բարձրության վրա: Հայաստանի մայրաքաղաք Երևանից մոտ 180 կմ, իսկ մարզկենտրոն Կանաճորից՝ 62 կմ հեռավորության վրա է: Միավորված համայնքը բաղկացած է Ախթալա, Շամլուղ, Մեծ Այրում, Փոքր Այրում, ճոճկան և Նեղոց բնակավայրերից: Համայնքի ընդհանուր բնակչությունը մոտ 6000 է:

Ախթալա համայնքի ճոճկան գյուղն է:

Այն հիմնվել է 4-րդ դարում: Կլիման ձմռանը մեղմ է, ամռանը՝ շոգ, չորային: Հաճախակի են կարկտահարությունը, երաշտը, որից խիստ տուժում են գյուղատնտեսությամբ զբաղվողները: ճոճկանում ապրում է 1981 մարդ: Գյուղն ունի մեկ միջնակարգ դպրոց, մեկ մշակույթի տուն: Գործող գրադարանն ունի 7512 անուն գիրք և գտնվում է մշակույթի տանը:

Նասիբ Կարապետյանը գյուղատնտեսական աշխատանքների տասնամյակների փորձ ունի և համայնքների միավորման գաղափարը սկզբից նրան մտահոգում էր. մտածում էր, որ համայնքների միավորման արդյունքում փոքր գյուղերը կոչնչանան կամ կտուժեն, բայց հիմա տեսնում է, որ համայնքի բյուջեն արդյունավետ է ծախսվում, և միավորումն, իրականում, գյուղի համար ավելի օգտակար էր:

«Կենտրոնացած բյուջեները միշտ էլ ձեռնտու են, որպեսզի հնարավորություն ունենան ինչ-որ գործեր կատարել»,- ասում է ճոճկանի հիսուն տարվա բնակիչ, գյուղատնտես Նասիբը:

Համայնքների միավորումից հետո իրականացվել են ճոճկանի փողոցների փոսալցման, զբոսայգու նորոգման, կանգառների կառուցման աշխատանքներ: Հիմնանորոգվում է ճոճկանի մշակույթի տունը: Իսկ մինչ այդ գյուղի բնակիչներն իրենց ազատ ժամանակն անցկացնում են մշակույթի տան այգում:

Իրինա Խուդիկյանը ճոճկանի խանութպանն է: Ուրախ է մշակույթի տան վերանորոգման առիթով, քանի որ երեխաները վերջապես զբաղմունք կունենան: **«Գյուղի երեխեքը գնում են Այրում, Ճնող կամ Ախթալա, իսկ որ մեր գյուղում լինի մշակույթի տուն՝ ավելի լավ: Նկարչության խմբակ կլինի, պարի, սպորտի. գյուղի համար դա մեծ բան ա»,-** ասում է Իրինան:

«Մեր գյուղի նման մեծ գյուղի համար մշակույթի պալատը շատ լավ բան ա: Մեծ գրադարան ունենք, վերանորոգումից հետո կենցաղային հարմարություններ են ստեղծվելու: Ծերերը, որ ազատ ժամանակ շատ են ունենում, նրանց համար էլ պետք է հնարավորություններ լինեն: Թեկուզ գնան Նայեն, թե ինչով են զբաղվում երիտասարդները»,- ասում է Նասիբ Կարապետյանը:

Մեծ և Փոքր Այրումներում լուծվում է գազի և ջրի խնդիրը, կառուցվել է ջրի ներքին ցանց:

Փոքր Այրումում ջրագծեր են քաշվում. բնակչությունը տասնամյակներ սպասած ջուրը շուտով կտեսնի իր տանը:

Մեծ Այրումի դպրոցի տնօրեն Սոֆյա Ավագյանը կարևորում է խմելու ջրի խնդրի լուծումը: Նա պատմում է, թե որքան դժվար է եղել երեսուն տարի դուլլերով ջուր կրել և նման պայմաններում երեխա մեծացնել: Նա կարծում է, որ այդ հարցի լուծումն անհնար կլիներ ապահովել միայն իրենց համայնքի բյուջեով:

«Մի ձեռքը ծափ չի տալիս: Անհրաժեշտ էր միջոցները միավորել խոշոր հարցերը լուծելու համար»,- ասում է Սոֆյան:

Նա հպարտորեն ընդգծում է, որ որդիները ծառայում են հայկական բանակում, իսկ ծառայությունն ավարտելուց ու բարձրագույն կրթություն ստանալուց հետո վերադառնալու են հայրենի բնակավայր:

Նա նաև ուրախ է, որ կանգառներում տանիքներ կան, որոնց տակ անձրևոտ եղանակին պատասպարվում են տրանսպորտի սպասող համապուրոջիները: **«Փոքր Այրումից ամեն օր մոտ քսանհինգ երեխա գալիս է Մեծ Այրում դասի: Ցուրտ և անձրևոտ եղանակին երեխաները անձրևի տակ կանգնած սպասում էին մինչ տրանսպորտը մոտենա, իսկ հիմա ավելի ապահով կլինեն»,-** ասում է տնօրենը:

Ավելի քան տասը տարի մանկապարտեզ չունենալուց հետո բնակավայրի վարչական շենքի տարածքում արդեն գործում է Նորաբաց Նախակրթարանը: Համայնքների միավորման արդյունքում վարչական աշխատակազմը կրճատվեց, իսկ Նրանց զբաղեցրած տարածքը հատկացվեց փոքրիկներին:

Համայնքի բնակչուհի Ջերմինե Դավթյանը մանրամասն ներկայացնում է իր ծննդավայր Շամլուղի վերջին շրջանի ձեռքբերումները. կենտրոնական հրապարակը, որտեղ երեխաները սիրում են իրենց օրն անցկացնել, բարեկարգվել է, իրականացվել են փողոցների փոսային նորոգման, դեպի դպրոցի տանող ճանապարհի ասֆալտապատման, զբոսայգու վերանորոգման, փողոցային լուսավորության, կանգառների կառուցման աշխատանքներ:

Մարինե Ավաբերդյանը Շամլուղի Նախակրթարանի առաջին դաստիարակն է: Նա մեծ սիրով ու եռանդով է անում իր աշխատանքը:

«Երեխաների քանակը Շամլուղում միշտ շատ է եղել, բայց քանի որ տարածք չկար, չէին բացում Նախակրթարան: Խոշորացումից հետո առաջին լավ բանը, որ տեսանք, մանկապարտեզն էր»:

Սպարտակ Բեկջանյանը Նեղոցի Նախկին գյուղապետն է: Այժմ թոշակառու է և հետևում է գյուղում իրականացվող աշխատանքներին: Նախկինում գյուղը զազաֆիկացնելու իր ջանքերն ապարդյուն են եղել, իսկ այսօր դա արդեն իրականություն է:

«Գագ չի եղել, և հույս էլ չի եղել, որ կլինի: Բայց, փանջ Աստծո, միավորումից հետո գյուղում նկատելի շարժ կա»,- ասում է նա:

Էմմա Բեկջանյանն իր տուն մտած հյուրերին հյուրասիրում է իր բակում աճող արքայանարնջով:

Նեղոցի դպրոցի պահակ Դավիթ Բեկջանյանը երջանիկ է. գյուղի ճանապարհն ասֆալտապատել են:

«Երբ գյուղի ճանապարհը ասֆալտապատ է, քեզ մարդու նման ես զգում. զգում ես, որ քո խնդիրներով ղեկավարները մտահոգ են»:

Կորյուն Դավթայանն ու Արմեն Գրիգորյանը Նոյեմբերյանից են եկել Նեղոց՝ եռակցելու գյուղի զազատար խողովակները:

Ախթալա միավորված համայնքի ղեկավար Արկադի Թամազյանը հպարտորեն ներկայացնում է արված աշխատանքի արդյունքները.

«Միավորման արդյունքում ձևավորվում է մեկ ընդհանուր բյուջե, և արդեն կարողանում ենք միջոցներ հայթայթել ու համայնքը զարգացնել: Պետությունը մեզ ևս աջակցում է. տրամադրում է սուբվենցիաներ, որոնց շնորհիվ իրականացրել և իրականացնում ենք համայնքի սոցիալ-տնտեսական զարգացմանը նպաստող տարբեր ծրագրեր: Ունեցել ենք խմելու ջրի մեծ խնդիր Մեծ Այրում և Փոքր Այրում բնակավայրերում, բայց այս պահին սուբվենցիոն ծրագրերով ներքին ցանց է կառուցվում, որի ավարտից հետո համայնքը շուրջօրյա կունենա խմելու ջուր»:

Զուգահեռ Սվինեց թաղամասում իրականացվում են փոսալցման աշխատանքներ:

Ախթալա համայնքի ղեկավար Արկադի Թամազյանը Սվինեց թաղամասի բնակիչների հետ քննարկում է առկա խնդիրները և փորձում ուղենշել դրանց լուծումները:

Ախթալայի համայնքապետարանում արդեն մեկ տարի է՝ գործում է Քաղաքացիների սպասարկման գրասենյակը (ՔՍԳ): Այն հիմնվել է Գերմանիայի միջազգային համագործակցության ընկերության կողմից իրականացվող «Լավ տեղական ինքնակառավարում՝ Հարավային Կովկասում» ծրագրի շրջանակներում՝ Գերմանիայի, Շվեյցարիայի և ԱՄՆ կառավարությունների համաֆինանսավորմամբ:

Գրասենյակի միջոցով իրականացվում է հանրային ծառայությունների տրամադրումը՝ «մեկ պատուհան» սկզբունքով՝ բնակչի համար ապահովելով հարմարավետ և որակյալ սպասարկում: Համայնքային կառավարման տեղեկատվական համակարգի (ՀԿՏՀ) շնորհիվ էլ քաղաքացիները հնարավորություն ունեն ստանալ ծառայություններ անմիջապես իրենց բնակավայրում՝ առանց համայնքի կենտրոն այցելելու անհրաժեշտության:

«Մենք դիմում ենք մեր բնակավայրի օպերատորին, և այդ տեղեկանքային հարցերը տեղում լուծվում են, ու Ախթալայի գրասենյակ գնալու խնդիր չի առաջանում», - ասում է Շամլուղ բնակավայրից Հերմինեն:

«Համակարգի միջոցով կարողանում ենք կապ հաստատել համայնքի կենտրոնի հետ և միանգամից տեղեկանքները տրամադրել բնակիչներին: Այսպիսով, էլ կարիք չի լինում, որ բնակիչն այստեղից գնա, հասնի այնտեղ», - ասում է Մեծ Այրումի ՀԿՏՀ օպերատոր Իվետա Միրզոյանը:

«Մինչ գրասենյակի բացումը բնակիչներն անմիջապես ղեկավարին էին դիմում, իսկ հիմա այցելում են մեր գրասենյակ, և համապատասխան մասնագետներն իրենց հարցերին պատասխանում են: Իհարկե, եթե կարիք է լինում համայնքի ղեկավարին հանդիպելու, մենք դա ևս կազմակերպում ենք», - ասում է Անուշ Կիրակոսյանը, որը ՔՍԳ-ի առաջին կարգի մասնագետ է:

Ախթալա բնակավայրում կատարվել են փողոցների փոսալցման աշխատանքներ, զբոսայգու կառուցման, շենքերի հարակից տարածքների աստիճանների վերանորոգման, փողոցային լուսավորության անցկացման, կանգառների կառուցման աշխատանքներ:

Վերանորոգվում է թիվ 1 մանկապարտեզը:

Չամայնքում իրականացված դրական փոփոխությունները ոչ միայն նպաստում են համայնքի բարեկարգմանը, այլև զարգացմանը, քանի որ համայնքը զարգացնում են մարդիկ, իսկ տարբեր նպատակներով համայնքը լքած մարդիկ, այսօր տեսնելով հույս, որ իրենց բնակավայրը բարեկարգվում է, վերադառնում են հայրենի տուն՝ զարգացնելու այն:

Չերմինե Դավթյանը դիմացավ ժամանակավոր դժվարություններին, որովհետև վստահ էր, որ այս օրը գալու է, և այսօր էլ մեզ է վստահեցնում. **«Արդեն մարդիկ հետ են գալիս իրենց ընտանիքներ, մարդիկ, որ տարիներ առաջ թողել էին իրենց տունն ու ընտանիքը և մեկնել արտագնա աշխատանքի, այսօր հույս տեսնելով, որ կարող են աշխատել և իրենց տունը պահել՝ վերադառնում են»:**

«Մեծ հույսով ապրում ենք, որ մի օր մենք էլ խնդիր չենք ունենա, լավ ա, ջահելները մնում են գյուղում»,- ասում է Նեղոցի Նախկին գյուղապետ Սպարտակ Բեկջանյանը:

Չայրենիք սիրող մարդը պետք է զգա նաև հայրենիքի սերը, և նա անպայման կշենացնի իր բնակավայրը: Այսօր համայնքի բնակիչները վստահեցնում են, որ զգում են այդ սերը, ուրեմն Ախթալան դեռ նոր նվաճումներ կունենա:

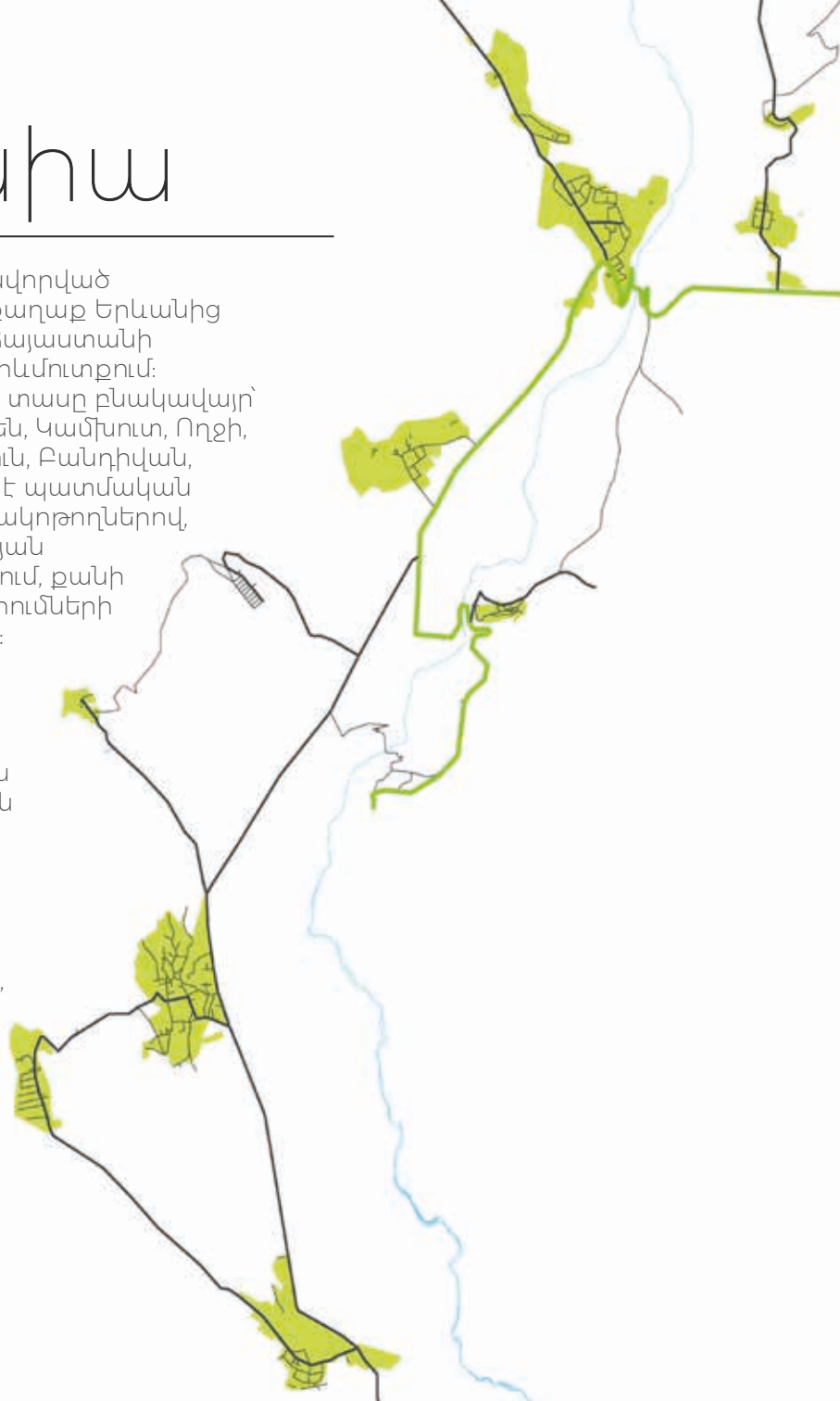

Ամասիա

Շիրակի մարզի Ամասիա միավորված համայնքը գտնվում է մայրաքաղաք Երևանից 150 կմ հեռավորության վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության հյուսիս-արևմուտքում: Համայնքն իր մեջ ներառում է տասը բնակավայր՝ Ամասիա, Արեգնադեմ, Գտաշեն, Կամխուտ, Ողջի, Բյուրակն, Մեղրաշատ, Հովտուն, Բանդիվան, Ջրաձոր: Համայնքը հարուստ է պատմական վայրերով և հնադարյան հուշակոթողներով, սակայն դրանք զբոսաշրջության զարգացմանը դեռ չեն ծառայում, քանի որ համայնքն ունի լուրջ ներդրումների ու բարենորոգումների կարիք:

Ամասիայի բնակլիմայական պայմանները նպաստավոր են զբոսաշրջության զարգացման համար. ձմեռը ձնառատ է՝ ամբողջությամբ պատված ձնածածկույթով, ամառը մեղմ է՝ շրջափակված կանաչ գոտիներով, իսկ ալպիական մարգագետիններն ու մաքուր, հագեցնող օդը գրավիչ են շատերի համար:

Համայնքի մշտական բնակչության թիվը մոտ 4300 է:

Ամասիայի՝ Եվրամիության և ՀՀ կառավարության համագործակցության արդյունքում բացված բրդի գործարանն է, որը լուծել է համայնքում բրդի սպառման, մասամբ՝ նաև աշխատատեղերի խնդիրը:

Անդրանիկ Թադևոսյանը բրդի գործարանի տնօրենն է:

«Այն բուրդը, որ թափում էինք, հիմա մթերում ենք, արդեն բավականին քանակությամբ մթերել ենք: Եվ նորից զարկ կտանք ոչխարապահությանը»:

Նախկինում, չունենալով այլընտրանք, գյուղացիները բուրդն այրում էին կամ թափում գետը: Բրդի գործարանը լուծել է նաև բնապահպանական կարևոր այս խնդիրը: Անդրանիկը վստահ է, որ կարճ ժամանակ անց նրանց կհաջողվի ունենալ տեղական որակյալ թելերի արտադրություն:

30 տարուց ավելի Ամասիայի արոտավայրերում ջրի լուրջ խնդիր է եղել: Կառավարության սուբվենցիոն ծրագրի շնորհիվ 2019 թվականի աշնանը ջրարբիացվեցին համայնքի արոտավայրերը, ինչն էապես կնպաստի անասնաբուծության զարգացմանը:

Համայնքի շատ բնակավայրերում բացվել են անասնաբուժական ժամանակակից կետեր, որտեղից գյուղացին կարող է ստանալ անհրաժեշտ բուժօգնություն կենդանու համար:

20 տարի անց համայնքը վերագինվեց նոր տեխնիկայով՝ հացահատիկային կոմբայն, տրակտոր, խոտի մամլիչ, կցորդիչով տրակտոր: Համայնքների միավորման արդյունքում ձեռք բերված տեխնիկան բնակիչների համար կենսական նշանակություն ունի:

ԱՄՆ միգազգային զարգացման գործակալության ֆինանսավորմամբ ձեռք է բերվել հացահատիկային կոմբայն, տրակտոր և գյուղգործիչ՝ խոտի մամլիչ, տրակտոր կցորդիչով, նախատեսվում է նաև ձեռք բերել ինքնագնաց կոմբայն, սիլոսահավաք, շարքացան, կուլտիվատոր և գուլթան:

Բրդի հոսքագծերի և արհեստների զարգացման նախաձեռնությունը նպաստել է աշխատատեղերի բացմանը: Բրդի գործարանում աշխատում են համայնքի բնակավայրերի բնակիչները:

Գայանե Հարությունյանը աշխատում է բրդի նորաբաց գործարանում: Մանածագործի աշխատանքի շնորհիվ լուծվել է նրա աշխատանքի, հետևաբար՝ նաև սոցիալական խնդիրը:

«Կանայք հնարավորություն ունեցան տնից դուրս գալու, ունենալու աշխատանք և ապահովելու իրենց ընտանիքը իրենց վաստակած գումարով»,- ասում է Գայանեն:

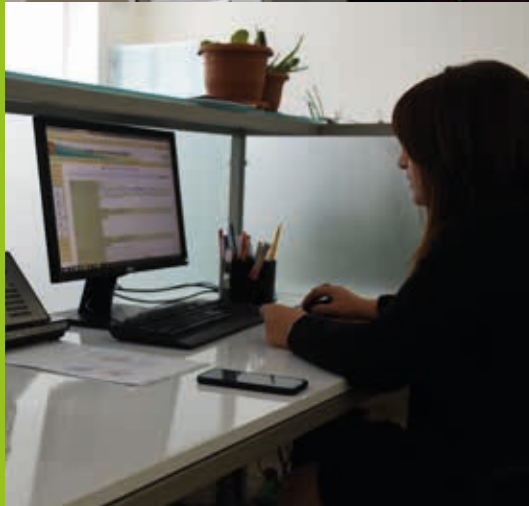

Գերմանիայի, Շվեյցարիայի և ԱՄՆ կառավարությունների աջակցությամբ Գերմանիայի միջազգային համագործակցության ընկերության կողմից իրականացվող «Լավ տեղական ինքնակառավարում Զարավային Կովկասում» ծրագրի միջոցով Ամասիայի համայնքապետարանում հիմնվել է Քաղաքացիների սպասարկման գրասենյակը: Ծրագրի աջակցությամբ գրասենյակը վերագինվել է տեխնիկայով, իրականացվել է աշխատակիցների վերապատրաստում:

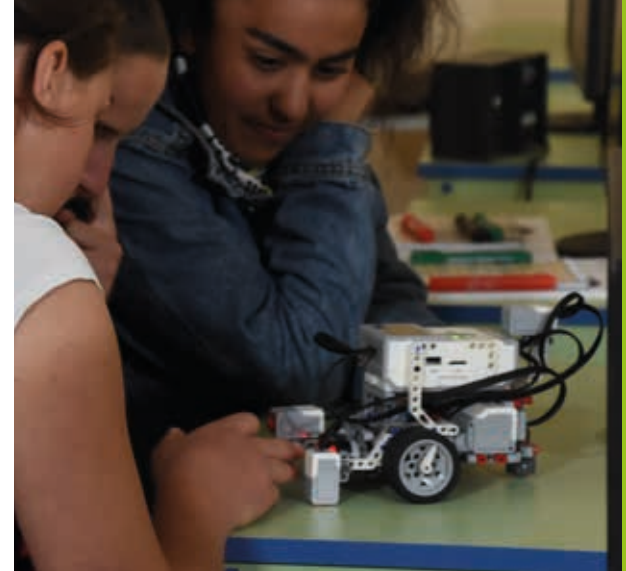

Համայնքում ներդրված Համայնքային կառավարման տեղեկատվական համակարգի միջոցով (ՀԿՏՀ), որի հիման վրա նաև գործում է համայնքապետարանի պաշտոնական կայքը, քաղաքացիները կարող են տեղեկանալ համայնքի նորություններին, ավագանու և համայնքապետի որոշումներին և դրանց նախագծերին, առցանց դիմումներ ուղարկել համայնքապետարան և հետևել դրանց ընթացքին, ծանոթանալ տրամադրվող ծառայություններին և դրանց ընթացակարգերին, առցանց հետևել ավագանու նիստերին, մասնակցել հանրային քննարկումներին և այլն:

Համայնքում գործում է ոչ ֆորմալ կրթության «Լեգո լաբ» կենտրոնը: Կենտրոնի աշակերտները միավորված համայնքի պատանի բնակիչներն են, որոնք սովորում են ռոբոտաշինություն հաճախելով տարբեր բնակավայրերից:

«Քանի որ Ամասիան ունի արհեստագործական ուսումնարան, որտեղ մասնագիտական ուսուցման հիմնական ուղղությունը տեղեկատվական տեխնոլոգիաներն են՝ համակարգիչների շահագործում, ծրագրավորում և այլն, այս լաբորատորիան հիմք է՝ կրթությունն ավելի լուրջ հարթակում շարունակելու»,- ասում է «Լեգո լաբ» հիմնադիր-խմբակավար Արսեն Յայլոյանը, ով ավարտել է Երևանի ճարտարագիտական համալսարանը և վերադարձել հայրենի համայնք՝ հիմնելու այս խմբակը և իր գիտելիքը փոխանցելու համայնքի երիտասարդությանը:

Երեխաներն այստեղ հասնելու խնդիր էլ չունեն, քանի որ համայնքապետարանը տրանսպորտ է տրամադրել տարբեր բնակավայրերի աշակերտներին «Լեգո լաբ» տեղափոխելու համար:

Բացի մասնագիտական գիտելիքից «Լեգո լաբը» նաև հնարավորություն է տալիս համայնքի բոլոր բնակավայրերի երեխաներին միմյանց հետ շփվելու:

«Այժմ ես կարող եմ շփվել նաև գյուղերի երեխաների հետ: Բոլորն էլ ուզում են այս ծրագրով ավելի խորը գիտելիք ստանալ»,- ասում է աշակերտուհի Նարինեն Ամասիայից:

«Լավ է, որ համայնքը խոշորացրել են, և ես կարող եմ գալ այստեղ և գիտելիք ստանալ»,- ասում է Մարինեն Գտաշեն բնակավայրից:

Հիմնանորոգվում է Հովտուն բնակավայրի տարրական դպրոցի շենքը, որը 30 տարի չէր վերանորոգվել: Ինչպես նշում է Ամասիա համայնքի ղեկավար Զեմմա Հարությունյանը, մոտ 1,5 մլն դրամ ներդրումն արվել է համայնքի բյուջեից:

2012 թ. բացված «Նանե» նախակրթարանը համայնքի միավորումից հետո հարակից բնակավայրերից էլ է երեխաներ ընդունում: 2019 թ. սեպտեմբերին բացվել է նաև կրտսերների՝ երրորդ խումբը, որի սաների հիմնական մասը հարակից բնակավայրերից են:

Շուշաննա Նիկոլյանը Արեգնադեմ բնակավայրից է իր երեխային բերում «Նանե» նախակրթարան: Նա նշում է, որ համայնքների միավորումը տվեց նոր աշխատատեղերի մեծ հնարավորություն, իսկ նախակրթարանի նոր խումբն անձամբ իրեն հնարավորություն տվեց ընդունելու ուսուցիչ աշխատելու առաջարկը:

Համայնքում արտաքին լուսավորության հարցը մեծապես լուծվել է: Տեղադրվել են հիմնականում էներգախնայող LED տեսակի էլեկտրական լամպեր: Վերանորոգվել են բազմաբնակարան շենքերի տանիքները, կատարվել են ներհամայնքային ճանապարհների բարեկարգման աշխատանքներ:

Ամասիա համայնքն ունի նաև հետաքրքիր առանձնահատկություն. գտնվելով երկրի ամենացուրտ՝ հյուսիսային հատվածում, ունի կին ղեկավար, որն իր ամուր ուսերի վրա տանում է համայնքի խնդիրների լուծման ու զարգացման բավականաչափ բարդ խնդիրը:

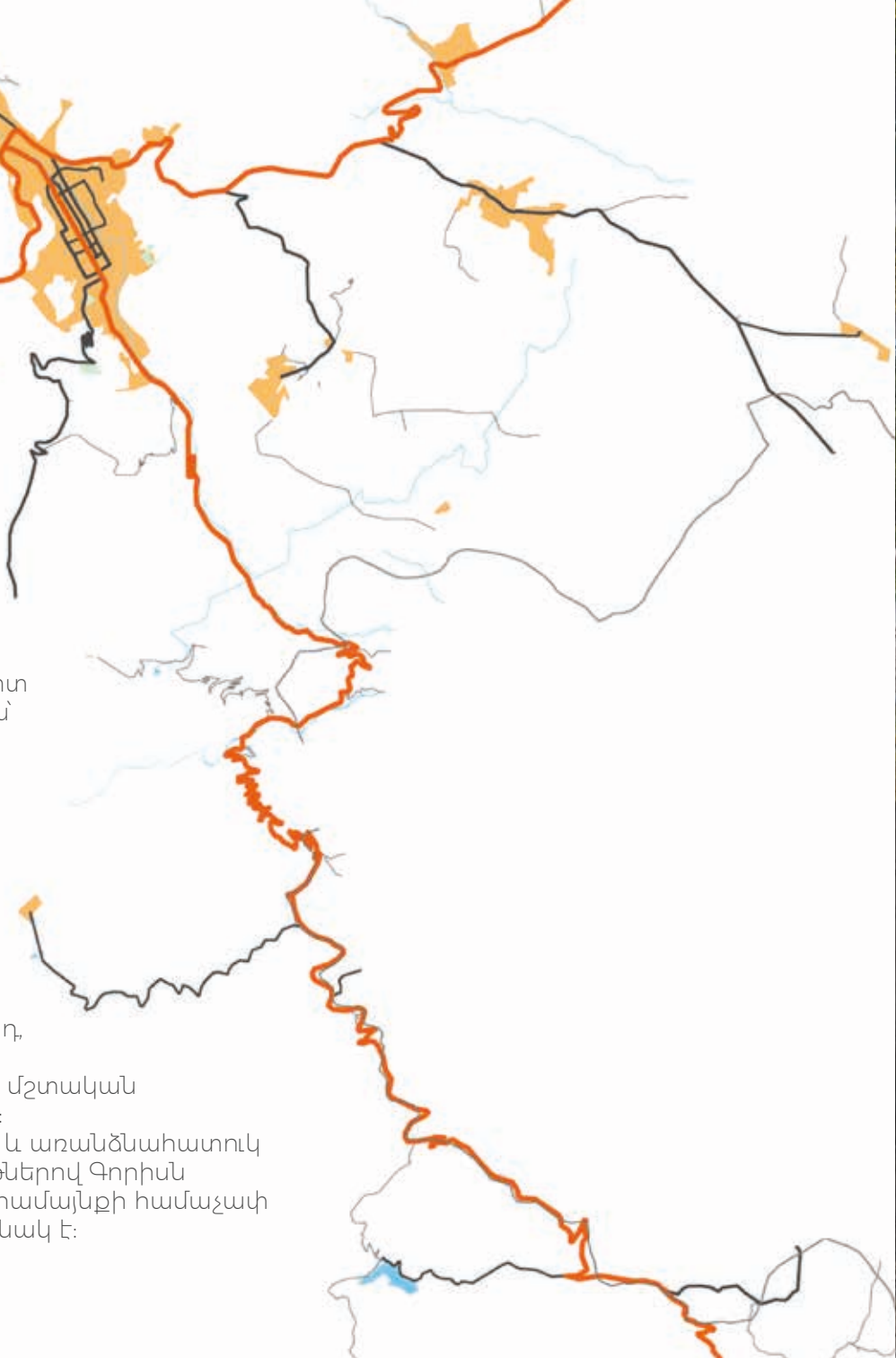
Ողջի բնակավայրի բնակիչ Վազգեն Պողոսյանն ուրախ է գյուղում բոլորն ապահոված են խմելու ջրով, իսկ արտաքին լուսավորության շնորհիվ երեկոներն արդեն այդքան մութ չեն թվում:

«Մինչև համայնքների միավորումը գյուղում չունեինք լուսավորություն, իսկ հիմա գյուղի 80%-ը լուսավորված է: Չունեինք խմելու ջրի հնարավորություն, հիմա ամբողջ գյուղը ջուր ունի: Նաև գերեզմաններն են ցանկապատել, որ անասուններն այնտեղ չմտնեն»,- ասում է նա:

«Համայնքների միավորումը բավականին առաջադիմական քայլ է, և հնարավորություն է տալիս յուրաքանչյուր բնակավայրում ինչ-որ առաջնային խնդիր լուծել: Բյուջեն հավաքվում է մի տեղում, ծախսվում է մի տեղից, և կարողանում ես յուրաքանչյուր բնակավայրի համար որևէ կարևորագույն հարց լուծել: Օրինակ, Ողջի համայնքը չունեի լուսավորություն, և եթե այն մնար որպես առանձին համայնք, երբեք այդքան գումար չէր ունենա այդ խնդիրը լուծելու համար»,- ասում է համայնքի ղեկավար Զեմմա Հարությունյանը:

Գորիս

Հայաստանի
Հանրապետության
մայրաքաղաք Երևանից մոտ
240 կմ հեռավորության վրա՝
բարձր ժայռերի, բրգաձև
գագաթների և խոր ձորերի
և կիրճերի արանքում,
տարածվում է անկրկնեղի
բնաշխարհով Գորիս
համայնքը: Այն ընդգրկում
է Գորիս, Ակներ,
Աղբուլաղ, Բարձրավան,
Խնձորեսկ, Հարթաշեն,
Չորակ, Ներքին Խնձորեսկ,
Շուռնուխ, Որոտան, Վանանդ,
Վերիշեն և Քարահունջ
բնակավայրերը: Համայնքի մշտական
բնակչությունը մոտ 28350 է:
Իր ճարտարապետությամբ և առանձնահատուկ
շինարարական ավանդույթներով Գորիսն
այսօր արդեն միավորված համայնքի համաչափ
զարգացման հիանալի օրինակ է:

Հին Գորիս թաղամասն է: Ճանապարհի
հարթեցման աշխատանքներ են տարվում:

Հին Գորիսի բնակիչները պատմում են.
«Տարիներ շարունակ երազել ենք նման
տեխնիկայի և թեկուզ ոչ ասֆալտապատ, բայց
հարթ ճանապարհների մասին»: Այսօր նրանց
երազանքն իրականություն է:

Հին Գորիս թաղամասում նախկինում առկա էր
հսկայական աղբավայր, որն այսօր վերացվել է:
Նոր ձեռք բերված տեխնիկայով իրականացվում է
աղբահանություն:

Գորիս համայնքի Ակներ
բնակավայր տանող
ներթաղամասային
փողոցի մի հատվածի
անբարեկարգության
և փոսերի պատճառով
հատկապես ծմռան
ամիսներին միջհամայնքային
ճանապարհն անանցանելի
էր դառնում: Բեռնատար
մեքենաները ժամերով մնում
էին խցանման մեջ: Այսօր այդ
հատվածը ասֆալտապատվում է:
Ակներ տանող ներթաղամասային
փողոցի մի հատվածի
ասֆալտապատման և Գորիս
բնակավայրի մի քանի փողոցների
փոսային նորոգման աշխատանքների
համար ծախսվել է շուրջ 42 մլն ՀՀ
դրամ:

Գորիսի բնակիչ Հրաչիկ Պետրոսյանը երկար տարիներ աշխատում է մեքենավար: Այսօր նա մասնակցում է ասֆալտապատման աշխատանքներին և խոստովանում, որ մեծ սիրով է անում աշխատանքը.

«Վաղուց համայնքում նման ասֆալտապատման աշխատանքներ չէին կատարվել: Հիմա լավ է, աշխատանք ունենք ու անում ենք կարևոր գործ մեր ժողովրդի համար»,- ասում է Հրաչիկը:

«Այ, կտեսնեք, մեր գյուղը առանձնահատուկ գյուղ է, տուրիստներն էլ շատ բան կտանեն էստեղից»:

Վերիշեն բնակավայրում ակտիվ ընթանում են Արվեստների կենտրոնի հիմնանորոգման և հարակից այգու բարեկարգման աշխատանքները:

«Երբ համայնքում կա շինարարություն, ուրեմն բանվորի ու շինարարի համար կա գործ, սիրված աշխատանք, որով կարող է նաև ընտանիքի հոգսերը հոգալ: Իսկ սա մեր համայնքի պարագայում մեծ ձեռքբերում է»,- ասում է վերիշենցի Ավրորա Բալայանը:

Նա ներկայացնում է իր բնակավայրը որպես արհեստավորների բնակավայր, որտեղ բոլորը վարպետ են: Նա վստահ է, որ Արվեստի կենտրոնը իրենց բնակավայրն գրավիչ կդարձնի մեծ թվով զբոսաշրջիկների համար: Իսկ առայժմ աչալրջորեն հետևում է գյուղում ընթացող բարեկարգման աշխատանքներին:

Նարեկ Օրդյանը քանդակագործ է՝ քանդակագործի ընտանիքից, այսօր՝ նաև Գորիսի ավագանու 15 անդամներից մեկը: Պատմում է, թե որքան արագ են իրենց բնակավայրի՝ Վերիշենի խնդիրները լուծվում:

«Այս ամենը համայնքների միավորման արդյունքում եղավ. հիմա փոքր բնակավայրերն ակնհայտորեն շահում են, և հնարավոր է լինում կենտրոնացված բյուջեն ըստ անհրաժեշտության և հավասարաչափ բաշխել»,- ասում է Նարեկը:

Համայնքների միավորման արդյունքում, սուբվենցիոն ծրագրերի միջոցով էլ Քարահունջում բացվեց գրադարան, որտեղ ստեղծված են ընթերցանության, շփման և ինքնագարգացման համար բոլոր անհրաժեշտ հարմարությունները. շատ կարևոր նախաձեռնությունն իրենց ապագան հայրենի գյուղի հետ կապող երիտասարդների համար:

Խնձորեսկը մարզկենտրոնից հեռու է 82 կմ: Խնձորեսկի պատմությունը հին է և հարուստ: Հին են նաև ենթակառուցվածքներն ու ճանապարհները, բայց արդեն նոր է կենտրոնական հրապարակը, որ ևս բարեկարգվել է կառավարության սուբվենցիոն ծրագրով:

«Սա Խնձորեսկի կենտրոնն է, և եթե այստեղ արդեն մաքուր է ու բարեկարգ, ուրեմն շուտով Խնձորեսկում կլուծվեն նաև մյուս խնդիրները»,- վստահեցնում են խնձորեսկցիները:

Այսօր կենտրոնական հրապարակն ու այգին նրանց ամենասիրելի վայրն է դարձել: Շատ հետաքրքիր է մտածված, որ Գորիս համայնքի Խնձորեսկ բնակավայրի վարչական ղեկավարի Նստավայրը հենց այս հրապարակում է՝ խնձորեսկցիների սիրելի վայրում: Խնձորեսկ բնակավայրում կենտրոնական հրապարակի վերանորոգման, հարակից տարածքների ու բնակավայր մտնող հիմնական ճանապարհի ասֆալտապատման վրա ծախսվել է շուրջ 24 մլն ՀՀ դրամ:

Վարսահարդար Լիլիթ Սայունցը հաճախ է օրն անցկացնում այս հրապարակում, սիրում է զբոսնել բարեկարգ այգում: Նա երկար թվարկում է Խնձորեսկում վերջին շրջանում արված բարեփոխումները:

«Վերանորոգվել է կենտրոնական հրապարակը, ասֆալտապատվել են հարակից տարածքներն ու բնակավայր բերող հիմնական ճանապարհը: Ժամանակին է կատարվում աղբահանությունը, իսկ առաջ մարդիկ աղբը թափում էին, ուր պատահեք: Լուսավորության հարցն են լուծել»:

Լիլիթը վստահ է, որ շուտով իրենք ընդհանրապես որևէ խնդիր չեն ունենա:

Փոքրիկ Արտյոմը Լիլիթին հերթ չի տալիս, նա պատմում է իրենց բնակավայրում իրականացված բարեփոխումների մասին այնպիսի ոգևորությամբ, որով այդ տարիքի փոքրիկները խոսում են իրենց խաղերի, բակում, ընկերների շրջանում ունեցած հաջողությունների մասին:

Պատմում է մեծի նման, մեծի բառապաշարով: Նրան անվանում են Խնձորեսկի ապագա գյուղապետ, քանի որ մեկ առ մեկ գիտի գյուղի բնակիչներին, նրանց տներն ու հասցեները: Արտյոմը խոստովանում է.

«Ձորի մեջի ճանապարհը մութ ա եղել, բայց հիմա լուսավորվել ա, արդեն չեմ վախենում երեկոյան տնից դուրս գալ, իրիկուններն էլ մութ չի լինում»:

Վարդիթեր Արզանյանին ամենից շատ հուզում է խմելու ջրի հարցը: Այսօր նա արդեն հույս ունի, որ հարցը կլուծվի:

Գորիս համայնքն իրականացնում է Խնձորեսկի կապտաժների կառուցումը՝ 40 մլն դրամ արժողությամբ: Նման ծրագրեր իրականացվելու են նաև համայնքի մյուս բնակավայրերում:

Գորիս համայնքի ինը բնակավայրերից յոթում վարչատարածքային բարեփոխումներից հետո կանոնավոր կերպով իրականացվում է աղբահանությունը:

Գորիսի Կարեն Աղաջանյանը գոհ է հայրենի քաղաքում իրականացվող ամենօրյա աղբահանությունից.

«Միավորման արդյունքում մեծ փոփոխություններ են տեղի ունեցել: Աղբամաններ են տեղադրվել: Դրսում էլ աղբ ընդհանրապես չի մնում»:

Գորիսի բարեկարգված կենտրոնական հրապարակն է՝ գորիսեցիների ամենասիրելի վայրը:

Գորիսում ակտիվորեն ընթանում է շինարարությունը, բացվում է երկրորդ սպորտդպրոցը, իրականացվում են դահլիճի նորոգման աշխատանքները:

Իրականացվում են Գորիսի դիտակետի և հարակից տարածքի ճանապարհի վերակառուցման աշխատանքները, ակտիվ ընթացքի մեջ են նաև ասֆալտապատումն ու համայնքի բարեկարգումը:

Դրանք իրականացվում են ՀՀ կառավարության սուբվենցիոն ծրագրերով. տարբեր ռեսուրսների ներգրավմամբ, ամբողջ համայնքում 2019 թ. աշնանն իրականացվող շինարարությունների ծավալը կազմում է 1.5 միլիարդ ՀՀ դրամ, տարբեր կազմակերպությունների, հիմնադրամների հետ համատեղ ծրագրերի բյուջեն 2 միլիարդից ավելի է, իսկ բիզնես սեկտորի ներդրումների ծավալը՝ 9,6 միլիարդ. դրանք համայնքում նոր աշխատատեղերի հնարավորություն են ստեղծում:

Համայնքը ներդրումներ է իրականացնում, վերակառուցում տարիներով անուշադրության մատնված զբոսաշրջային ենթակառուցվածքները, վերադարձնելով երբեմնի գրավչությունը, ներդրումների համար դրանք դարձնելով մրցակցային: Հանրային վայրերի վերակառուցման շնորհիվ սոցիալական շփումների հնարավորություններն են մեծանում համայնքում:

Զգալի ներդրումներ են իրականացվում տնտեսական և ռազմավարական նշանակության ճանապարհների բարելավման ուղղությամբ: Համայնքը կառուցվում է՝ խթանելով տնտեսական աշխուժությունը: Ոչ միայն Գորիսում, այլև համայնքի բնակավայրերում լուրջ ներդրումներ են իրականացվում համաչափ զարգացման նպատակով, բոլոր բնակավայրերում խմելու ջրի, ոռոգման, արոտավայրերի բարելավման խնդիրները, լուսավորության, աղբահանության հարցերն արագընթաց տեմպերով լուծվում են:

Այժմ համայնքն աշխատում է բնակավայրերի բրենդավորման ուղղությամբ՝ նպատակ ունենալով վերհանել տնտեսության զարգացման պոտենցիալը և ներդրումների միջոցով իրականացնել երկարաժամկետ արդյունք ապահովող զարգացման ծրագրեր:

Գորիսում կառուցվել և վերանորոգվել են կանգառները, որոնք ինքնատիպ հմայք են հաղորդում համայնքին:

Գորիս քաղաքի լուսավորության ցանցն ունի 1556 լուսատու: Էներգատար լուսատուները փոխարինվել են ժամանակակից, էներգաարդյունավետ և ավելի երկարակյաց լուսատուներով: Բացի այդ լուծվել է համայնքի գյուղերի գիշերային լուսավորության հարցը. բնակավայրերի 95%-ը զինվել է լուսավորությամբ:

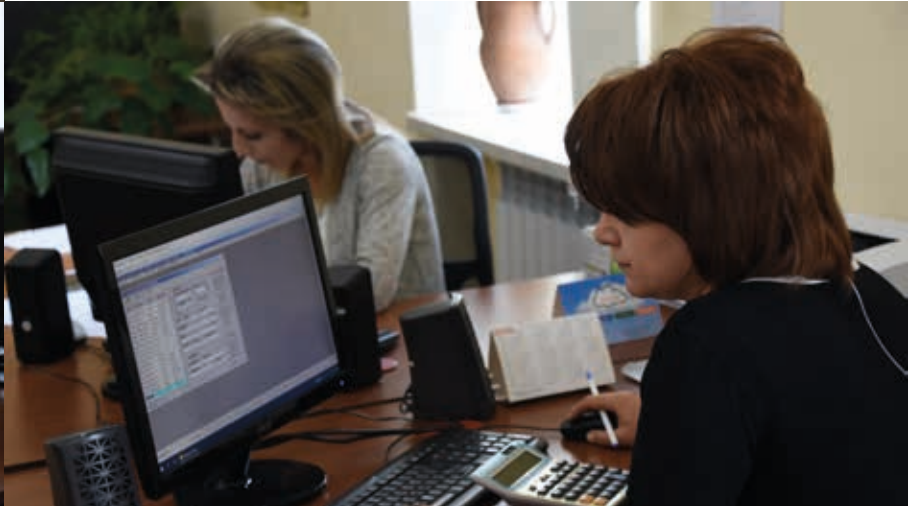

Գորիսն օրեցօր ավելի գրավիչ է դառնում զբոսաշրջիկների համար:

Գորիսի բարեկարգված զբոսայգին ժամանցի ամենագեղեցիկ վայրերից է:

Միավորված Գորիս համայնքում արդեն տասը տարի է՝ գործում է Քաղաքացիների սպասարկման գրասենյակը, որը հիմնվել է ԳՄՅԸ աջակցությամբ:

Աննա Դավթյանը, Գորիսի համայնքապետարանի աշխատակազմի ավագ մասնագետը, պատմում է.

«Մարդիկ վաղուց սովորել են իրենց հարցերը լուծել ոչ թե Գորիս հասնելու, այլ իրենց բնակավայրերի օպերատորների միջոցով: Վերջիններս, ԳՄՅԸ աջակցությամբ վերապատրաստվելով, այսօր մեծ արդյունավետություն են ապահովում քաղաքացիների հետ ամենօրյա աշխատանքում»:

Գորիսի համայնքապետարանն ունի նաև թեժ գիծ, որն օրվա ընթացքում իսկապես «թեժ» է լինում, բայց **«խնդիրներն արագ գտնում են իրենց պատասխանները»:**

Գորիս համայնքի ղեկավար Առուշ Առուշանյանը հպարտ է, որ կարողանում է արդարացնել բնակիչների հույսերը.

«Այս ծրագրերի իրականացումը նաև ինձ թույլ տվեց պարզերես դուրս գալ իմ ընտրողների առաջ: Ես անում էի ու կանեի իմ աշխատանքը, բայց միավորման արդյունքում ավելի արդյունավետ ու արագ ստացվեցին բարեփոխումները»:

Խոշորացված համայնքի համաչափ զարգացման տեմպերը, ձեռքբերումները, արդյունավետ վարչարարությունը, բնակավայրերի զարգացման և ներդրումային ծրագրերի արդյունքներն օրինակելի են համարվել հանրապետության մասշտաբով: Այդ մասին է վկայում նաև «Լավագույն համայնք 2019» մրցույթում տարած հաղթանակը, որով Գորիսը ճանաչվեց ՀՀ լավագույն համայնք:

Լոռի Բերդ

Լոռին տարածքի մեծությամբ երրորդ մարզն է Հայաստանի Հանրապետությունում, իսկ բնակչության թվով առաջինը: Գտնվում է հանրապետության հյուսիսում, սահմանակից է Վրաստանին: Լոռի Բերդը Ստեփանավանի տարածաշրջանի միավորված համայնքներից մեկն է: Այն ներառում է Ագարակ, Բովաձոր, Լեջան, Լոռի Բերդ, Կողես, Հովնանաձոր, Յաղդան, Սվերդլով, Ուռուտ բնակավայրերը: Համայնքի կենտրոնը Լոռի Բերդն է: Համայնքի բնակչության ընդհանուր թիվը 4818 է:

Մեքենավար-տրակտորիստ Ռոման Մկրտումյանը Լոռի Բերդի համայնքապետարանի ձեռք բերած Նոր տեխնիկայով ընդամենը 2 ժամում վարեց իր համագյուղացի Սահակ Ավետյանի 6000 ք/մ հողատարածքը: 48 տարի շարունակ հին տեխնիկայով աշխատած Ռոման Սերգեյևիչը երջանիկ է:

«Վերջապես Նոր տեխնիկա ենք ստացել: Աստծուց էր: Հաճույք է այս տեխնիկայով աշխատել»,- փայլող աչքերով և բարձր տրամադրությամբ ասում է նա:

Երբեք գործն անավարտ չի թողնում, մինչև անգամ, եթե հարկ լինի, ուշ գիշերին է ավարտում գործն ու հոգնած, բայց բավարարված իր աշխատանքից՝ վերադառնում տուն:

«Բա մարդ ա, փող ա տալիս ու գիտի, որ պիտի էսօր հողը մշակված լինի, ես ինչի՞ թողնեմ, մի հատ էլ վաղը էդքան ճամփա կտրեմ, գամ, շարունակեմ, հենա կավարտեմ ու հանգիստ խղճով կգնամ տուն»,- ասում է գրեթե կես դար մեքենավարությամբ և գյուղատնտեսությամբ զբաղվող Ռոման Սերգեյևիչը:

Սահակ Ավետյանը, հանգիստ նստած, հետևում է, թե ինչպես է Ռոման Սերգեյևիչը վարում իր հողը: Իսկ նախկինում ինքն էր հասնում մարզկենտրոն, վառելիք ձեռք բերում, եթե չէր բավականացնում՝ գործը կիսատ թողած՝ Նորից էր գնում վառելիքի հետևից:

«Վայն եկավ, տարավ, եթե հանկարծ գործի պահին տեխնիկան փչանար. ստիպված թողնում էի ամեն ինչ ու սկսում վարպետ, սարքավորում ու միջոց փնտրել սարքելու համար»:

Նոր ձեռք բերված տեխնիկան իրականացնում է հողի մշակման ամբողջական ցիկլը՝ 7 գործողություն՝ վար-ցան, պարարտանյութի ցրում, մոլախոտի դեմ պայքար, կուլտիվացիա, տոփանում, դիսկավորում, հունձ:

Համայնքների միավորումից հետո տարբեր միջազգային կազմակերպությունների աջակցությամբ և սուբվենցիոն ծրագրերով ձեռք բերված տեխնիկան հնարավորություն տվեց Լեջան բնակավայրի բնակիչ Կարեն Պողոսյանին ազատ ժամանակը զուր չվատնել:

«Պարապ չեմ մնում, աշխատում եմ, ու իմ հալալ քրտինքով ընտանիքիս հոգսերը կարողանում եմ հոգալ»:

Նա այսօր Նոր շարքացանի օգնությամբ հացահատիկ է ցանում: Հենց սրանից է սկսվում հացի խնդրի լուծումը:

Նոր տեխնիկան հեշտացրել է գյուղացիների աշխատանքը: Ավելին, համայնքն օգնում է հարակից՝ Ստեփանավան համայնքին՝ հողի մշակումն արագ ու արդյունավետ ավարտելու գործում:

Լուսանկարներում՝ հողի մշակումը Ստեփանավանում:

Լոռի Բերդի համայնքապետի տեղակալ Էդուարդ Մելիքսեթյանն է. հպարտորեն հետևում է Նոր տեխնիկայի անխափան աշխատանքին:

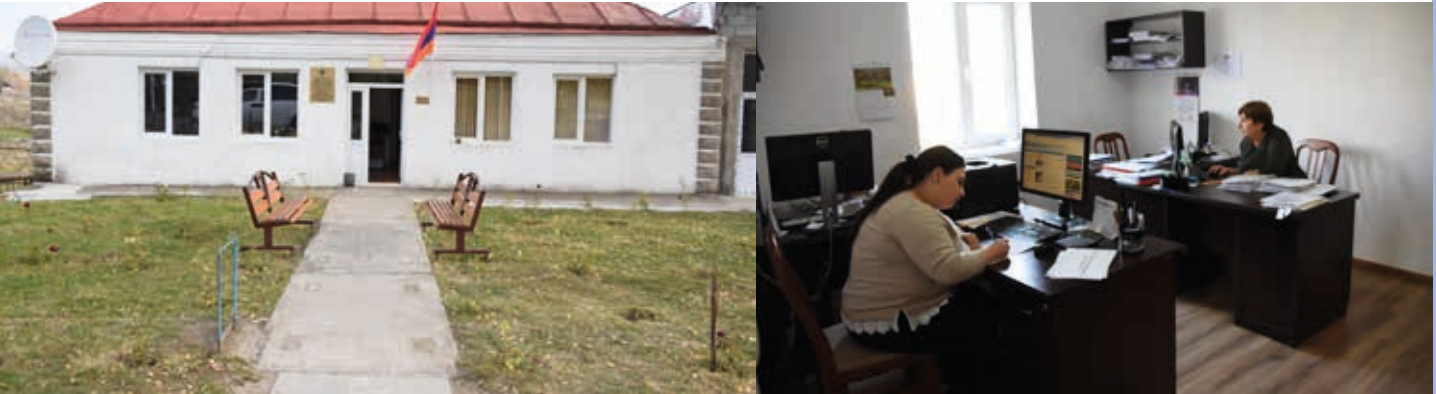
«Չմշակված 850 հեկտարից արդեն մոտ 250-ը մշակվել է»,- ասում է նա ու ընդգծում, որ համայնքների միավորման արդյունքներից մեկն էլ գործազրկության նվազումն է:

«Մարդիկ արդեն հույս են տեսնում, որ կարող են մշակել իրենց հողն, ունենալ եկամուտ ու մնալ ընտանիքի հետ, ոչ թե մեկնել արտազևա աշխատանքի»:

Էդուարդ Մելիքսեթյանը միշտ գյուղացու, համայնքի բնակիչ կոռքին է, իսկ համայնքապետարանն աշխատում է, ինչպես հարկն է: Էլեկտրոնային համակարգի միջոցով գյուղացիները կարող են նախապես առցանց գրանցվել տեխնիկայի վարձակալության համար, այնուհետև՝ համայնքապետարանում կատարել անհրաժեշտ վճարումը:

Լոռի Բերդ համայնքի բոլոր բնակավայրերում ԳՄՀԸ աջակցությամբ ներդրվել և կիրառվում է Համայնքային կառավարման տեղեկատվական համակարգը, որը թույլ է տալիս ծառայություններ մատուցել բնակիչներին անմիջապես իրենց բնակավայրերում և բացառել համայնքի կենտրոն հասնելու անհրաժեշտությունը: Իրականացվել են նաև աշխատակիցների վերապատրաստումներ՝ համայնքի բնակիչներին մատուցելու բարձրակարգ ծառայություններ:

Սվերդլովի բնակիչ Կարինե Սարգսյանը հույս ունի, որ վերջապես ուշադրություն կդարձվի ներհամայնքային ճանապարհների բարեկարգմանը:

«Ճատ գործ է արվել, բայց էս քարուքանդ ճանապարհները եթե չվերանորոգվեն, միջհամայնքային ու ներհամայնքային ճանապարհային կապը շատ դժվար կլինի ապահովել», - իր մտահոգությունն է կիսում Կարինե Սարգսյանը:

Լուռի Բերդը հայտնի է իր քաղցրահամ խնձորներով: Բնակավայրի փոքրիկ բնակիչներն առավտոր սկսում են խնձոր ուտելով:

Համայնքի Ազարակ բնակավայրում սուբվենցիոն ծրագրով վերանորոգվում է նաև մշակույթի տունը, որն ունենալու է հանդիսությունների սրահ, մարզադահլիճ, երեխաների համար նախատեսված տարբեր խմբակներ:

«Պայմանավորվածություն կա, որ համայնքի բոլոր շինարարական աշխատանքները պետք է իրականացնեն համայնքի բնակիչները, սրանով որոշակիորեն լուծում ենք համայնքում աշխատատեղերի հարցը՝ նպաստելով սոցիալական կայունությանը», - խոստովանում է համայնքապետի տեղակալ Էդուարդ Մելիքսեթյանը:

Գառնիկ Ասուլյանը Լուռի Բերդի բնակիչ է, որը մասնակցում է Լեջան բնակավայրի ջրագծի շինարարական և վերանորոգման աշխատանքներին:

«Ուրախ եմ, որ ինչ-որ բանով օգտակար եմ լինում համագյուղացիներին ու համայնքին», - ասում է Գառնիկը ու խորը շունչ քաշելով շարունակում աշխատել:

Լուռի Բերդը համայնքի Սվերդլով բնակավայրի վերանորոգվող շենքն է, որը գյուղի բնակիչների համար կդառնա հանդիսությունների սրահ:

Վերջապես բարեկարգվել է պատմական Լոռի Բերդ ամրոց տանող ճանապարհը: Համայնքապետարանում սա որոշակի քայլ են համարում համայնքում մշակութային կյանքն աշխուժացնելու և զբոսաշրջության զարգացման ուղղությամբ: Տարեցտարի ավելանում է հազարամյա ամրոցը տեսնելու ցանկություն ունեցող այցելուների թիվը՝ հասնելով տարեկան 17 հազարի:

Լոռի Բերդ համայնքի ղեկավարի օգնական Խաչիկ Բալայանն ուրախ է, երբ խոսում է գյուղացիների ոգևորության և աշխատասիրության մասին:

«Նախորդ տարի համայնքի բնակիչների ջանքերով մշակվել է 150 հեկտար հող, իսկ մյուս տարի պլանավորում են կրկնապատկել արդյունքը», - նշում է նա համայնքի բնակիչների ոգևորության ցուցանիշը:

Սուբվենցիոն ծրագրով Լոռի Բերդի համայնքապետարանը հակակարկտային կայան է ձեռք բերել, որով էականորեն աջակցել է գյուղացուն բերքը կարկուտից պաշտպանելու հարցում:

Ագարակ բնակավայրից Խաթան պապը սիրում է կարդալ, կարդում է՝ ինչ պատահի:

«Համայնքների միավորման արդյունքում Լոռի բերդ համայնքում լուծվում են աղբահանության, գիշերային լուսավորության, ճանապարհների վերանորոգման խնդիրները, ինչը նախկինում, ապակենտրոնացված, փոքր բյուջեներով հնարավոր չէր իրականացնել», - ասում է Էդուարդ Մելիքսեթյանը:

Մեղրի

ՀՀ Սյունիքի մարզում՝ Երևանից 380 կմ հարավ Զանգեզուրի լեռնաշղթայի հարավում՝ Իրանի սահմանին մոտ տարածվում է Հայաստանի ամենաջերմ ու արևոտ համայնքը՝ Մեղրին՝ Հայաստանի հարավային դարպասը: Մեղրին նախկինում անվանել են Արևիք գավառ, այսինքն՝ «արևոտ տեղ»:

Մեղրի համայնքը ներառում է Մեղրի, Ագարակ, Ալվանք, Այգեձոր, Գուլեմնիս, Թխկուտ, Լեկվազ, Լիճք, Կարճևան, Կուրիս, Նռնաձոր, Շվանիձոր, Վահրավար, Վարդանիձոր, Տաշտուն բնակավայրերը: Մեղրի համայնքը բնութագրվում է բարդ ռելիեֆով, խիստ կտրտվածությամբ և մասնատվածությամբ: Այդ պատճառով կլիման բազմազան է՝ չոր մերձարևադարձայինից՝ մեղմ ձմեռներով և շոգ ամառներով, մինչև բարձր լեռնային ցուրտ կլիմա: Գերակշռող բարեխառն ցամաքային կլիման է:

Բավականաչափ աշխատանք է տարվել ճանապարհների բարեկարգման ուղղությամբ, հիմնականում ճանապարհներն ասֆալտապատ են:

«Ճանապարհաշինության լուրջ ծրագրեր իրականացվեցին. օրինակ՝ Մեղրիում կառուցեցինք այլընտրանքային ճանապարհ՝ բեռնաթափելով Մեղրիի կամուրջը: Տարիներ շարունակ ծեծվող խնդիր էր, որ վերջերս լուծում ստացավ», - պատմում է Ազատ Գասպարյանը:

Նա 1996 թվականից Մեղրու ճանապարհաշինարարության և շահագործման ձեռնարկության գործադիր տնօրենն է: Ունի բազմաթիվ պատվոգրեր և շնորհակալագրեր, բայց ամենաթանկն իր համար «Մեղրու պատվավոր քաղաքացի» կոչումն է: Ծնունդով ապարանցի Ազատ Գասպարյանի համար Մեղրին շատ հարազատ բնակավայր է: Ինչպես ինքն է ասում. «Ես սիրեցի Մեղրին, Մեղրին էլ սիրեց ինձ»: Արդեն 36 տարի ապրում է Մեղրիում և հասցրել է շահել բոլոր մեդալների սերն ու հարգանքը: Նրա ղեկավարությամբ կառուցվել են Մեղրիի գլխավոր ճանապարհները, քաղաքի տրակառույց հիվանդանոցը և այլն:

Դեպի Մեղրի տանող ճանապարհը տարիներ շարունակ չէր նորոգվել, այսօր այն բարեկարգվում ու ասֆալտապատվում է:

Համայնքի միավորումից հետո ներդրվեց ճանապարհային սպասարկման համակարգը, որի շնորհիվ ձեռք բերվեցին էքսկավատորներ և ինքնաթափ քարամաքրման և ձևամաքրման աշխատանքների համար:

Համայնքի միավորման արդյունքում ներդրվեց նաև տրանսպորտային նոր համակարգ, որի միջոցով համայնքի բոլոր բնակավայրերում աշխատում է կանոնավոր երթուղի: Բնակիչների խոսքերով՝ ձեռք բերված երեք նոր միկրոավտոբուսները շատ հարմար են, իսկ սպասարկումը՝ մատչելի:

«Փաստացի, ներհամայնքային ինտեգրացիայի հարցը լուծվել է. օրական երկու անգամ երաշխավորված տրանսպորտային կապ ունեն բոլոր գյուղերը», - ասում է Մեղրու համայնքապետ Մխիթար Զաքարյանը:

43 տարի վարորդ աշխատող Ստյոպա Խաչատրյանը նոր գնված միկրոավտոբուսներից մեկի վարորդն է: Պատմում է, որ նախկինում թոշակառուները գրկված էին ակտիվ տեղաշարժի հնարավորությունից:

«Կարող ա մի անգամ գնար մարզկենտրոն, էլ երկրորդ անգամ չէր գնում: Բայց հիմա շարժը կա, դասատուները գնում են գյուղեր, դաս են տալիս, հետ են գալիս», - պատմում է վարորդ Ստյոպան:

Ճանապարհների բարեկարգումից և տրանսպորտային խնդրի որոշակի թեթևացումից հետո հերթը կանգառներինն էր: Այսօր արդեն այսպիսի բարեկարգ կանգառներ կարելի է հանդիպել համայնքի ողջ տարածքում: Համայնքի միավորումից հետո կառուցվեց 11 կանգառ: Օրինակ, Ագարակ քաղաքի կանգառները տարբերվում են իրենց ոճով ու կառուցվածքով:

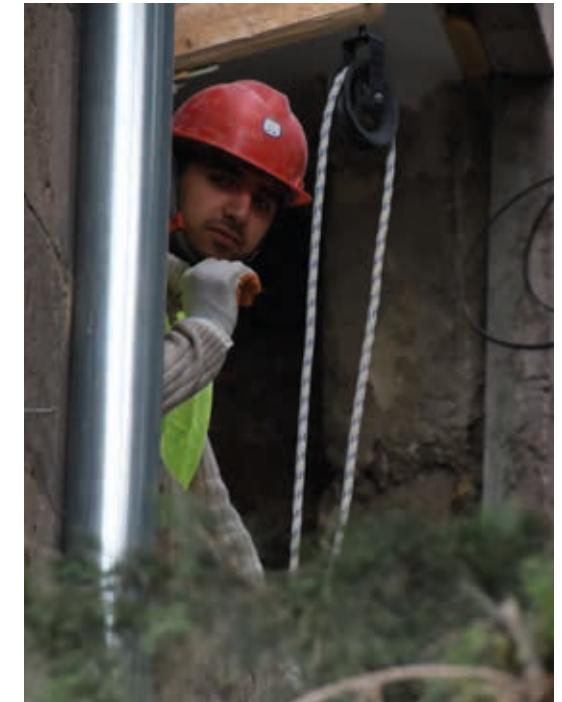

Մեղրիի մաքսակետի ամենաբանուկ հատվածում կառուցվում է նոր, վճարովի ավտոկայանատեղի: Գումարը կգնա համայնքային բյուջե, իսկ երկրի մասին դրական տպավորությունները՝ զբոսաշրջիկներին:

Մեղրի համայնքում նախատեսվում է հիմնել ևս երկու նմանատիպ կայանատեղի՝ հարակից վաճառքի տաղավարներով (ագրոշուկաներ) և սանհանգույցով, որոնցից մեկը՝ համայնքի ամենաբանուկ մասում՝ մաքսակետի հարակից տարածքում, իսկ մյուսը՝ Մեղրի քաղաքում՝ մաքսակետից 11 կմ հեռավորության վրա և միջպետական ճանապարհի հարևանությամբ: Կայանատեղիների հիմնումը միտում ունի լուծելու միջպետական ճանապարհի թողունակության բարձրացման, երթևեկելի հատվածների ծանրաբեռնվածության նվազեցման և կայանումների կանոնակարգման խնդիրները:

Մեղրիի մանկապարտեզի տանիքի վերանորոգման աշխատանքներն ընթացքի մեջ են: Մեղրիի վերանորոգվող մանկապարտեզի կողքին կառուցվում է նաև քաղաքային նոր զբոսայգի, որտեղ իրենց հանգիստը կանցկացնեն մեղրեցիները:

Իսկ Մեղրի համայնքում շարունակվում են շինարարական աշխատանքները:

Համայնքի միավորումից հետո սուբվենցիոն ծրագրով նաև լուծվեց համայնքում աղբահանության խնդիրը: Համայնքապետարանը ձեռք բերեց երեք աղբատար մեքենա և 250 աղբաման՝ սպասարկելու համայնքի 15 բնակավայրերը:

Մեղրիում գործող Քաղաքացիների սպասարկման գրասենյակը 2017 թվականից համայնքի բնակիչներին մատուցում է տարբեր ծառայություններ և ապահովում համայնքապետարանի և քաղաքացու միջև դյուրին կապ: Գրասենյակը հիմնվել է ԳՄՅԸ կողմից՝ Գերմանիայի, Շվեյցարիայի և ԱՄՆ կառավարությունների աջակցությամբ:

Համայնքի միավորումից անմիջապես հետո համայնքային միջոցներով վերակառուցվեց համայնքապետարանի 4-րդ հարկը:

Լիանա Սարգսյանը Մեղրիի ՔՍԳ-ի օպերատոր է. նա օգնում է համայնքի բնակիչներին դիմումների, գրությունների, տեղեկանքների և հարցերի դեպքում: Իսկ եթե բնակիչը համայնքի կենտրոնից հեռու է ապրում, ապա հարցը լուծվում է էլեկտրոնային համակարգի միջոցով՝ համայնքի բնակավայրի օպերատորի աջակցությամբ կամ առցանց:

«Էն ծառայությունները, որ մատուցվում են Մեղրի քաղաքում, մատուցվում են հավասար հիմունքներով նաև գյուղական բնակավայրերում»,- վստահեցնում է Լիանան:

Համայնքի բոլոր բնակավայրերում ներդրվել է էներգախնայող լուսավորության ցանց, ինչի շնորհիվ կյանքը շարունակվում է նաև մութն ընկնելուց հետո՝ հատկապես գյուղական բնակավայրերում:

Ազարակի նորակառույց խաղահրապարակում երեխաների հոսքը չի դադարում օրվա որևէ ժամի:

Շվանիձորը և Ալվանքը համայնքի ամենամաքուր բնակավայրերից են: Շվանիձորում միավորումից հետո առաջին գործը, որ արվեց, Պ աղբավայրերի մաքրումն ու աղբամանների տեղադրումն էր:

«Սկսեցինք մաքրությունից, որ հետո արվող բարեփոխումները տեսանելի լինեին»,- ասում է երկու բնակավայրերի վարչական ղեկավար Ալիկ Թումանյանը:

Շվանիձորում կառուցվեց նոր և հարմարավետ կանգառ, ներդրվեց արտաքին լուսավորության ցանց՝ 42 կետով, որից 20-ը LED լուսարձակներ են:

«Մինչև լուսաբաց լույսերը չեն անջատվում, ինչի շնորհիվ գյուղը, կարծես, միշտ արթուն է: Որպես սահմանապահ գյուղ՝ սա շատ կարևոր է»,- ասում է Ալիկ Թումանյանը:

Բացվեց նոր երթուղի՝ հնարավորություն ընձեռելով Ալվանքի բնակիչներին օգտվելու և տրանսպորտից, և նոր կանգառից: Գյուղի տարբեր մասերում տեղադրվել են նաև նոր նստարաններ:

Շինարարական այս քարակույտերի փոխարեն Շվանիձորի միջնակարգ դպրոցի կողքին երեխաները կունենան բասկետբոլի խաղադաշտ:

Շվանիձորի այս ջրավազանը ոռոգում է շուրջ 20 հա հողատարածք:

Շվանիձոր և Ալվանք բնակավայրերի վարչական ղեկավար Ալիկ Թումանյանն է:

Հպարտությամբ է խոսում իր ղեկավարած բնակավայրերում բարեփոխումների մասին, որոնց շնորհիվ բնակիչների կյանքի որակը բարելավվել է:

«Վերանորոգեցինք մեր բնակավայրի երկու ջրավազանները՝ մեկը նորոգեցինք, մյուսը հիմնանորոգեցինք, որովհետև վերջին անգամ այն նորոգվել էր 1942 թվականին. հիմա այդ երկու ջրավազանները բավարար են մինչև 20 հեկտար հողատարածք ոռոգելու համար»:

Նման ջրավազանները մեծապես օգնում են բերքատվությանը, ինչի շնորհիվ բարձրանում է նաև բերքի որակը:

Միլիտոն Առաքելյանի այգում բերքահավաք է. բերքն առատ է շնորհիվ նորոգված ջրավազանների, որոնք լուծել են բնակավայրի ոռոգման ջրի հարցը:

«Էն ժամանակ Արաքսից էինք ջուր վերցնում, էն էլ առնում էինք, ամիսներ էր տևում, հիմա տասն օրը մեկ ջուր ենք ունենում, փանջ Աստծո»:

Մեղրի համայնքում ընդհանրապես առատ բերք եղավ հենց այս կարևոր խնդրի լուծման՝ ջրավազանների կառուցման շնորհիվ: Համայնքի ամենահայտնի մրգերից արքայանարինջն այստեղ ամենուր է:

Մեղրի համայնքի ամենահեռավոր բնակավայրը՝ Նռնաձորը, ևս համայնքային ղեկավարության ուշադրության ներքո է. արդեն ունի նոր ու հարմարավետ կանգառ, ամբողջ գյուղը լուսավորված է LED լույսերով և, ամենագլխավորը, բնակիչներն ունեն խմելու ջրի ավազան:

Չիթջյանները Նոնաձորի առաջին բնակիչներից են, որոնք 1990-ականներին գաղթել էին Գետաշենից: Այսօր նրանք զբաղվում են այգեգործությամբ, մեծացնում իրենց երեխաներին ու զարգացնում բնակավայրը. պատասխանատու գործ է: Մինչև հիմա հույսն իրենց սեփական ուժերի վրա էր, շատ բան էլ չէին կարողանում անել: Այսօր արդեն համայնքի ղեկավարությունը, Կառավարությունը, պետությունը ձեռք են մեկնում:

«Վերջապես լուծվել է գյուղի խմելու ջրի հարցը, տրանսպորտի ու լուսավորության խնդիրը: Նախկինում, եթե մի բան էր պետք լինում, մի խնդիր էր պետք լինում լուծել, գնում, մարզկենտրոն էինք հասնում, էն էլ տաքսիով. 8000 դրամ տալիս՝ գնում էինք, 8000 տալիս՝ գալիս:

Ջիմա էդ ավտոբուսը, որ տվել են գյուղին, 200 դրամով տանում ա, 200 դրամով՝ բերում»,- կառավարության սուբվենցիոն ծրագրով հատկացված միջոցներով գնված երթուղայինների մասին է ոգևորված պատմում ընտանիքի հայրը՝ Վաչիկ Չիթջյանը:

Գեորգի Մկրտչյանը կամ, ինչպես մեղրեցիներն են ասում, Ժորա պապն արդեն 8 տարի է, ինչ ապրում է Մեղրիում: Սանկտ Պետերբուրգից վերադարձել է իր ծննդավայր և ի կատար ածել վաղեմի երազանքը. մեծ այգի ու տուն է կառուցել: Այսօր Արաքսաշեն տանող ճանապարհը հայտնի է շատ շատերին. իր մոտ են գալիս՝ վայելելու հյութալի նուռն ու բնության հրաշալի տեսարանը:

Վարդանիձոր գյուղում 2019 թ. սեպտեմբերին բացվեց Նորակառույց մանկապարտեզը: Այստեղ հաճախում է 19 երեխա՝ Վարդանիձորից և Նույնիսկ Մեղրի բնակավայրից: Բնակավայրում գործում է նաև «Արևիկ» արվեստի դպրոցը:

«Երեխաների նախադպրոցական և արտադպրոցական կրթությունը շատ կարևոր է բնակավայրի զարգացման տեսանկյունից. գյուղի բնակչությունը չի տեղափոխվում, ավելի է արմատավորվում իր բնակավայրում»,- ասում է Մեղրու համայնքապետ Մխիթար Զաքարյանը:

Մխիթար Զաքարյանը Մեդրի համայնքի ղեկավարն է: Մինչ համայնքի միավորումը Նա Ազարակի քաղաքապետն է եղել: Մասնագիտությամբ տնտեսագետը լավ է ճանաչում իր համայնքն ու բնակչներին և բոլոր խնդիրների լուծումը տեսնում է տնտեսական զարգացման մեջ:

«Ե՛վ վարչական կառավարման, և՛ համայնքային բյուջեի ձևավորման և ծախսելու, և՛ կրթական, մշակութային ծառայություններ մատուցելու, և՛ ազգաբնակչությանը տրանսպորտային հասանելիություն և Մեդրիի Նախկին շրջանի տարածքում ծառայություններ մատուցելու առումով Մեդրիի տարածաշրջանում խոշորացումը ժամանակի հրամայականն էր և, բարեբախտաբար, այսօր արդեն իրականություն է»,- եզրափակում է Մխիթար Զաքարյանը:

Համայնքներում
փոփոխության
առաջամարտիկների
հաջողության
պատմությունները

Արտյոմ Գրիգորյան

Վանաձոր համայնքի ղեկավարի գլխավոր խորհրդական

Արտյոմը 2012 թ. ընտրվել է ավագանու անդամ, ապա 2017 թվականից քաղաքապետարանում զբաղեցրել է տարբեր պաշտոններ: Արտյոմն ամենից շատ բավականություն է ստանում ԳՄՅԸ-ի կողմից իրականացվող «Քաղաքների ցանց» նախագծի շրջանակներում ընթացող համագործակցությունից: Նա նշում է, որ այդ համագործակցությունը հնարավորություն է տալիս հանդիպել նոր մարդկանց, ստեղծել համագործակցության ակտիվ շրջանակ և իր համայնք բերել նոր գաղափարներ:

«Այդ համագործակցությունը և Վանաձորի համայնքապետարանի անդամակցությունը «Քաղաքների ցանցին» համարում ենք մեր ամենամեծ առավելություններից մեկը: «Քաղաքների ցանցը» հիանալի հարթակ է, որտեղ մենք կարողանում ենք կիսվել մեր փորձով, ձեռք բերել նոր գիտելիք և հմտություններ: Ես հասկացա, որ չկան խնդիրներ, որոնք հնարավոր չլինի լուծել, և շատ դեպքերում ֆինանսական ռեսուրսն ամենակարևորը չէ արդյունքի հասնելու համար: Ինձ համար ամենակարևորը փորձն ու գիտելիքն է, որ մենք ստանում ենք ԳՄՅԸ-ի շնորհիվ՝ համագործակցելով «Քաղաքների ցանցի» մեր գործընկերների հետ»,- ասում է Արտյոմը:

Վանաձորի համայնքապետարանը «Քաղաքների ցանցի» անդամ է 2010 թվականից և համագործակցում է Գերմանիայի Ռեգեն շրջանի հետ: Վերջին տարիների համագործակցության թեման աղբի կառավարումն է եղել, քանի որ աղբահանությունը համայնքապետարանի կողմից բնակիչներին մատուցվող հիմնական հանրային ծառայություններից մեկն է:

2017 և 2018 թթ. ուսումնական այցեր են կազմակերպվել դեպի Ռեգեն շրջան, որոնք հնարավորություն են տվել Վանաձորի համայնքապետարանի ներկայացուցիչներին ծանոթանալու Գերմանիայի լավ գարգացած և լավ կառավարվող աղբահանության մոդելի հետ: Համայնքապետարանի՝ աղբահանության խնդիրներով զբաղվող աշխատակիցներն այնտեղ այցելել են Գերմանիայի մի քանի քաղաքներ և ուսումնասիրել աղբի կառավարման տարբեր փուլերը՝ աղբի հավաքում, վերամշակում, տարանջատում՝ ներառյալ աղբի տարանջատման համար արկղերի տեղադրում, դպրոցներում շրջակա միջավայրի պահպանությանն ու աղբի նվազեցմանն ուղղված դասընթացների կազմակերպում: Նրանք նաև այցելել են թափոնների այրման գործարան:

«Ինչպե՞ս առաջ շարժվել: Ո՞րն է այն առաջին քայլը, որ պիտի ձեռնարկի Վանաձորի համայնքապետարանը աղբահանության խնդիրը հասցեագրելու համար,- տարակուսում էր Արտյոմը: - Անելիքները շատ էին, և հնարավոր չէր ամեն ինչ միանգամից անել»: «Քաղաքների ցանցի» շրջանակներում կազմակերպված տարածաշրջանային հանդիպումների և գործընկերների հետ քննարկումների ժամանակ Արտյոմը պարզեց, որ Հարավային Կովկասի երեք երկրներն էլ ունեն նմանատիպ խնդիրներ:

Ամենամեծ խնդիրը բոլոր երկրներում էլ քաղաքացիների վերաբերմունքն է. մարդիկ պարզապես չեն մտածում իրենց իսկ գոյացրած թափոնների նվազեցման ուղղությամբ: **«Մարդիկ տեղյակ չեն վերամշակման ո՞չ բնապահպանական և ո՞չ էլ տնտեսական նշանակությունից»,-** ասում է Արտյոմը:

Արդյունքում Վանաձորի համայնքապետարանը որոշում կայացրեց սկսել քաղաքացիների մասնավորապես երիտասարդ սերնդի իրազեկվածության բարձրացմանն ուղղված նախաձեռնություններից:

Վանաձորի համայնքապետարանը «Այ Էս Էս Դի» ՅԿ հետ համատեղ իրականացրեց թափոնների կառավարման և տեսակավորման վերաբերյալ մի շարք սեմինարներ հանրակրթական դպրոցների աշակերտների և ուսուցիչների համար

Վանաձորի համայնքապետարանը նախաձեռնեց մի շարք միջոցառումներ՝ ուղղված թափոնների նվազեցմանը և շրջակա միջավայրի աղտոտվածության կանխարգելմանը: Մասնավորապես հանդես եկան երեխաների և դպրոցականների շրջանում թափոնների տարանջատմանն ու վերամշակմանն ուղղված իրազեկվածության բարձրացման նախաձեռնություններով, և այդ թեմաները ներառվեցին դպրոցների ու մանկապարտեզների ուսումնական ծրագրերում:

Տպագրվեցին և քաղաքացիներին բաժանվեցին թեմային առնչվող տեղեկատվական թերթիկներ և պաստառներ: Վանաձորի համայնքապետարանը «Այ Էս Էս Դի» Համայնքների կայուն զարգացման նորարարական լուծումներ» հասարակական կազմակերպության հետ համատեղ իրականացրեց թափոնների կառավարման և տեսակավորման վերաբերյալ մի շարք սեմինարներ հանրակրթական դպրոցներում՝ ցուցադրելով բնությանը պլաստիկի հասցրած վնասների վերաբերյալ ուսուցողական ֆիլմեր, ներկայացրեց պլաստիկի տեսակների և վերամշակման վերաբերյալ դիդակտիկ նյութեր: Արդյունքում Վանաձորի համայնքապետարանի շենքում, Լոռու մարզի վարչական շենքում, Վանաձորի շուրջ 60 դպրոցներում ու մանկապարտեզներում տեղադրվեցին տեսակավորման համար նախատեսված աղբամաններ: Իսկ կուտակված թափոնները տեղափոխվում են վերամշակման կայաններ:

«Մարդիկ տեղյակ չեն վերամշակման ո՛չ բնապահպանական և ո՛չ էլ տնտեսական նշանակությունից»

«Քաղաքների ցանցը» մի կողմից խթանում է համայնքների միջև երկկողմ համագործակցությունը, մյուս կողմից էլ այն հարթակ է, որտեղ հանդիպում են Հարավային Կովկասի ու Գերմանիայի գործընկեր համայնքները: «Քաղաքների ցանցը» փորձով կիսվելու, միմյանցից սովորելու, ընդհանուր խնդիրները քննարկելու և համատեղ լուծումներ գտնելու մասին է: Եվ հենց դա էլ ցանցի յուրահատկությունն է»,- եզրափակում է Արտյոմը:

Արուսյակ Առաքելյան

Արուսյակի համայնքապետարանի աշխատակազմի քարտուղար

Ստեղծել և ձգտել ստեղծագործական առաջադրանքների. ահա, թե ինչ է Արուսյակի համայնքապետարանի աշխատակազմի քարտուղար Արուսյակ Առաքելյանին ամենից շատ դուր գալիս իր աշխատանքում:

Արուսյակն աշխատում է Արուսյակի համայնքապետարանում արդեն 11 տարի, իսկ վերջին 5 տարիներին աշխատակազմի քարտուղարն է:

Թեև նրա ամենօրյա գործառնությունները ներառում են համայնքապետարանի աշխատակազմի ղեկավարումը և փաստաթղթաշրջանառության համակարգումը, նա միշտ գտնում է ժամանակ նոր ձևանմուշներ մշակելու և քաղաքացիների դիմումների ուսումնասիրությանը անհատական մոտեցում ցուցաբերելու համար:

«Ես սիրում եմ նոր բաներ ստեղծել, մշակել անհրաժեշտ փաստաթղթեր և ձևանմուշներ: Ես իսկապես խուսափում եմ կարծրատիպերից և շաբլոնից»,- ասում է նա: **«Յուրաքանչյուր իրավիճակ իր անհատական մոտեցումն է պահանջում, և հաճույքով աշխատում եմ, նույնիսկ եթե անհրաժեշտություն է լինում այլ բազմաթիվ իրավական ակտեր թերթել-նայել: Երբեմն բացում եմ իմ պատրաստած որոշումների նախագծերը և զարմանում եմ՝ ոնց կարելի էր այդպիսի բան գրել, ավելի լավը կարելի էր գրել կամ այստեղ այս բառն իզուր եմ գրել և այլն: Այդ մոտեցումն անընդհատ աճելու, ստեղծագործելու, կատարելագործելու մղմամբ է, որ հաճույքով եմ աշխատում»:**

Փորձի փոխանակումը, քննարկումներն այլ համայնքների գործընկերների հետ և ուսումնական այցերն ու գործուղումները Հայաստանի ներսում կամ արտերկրում, տարածաշրջանային սեմինարներն ու գիտաժողովները միշտ դրականորեն են ազդում, քանի որ մտածելու տեղիք են տալիս կամ քաջալերում են Արուսյակին ձեռք բերած լավագույն փորձն իր համայնքում ներդնելու:

Լավագույն օրինակները, որ նշում է, ԳՄՀԸ կողմից կազմակերպված տարածաշրջանային աշխատաժողովն էր Վրաստանում, Էստոնիա կատարած ուսումնական այցը, Ուկրաինայում և Հայաստանում կայացած գիտաժողովները, որոնք նվիրված էին էլեկտրոնային կառավարմանը, քաղաքացիների սպասարկման գրասենյակներին և գեներալազգային բյուջետավարմանը:

«Յուրաքանչյուր իրավիճակ իր անհատական մոտեցումն է պահանջում, և հաճույքով աշխատում եմ, նույնիսկ եթե անհրաժեշտություն է լինում այլ բազմաթիվ իրավական ակտեր թերթել-նայել»

«Այդ համաժողովները, աշխատաժողովները, փորձի փոխանակումը շատ կարևոր են ինձ համար, քանի որ մենք ոչ միայն բուն միջոցառման ժամանակ ենք շփվում՝ օրակարգային հարցերով, այլ նաև դրանցից դուրս. բազմաբնույթ հարցեր ենք տալիս միմյանց՝ այ ձեզ մոտ ինչպե՞ս է, մեզ մոտ այսպես է: Մտերմիկ զրույցներն ինձ համար իսկապես օգտակար են, և երբ մի միջոցառման մասնակիցների հետ հանդիպում ենք մեկ այլ միջոցառման ժամանակ, կարծես լավ հին ընկերներ լինենք»,- ասում է Արուսյակը:

«ԳՄՀԸ շնորհիվ մենք կարողացանք ականատես լինել էլեկտրոնային կառավարման լուրջ ձեռքբերումներին Էստոնիայում, որն առաջատար դիրքեր է զբաղեցնում թվային ծառայությունների մատուցման հարցում: Ըստ էության, յուրաքանչյուր քաղաքացի կարող է լիովին օգտվել պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից մատուցվող ծառայություններից՝ առանց տնից դուրս գալու: Այդ այցը հնարավորություն տվեց մեզ ծանոթանալ մի ամբողջ ենթակառուցվածքի, որպեսզի համակարգը կարողանանք տեղայնացնել նաև մեր համայնքներում: Պետք է խոստովանեմ, որ քայլ առ քայլ մենք այդպես էլ անում ենք»,- ասում է նա:

2017 թ. գարնանը Ուկրաինայում կայացած «Վարչական ծառայությունների մատուցման լավագույն փորձը Ուկրաինայի, Հայաստանի և Վրաստանի փոքր համայնքներում» համաժողովը շատ արդյունավետ եղավ, քանի որ այն նպաստեց տեղեկատվական քարտերի հիմնալի գաղափարը Հայաստան բերելուն:

«Տեղեկատվական քարտը կոնկրետ ծառայության վերաբերյալ ամփոփ տեղեկությունն է: Այն ներառում է բոլոր անհրաժեշտ չափանիշները, որոնք քաղաքացին պետք է իմանա, հատկապես՝ ինչ փաստաթղթեր են պահանջվում, կոնտակտային տվյալներ, ծառայությունը վճարովի է, թե ոչ, իրավական ակտերը, որոնք հիմք են հանդիսանում այս կամ այն որոշման համար և այլն: Տեղեկատվական քարտը քաղաքացու համար ծառայում է որպես ուղեցույց»:

Ուկրաինայից վերադառնալուն պես ձևավորվեց փորձագիտական խումբ, որն ուսումնասիրելով մի քանի ձևանմուշներ՝ դրանց կառուցվածքը և բովանդակությունը, մշակեց 63 տեղեկատվական քարտ:

«Չեմ ուզում անհամեստ թվալ, բայց պետք է խոստովանեմ, որ մեր քարտերը ավելի շատ տեղեկություններ են պարունակում, քան, օրինակ, Ուկրաինայում մեր այցելած Բուլջա համայնքինը»,- ասում է Արուսյակը: Իր իսկ նախաձեռնությամբ նա շարունակաբար ավելացնում է տեղեկատվական քարտերի քանակը իր համայնքապետարանում, քանի որ մատուցվող ծառայությունները բազմաթիվ են:

«Վարչական ծառայությունների մատուցման լավագույն փորձը Ուկրաինայի, Հայաստանի և Վրաստանի փոքր համայնքներում» միջազգային համաժողովին, Կիև, 2017 թ.

Արուսյակի՝ Նոր գիտելիք ու փորձ ձեռք բերելու մշտական ծգտումը, նրա անսպառ հետաքրքրասիրությունն ու նպատակասլացությունը, իր համայնքում որևէ Նոր բան կյանքի կոչելու յուրաքանչյուր հնարավորությունից օգտվելը նպաստել են Արուսյակի համայնքում զգալի փոփոխությունների իրականացմանը:

Աննա Չոբանյան

Արժանի
համայնքապետարանի
ֆինանսատնտեսագիտական
բաժնի պետ

Աննա Չոբանյանն Արժանի համայնքապետարանի ֆինանսատնտեսագիտական բաժնի պետն է: Ծուրջ 22 տարվա աշխատանքային փորձ ունի, որպես փորձագետ հանդես է գալիս տարբեր ծրագրերում, իսկ համայնքի բյուջետային գործընթացի հետ կապված ցանկացած նորամուծություն իրականացնում է հենց ինքը: «**Համայնքում բյուջետային գործընթացի հետ կապված ցանկացած նոր բանի ներդրման արագիլն եմ եղել**»,- ասում է Աննա Չոբանյանը:

Նա երբեք չի խուսափել բյուջետային պլանավորման և ծախսերի հիմնավորումներից: Համայնքի բյուջեն միշտ եղել է ծրագրային ու նպատակային.

«**Մեր բյուջեն երբեք չի եղել զուտ թվեր, այն միշտ պարունակել է ծրագիր: Իսկ այսօր հասել ենք այնպիսի վիճակի, որ ծրագրային բյուջեի կազմմանը մասնակցում է նաև համայնքի բնակիչը, որը շատ լավ տեղեկացված է բյուջեից: Իսկ դրան եկել ենք փուլ առ փուլ, ժամանակի ընթացքում ստեղծելով մի կուռ համակարգ, որն այժմ աշխատում է անխափան: Դեռևս հեռավոր 1990-ականներին Արժանի համայնքի ղեկավարն ասում էր՝ բնակիչը համայնքապետարանից կամ հող է ուզում, կամ փող: Այսօր իրավիճակը փոխվել է. բնակիչն արդեն հստակ գիտի՝ ինչ գործառույթ ունի համայնքապետարանը, կամ ինչ հարցով կարող է դիմել համայնքի ղեկավարին և ինչ պատասխան ակնկալել:**»

Ժամանակի և տեխնոլոգիական զարգացման արդյունքում համայնքում մեծացել է թափանցիկության և հաշվետվողականության մակարդակը: Քաղաքացին

այժմ շատ ավելի տեղեկացված է, քան առաջ: Տեղեկատվության աղբյուրներն էլ շատացել են: «**Ենթադրենք, համայնքում ասֆալտապատում է իրականացվում, և այն կազմակերպությունը, որ հաղթող է ճանաչվել բաց մրցույթում, թերացումներ է թույլ տալիս. դա արդեն դառնում է հանրային քննարկման նյութ: Բայց որևէ մեկը չի ասում՝ համայնքի ասֆալտապատումը վատն է, ու վերջ՝ դրանով սահմանափակվում, այլ կազմակերպության գործունեությունը կոնկրետ քննարկման նյութ է դարձնում**»,- պատմում է Աննան, որն էական դերակատարում ունի համայնքում թափանցիկության և հաշվետվողականության համակարգի ներդրման գործում:

«**Իսկ այսօր հասել ենք այնպիսի վիճակի, որ ծրագրային բյուջեի կազմմանը մասնակցում է նաև համայնքի բնակիչը, որը շատ լավ տեղեկացված է բյուջեից**»

Համայնքներում ծրագրային բյուջե ձևավորելու և իրականացնելու հարցում հսկայական է եղել միջազգային կառույցների մասնավորապես ԳՄՀԸ աջակցությունը: «**ԳՄՀԸ-ի հետ համագործակցության այս տարիների ընթացքում սովորեցինք ծրագրային բյուջե կազմելու, աշխատանքային գործիքներ մշակելու, գնահատելու և վերլուծելու մեխանիզմները, ինչը շատ կարևոր էր: Նպատակը կար, բայց անելու ձևը չգիտեինք**»,- ընդգծում է Աննա Չոբանյանը:

Արժանի բավականին խոշոր համայնք է՝ մոտ 45 հազար բնակչով, շատ խոշորացված համայնքներից ավելի մեծ բյուջե ունի: Եվ դրա հետ աշխատելը բավականին բարդ է: Այնուամենայնիվ Աննան ունի նորարարություններ ներդնելու կամք ու վճռականություն և մշտապես ցանկանում է իր համայնքում կիրառել դրսում տեսածն ու սովորածը: Իսկ միջազգային կազմակերպությունների կազմակերպած փորձի փոխանակման և վերապատրաստումների շնորհիվ եվրոպական երկրներում տեսել էր բավականին հետաքրքիր ու արդյունավետ լուծումներ բյուջեի կազմման, մասնակցային բյուջետավարման և գենդերազգային բյուջետավարման վերաբերյալ:

«Ավստրիա աշխատաժողովի մեկնելուց առաջ մենք մտածում էինք, որ մեզ հետ այնտեղից բերելու էինք, ասենք, դասագրքեր, կոնկրետ ծրագրեր, թե ոնց է գենդերազգայուն բյուջեն կազմվում: Մտածում էինք՝ առանձին գումար պետք է հատկացվի այդ ծրագրերին գենդերազգայուն ուղղություն հաղորդելու համար: Սակայն Ավստրիայում կոնկրետ օրինակների վրա այդ ամենն ուսումնասիրեցինք և հասկացանք, որ ուղղակի պետք է փոխենք մեր մտածելակերպը բոլոր ծրագրերի հանդեպ, ու մեր համայնքում ավելի հեշտ կարողացանք ցանկացած ծրագրի գենդերազգայունություն հաղորդել»,- բացատրում է Աննան:

Համայնքում նա կարևորում է նաև երեխաների, երիտասարդ սերնդի բնականոն զարգացման իրավունքի ապահովումը: Համայնքապետարանը որոշակի գումար է հատկացնում «Արվյանի երեխաների աջակցության կենտրոն»-ին համայնքի բնակիչների սոցիալականացման և համայնքային կյանքին ինտեգրելու համար: «Այդ ծրագրերում մենք կարողանում ենք ավելի շատ տղաների ընդգրկել՝ կտրելով նրանց փողոցից: Միշտ իրականացվում են մշակութային միջոցառումներ: Բայց տղաներին ավելի դժվար է ստիպել բանաստեղծություն սովորել ու արտասանել: Հիմա ավելացնում ենք սպորտային միջոցառումներ, որտեղ ընդգրկել ենք նաև այդ երեխաների ծնողներին: Տղաներն ավելի հաճույքով մասնակցում են սպորտային միջոցառումների, քան մշակութային»,- պատմում է Աննան:

Աննան նկատում է, որ այսօր, առավել քան երբևէ, բնակիչները հետաքրքրված են համայնքի բյուջեով և դրանից բխող տարբեր ծրագրերով: Ասում է, որ հատկապես երիտասարդների հետ են շատ հանդիպումներ կազմակերպում, քանի որ նրանց հետաքրքիր է հասկանալ, թե ինչպես է կազմվում բյուջեն.

«Համայնքի ուսանողներն են շատ հետաքրքրված, զանգում, հարցեր են տալիս բյուջեից, բյուջեի կազմման ընթացքից, անհանգստացած հետաքրքրվում են, թե երբ ենք սկսելու բյուջեի կազմման աշխատանքները, որովհետև իրենք հարցեր, առաջարկություններ ունեն»:

Բյուջեի շուրջ քննարկումների ակտիվացումը համայնքում շատ է ոգևորում Աննային. «Դա բյուջեի կազմման մասնակցային դրսևորման շատ դրական ցուցանիշ է»,- ասում է նա:

Աննա Ավետիսյան

Մեղրիի համայնքապետարանի
աշխատակազմի քարտուղար

«Ես սիրում եմ դժվարություններ հաղթահարելը»,-
ասում է Աննա Ավետիսյանը, ով 2016 թվականից
գրադեցնում է Մեղրիի համայնքապետարանի
աշխատակազմի քարտուղարի պաշտոնը: Նա
համայնքային իր կարիերան սկսել 2006 թ.
Ագարակի համայնքապետարանում: Վայելելով իր
ընտանիքի և համայնքի բնակիչների աջակցությունը՝
Աննան նվիրվեց իր համայնքի զարգացմանը և
քաղաքացիներին մատուցվող ծառայությունների
կատարելագործմանը:

**«Իմ ընտանիքի
անդամները տեսնում են իմ
նվիրվածությունը համայնքին
ու ըմբռնումով են մոտենում
իմ զբաղվածությանն ու
ծանրաբեռնվածությանը,
որովհետև աշխատանքի
արդյունքը տեսանելի է.
համայնքն օրեցօր զարգանում
է, աղբահանությունն ամեն
օր է իրականացվում, ինչպես
Նան կանաչապատման
աշխատանքներ են տարվում.
մատուցվող ծառայությունների
որակն շատ է բարձրացել»,-**
ասում է նա:

Աննան կարծում է,
որ օրենսդրական
փոփոխությունները և
համայնքների միավորումը
Կառավարության կողմից
ձեռնարկված շատ կարևոր
գործընթացներ են, քանի
որ դրանք նպաստում են
**«համայնքների համաչափ
զարգացմանը, համայնքային
խնդիրները լուծվում են ըստ
առաջնահերթության, բյուջեի
միջոցները օգտագործվում
են նպատակային: Նախկին
համայնքապետարանների
վարչական աշխատողների
ապարատի կրճատման
արդյունքում տնտեսվող
միջոցները ամբողջովին
ուղղվում են մատուցվող
ծառայությունների
ավելացմանն ու
որակի բարելավմանը՝**

**մասնավորապես, կոմունալ
տնտեսության, աղբահանության
աշխատանքներին, նոր
մանկապարտեզների հիմնմանը,
լուսավորության անցկացմանը և
այլն: Այսինքն՝ բյուջեի միջոցներն
ավելի ճիշտ ու ռացիոնալ են
օգտագործվում»:**

**«Բյուջեի միջոցներն
ավելի ճիշտ ու
ռացիոնալ են
օգտագործվում»**

Նա նշում է, որ համայնքների
միավորումը թելադրվում է
համայնքապետարանների
կարողությունների բարելավման
անհրաժեշտությամբ. **«Դա
տրամաբանորեն ճիշտ ձև է,
որը հնարավորություն է տալիս
համայնքներին միավորել ջանքերն
ու ռեսուրսները և ստեղծել ավելի
ճկուն և արդյունավետ համակարգ,
ինչի շնորհիվ էլ հնարավոր
է հասնել համընդհանուր
բարեկեցության: Նոր իրավական
կարգավիճակը թույլ է տալիս
խնայել պետության կողմից
հատկացված և բնակչության
կողմից ստացված միջոցները՝
այդպիսով ունենալով ավելի
նպատակային, կարիքների վրա
հիմնված և առաջնահերթ ծախսեր»:**

Աննային շատ ոգևորում է իր
համայնք նորարարական լուծումներ
բերելու գաղափարը: ԳՄՅԸ
աջակցությամբ վերջին տարիներին
Նա մասնակցել է Հայաստանում և
արտերկրում կայացած տարբեր
միջոցառումների՝ քաղաքացիների
սպասարկման գրասենյակների,
մատուցվող ծառայությունների
և դրանց ստանդարտացման,
գեներալազգային բյուջետավարման
(ԳԶԲ), կանանց հզորացման և այլ
թեմաներով: Նա շատ կարևորում
է իր մասնակցությունը 2017 թ.
ապրիլին Կիևում տեղի «Վարչական
ծառայությունների մատուցման
լավագույն փորձը Ուկրաինայի,
Հայաստանի և Վրաստանի փոքր
համայնքներում» համաժողովին,
որտեղ հնարավորություն ունեցավ
ծանոթանալու վրացի և ուկրաինացի
գործընկերների՝ Քաղաքացիների
սպասարկման գրասենյակների
հիմնման, քաղաքացիներին
ծառայությունների մատուցման,
տեղեկատվական քարտերի
ներդրման փորձին:

2017 թ. վերջին ԳՄՅԸ աջակցությամբ
և Գերմանիայի, Շվեյցարիայի
ու ԱՄՆ կառավարությունների
համաֆինանսավորմամբ Մեղրիում
հիմնվեց Քաղաքացիների
սպասարկման գրասենյակը՝
հնարավորություն ընձեռնելով
Աննային կիրառելու Ուկրաինայում
ուսումնասիրած լավագույն փորձն իր
համայնքի ԲՍԳ-ում:

«Համայնքապետարանի աշխատակազմի աշխատանքը դարձել է ավելի արդյունավետ, ավելացել է էլեկտրոնային փաստաթղթաշրջանառությունը, բյուջետային և ֆինանսական հաշվառումն ավելի դյուրին է դարձել, ինչպես նաև բարելավվել է բնակչությանը մատուցվող ծառայությունների որակը և այլ գործառույթների իրականացումը: ՀԿՏՀ ներդրումը նպաստեց ծառայությունների ավելի հասանելի լինելուն և տեղական ինքնակառավարման մարմինների թափանցիկությանը: Այս փոփոխություններին զուգահեռ այժմ ավելի հեշտ է մշտադիտարկել համայնքապետարանների աշխատանքը», - նշում է Աննան:

2018 թ. Վրաստանում կայացած ԳԶԲ վերաբերյալ գիտելիքների և փորձի փոխանակումից ոգեշնչված Հայաստան վերադառնալուսն պես Աննան ծեռք բերված գիտելիքը ներկայացրեց Մեդրիի համայնքապետին և ավագանու անդամներին: Նա վերլուծեց իրավիճակը և փորձեց վերհանել իր համայնքի կանանց հիմնախնդիրները: Առաջնահերթությունների քննարկմանը նա ներգրավեց նաև տեղական ՀԿ-ների ներկայացուցիչներին և ակտիվ քաղաքացիներին՝ դիտարկելու գենդերային հավասարությունը տեղական մակարդակում պլանավորման և բյուջետավարման գործընթացներում:

«**Բյուջեի օպտիմալացումը թույլ կտա խնայել որոշ միջոցներ ԳԶԲ նախաձեռնությունների իրականացման համար: Մենք մշակում ենք գործողությունների պլան՝ նպատակ ունենալով բյուջեի նախապատրաստման փուլում գենդերազգայուն տարրեր ներկայացնելու, որպեսզի հանրային լսումների ժամանակ կանանց կողմից բարձրաձայնված նախաձեռնությունները արտացոլվեն բյուջեի վերջնական նախագծում**», - ասում է Աննան և ավելացնում, որ բյուջեի կատարողականի վերաբերյալ հաշվետվությունները վերջում կուսումնասիրվեն և թույլ կտան հասկանալ, թե որքանով է անդրադարձ կատարվել գենդերային հարցերին:

Աննան գոհ է ծառայությունների մատուցման ոլորտում ծեռք բերված արդյունքներից և լիահույս է, որ Մեդրիում ԳԶԲ ներդրման ուղղությամբ ձեռնարկված ջանքերի արդյունքները տեսանելի կլինեն առաջիկա ֆինանսական տարում:

«Վարչական ծառայությունների մատուցման լավագույն փորձը Ուկրաինայի, Հայաստանի և Վրաստանի փոքր համայնքներում» միջազգային համաժողովի շրջանակում Հայաստանի և Վրաստանի պատվիրակությունների այցն Ուկրաինայի Բուչա համայնք, 2017 թ.

«**Մենք մշակում ենք գործողությունների պլան՝ նպատակ ունենալով բյուջեի նախապատրաստման փուլում գենդերազգայուն տարրեր ներկայացնելու**»

Գոհար Դավթյան

Դիլիջանի
համայնքապետարանի
ֆինանսական բաժնի պետ

Գոհար Դավթյանը 2006 թվականից Դիլիջանի համայնքապետարանի ֆինանսական բաժնի պետն է: Զբաղվում է բոլոր ֆինանսական գործառնություններով, նաև ծրագրային բյուջեի կազմման պատասխանատուն է:

Գոհար Դավթյանին իր գործի մեջ ամենաշատը գրավում է **«բյուջետային գործընթացը՝ բյուջեի կազմումն ամենասկզբից»:** Մեծ ոգևորությամբ պատմում է, թե ինչպես են քննարկումներն իրականացնում:

«Նախնական ձևաչափեր ենք մշակում, բաժանում համայնքային ոչ առևտրային կազմակերպություններին, այդ փաստաթուղթը տեղադրում ենք նաև առցանց հարթակներում, որպեսզի բնակիչները ակտիվորեն մասնակցեն, քվեարկեն: Նույնն անում ենք նաև «Ֆեյսբուք» սոցիալական ցանցի և համայնքային կայքի միջոցով: Վերջում ամփոփում ենք քննարկումների և քվեարկության արդյունքներն ու նորից ներկայացնում հանրային քննարկման»:

Դիլիջան միավորված համայնքում կազմակերպվող քննարկումներին հրավիրվում են քաղաքացիական հասարակության և մասնավոր հատվածի ներկայացուցիչները: Դրանից հետո միայն, իրենց գաղափարներն էլ ներգրավելով, ընդհանուր հանրային քննարկում են իրականացնում, որին մասնակցում են բոլոր ցանկացողները:

«Բոլոր առաջարկները հաշվի ենք առնում, հնարավորության դեպքում՝ ներառում համայնքի բյուջեում: Ինձ ամենաշատը մասնակցային ծրագրային բյուջեի կազմման գործընթացն է դուր գալիս: Բնակիչը շատ մանրամասն իմանում է՝ համայնքի յուրաքանչյուր դրամն ինչի վրա է ծախսվում, ինչ ծրագիր է այդ գումարով իրականացվում»,- կիսվում է Գոհարը:

Նա պատմում է, որ արդյունքահեն ծրագրային բյուջե կազմում է դեռևս 2014 թվականից, բայց 2006 թ-ից բյուջեն ներկայացնում է ըստ աշխատանքների:

«Բնակիչը շատ մանրամասն իմանում է՝ համայնքի յուրաքանչյուր դրամն ինչի վրա է ծախսվում, ինչ ծրագիր է այդ գումարով իրականացվում»

«Այսինքն, իմ պաշտոնավարման առաջին օրվանից աշխատել եմ այդպես: Մենք բնակիչներին պարզապես թվեր չենք տվել ու ասել՝ քննարկեք, մենք մշակել ենք հակիրճ բյուջե՝ ըստ աշխատանքների, հետագայում այն կոչվեց արդյունքահեն, հետո՝ ծրագրային: Ինձ մոտ պահպանվում է յուրաքանչյուր տարվա արխիվը: Ամեն տարի բնակիչն իմացել է, թե քանի մանկապարտեզ կա, քանի երեխա է հաճախում այդ մանկապարտեզ, քանի մանկավարժ է աշխատում, ինչքան է սննդի համար գումար հատկացվում. այդ ամենը մանրամասն ներկայացվել է հանրությանը: Այսինքն, իրենք լավ գիտեն, թե ինչպես է գոյանում համայնքի բյուջեն, և իրենց վճարած գումարը լուրմա առ լուրմա, ինչ աշխատանքների վրա է ծախսվում»:

Այս հմտությունները Գոհարը ձեռք է բերել ոչ միայն տարիների ընթացքում՝ իր գործում մասնագիտանալով, այլև միջազգային կազմակերպությունների բազմաթիվ դասընթացների, վերապատրաստումների մասնակցության, Նպատակային ուսուցման արդյունքում: Մասնավորապես ԳՄՅԸ-ի աջակցությամբ մասնակցել է մի շարք վերապատրաստումների, փորձի փոխանակման արտերկրյա իր գործընկերների հետ:

Այդ վերապատրաստումների արդյունքում էլ ծանոթացել է «գենդերազգայուն բյուջե» հասկացությանը, ինչն իրեն սկզբից շատ տեսական էր թվում: Նա կարծում էր՝ առանձին բյուջե պետք է գրվի: Սակայն տարբեր համայնքների ներկայացուցիչների հետ համատեղ այցերի արդյունքում նա համայնքային բյուջեն սկսեց մեկ այլ՝ գենդերազգայունության տեսանկյունից դիտարկել:

«Իրականում մինչ այդ էլ ունեինք այդ ծրագրերը, բայց չէինք պատկերացնում, որ դրանք կարելի է դիտարկել գենդերային հավասարության տեսանկյունից: Այդպես կարողացանք բյուջեն նաև վերլուծել այդ տեսանկյունից: Այսինքն, մենք լրացուցիչ գումարներ չենք ներդնում, մեր եղած գումարներով կարողանում ենք մեր բյուջեին տալ գենդերազգայուն կամ սոցիալական ուղղվածություն», - պատմում է Գոհարը:

Գենդերազգայուն բյուջետավարման վերաբերյալ ձեռք բերած փորձն ու գիտելիքը Գոհարը ներկայացրեց համայնքի ղեկավարին, աշխատակազմին, ակտիվ բնակիչներին: Հաջորդ քայլն ավագանուն ներակայացնել ու հավանություն ստանալն էր, որպեսզի 2019 թ. բյուջեն արդեն գենդերազգայուն լիներ:

«Ավագանու հետ մենք մշակեցինք ճանապարհային քարտեզ և սկսեցինք այն իրականացնել», - ասում է նա:

Գոհարը պատմում է, որ գենդերազգայուն բյուջեի համար ավագանու հավանություն ստանալը դյուրին չի եղել: **«Սկզբում բոլորն էլ մի տեսակ թերահավատորեն էին ընդունում ասածներս, բայց ես, մինևույնն է, ներկայացրեցի, որ մենք բնակվում ենք միավորված համայնքում, որի յուրաքանչյուր բնակավայր ունի իր խնդիրները: Օրինակ՝ Հաղարծին բնակավայրում ջրագիծ ենք փոխել՝ դրանով թեթևացնելով կանանց հոգսը տնային տնտեսությունում: Դեպի դպրոց և մանկապարտեզ տանող ճանապարհի ասֆալտապատումը ևս կարելի է դիտարկել՝ որպես գենդերազգայուն, քանի որ երեխաներին հիմնականում կանայք են այնտեղ ուղեկցում»**:

Որպես գենդերազգայուն բյուջետավարման վառ օրինակ Գոհարը նշում է մոբայլ մանկապարտեզի ստեղծումը Դիլիջան համայնքի գյուղական երկու բնակավայրում: **«Ստեղծեցինք մոբայլ մանկապարտեզներ, որպեսզի բնակավայրերի կանայք կարողանան իրենց երեխաներին երեք-չորս ժամով մանկապարտեզ տանել, աշխատանք գտնել, սեփական գործ հիմնել կամ տնամերձ հողամասը մշակել և այդ ձևով եկամուտ ստանալ: Մենք տվեցինք հնարավորություն, որպեսզի այդ բնակավայրերի կանայք էլ ոչ միայն իրենց զգան, այլ նաև դառնան մեր համայնքի լիարժեք անդամ, կարողանան մասնակցել համայնքային կյանքին»**:

Այսօր արդեն ինքը՝ Գոհարը, ԳՄՀԸ հովանու ներքո ստեղծված փորձագիտական խմբի անդամ է, որը զբաղվում է գենդերազգայուն բյուջետավարման հայեցակարգի մշակմամբ՝ աջակցելու այլ համայնքներին մշակել իրենց ծրագրային և գենդերազգայուն բյուջեները:

«Մշակված հայեցակարգը հասանելի կդարձնենք բոլոր այն համայնքների համար, որոնք կցանկանան որոշակի գենդերազգայուն ուղղվածություն հաղորդել իրենց բյուջեներին: Այն պետք է կիրառելի լինի բոլոր այն համայնքներում, որոնք կցանկանան: Մենք պետք է կարողանանք բյուջեն ոչ միայն գենդերազգայուն դարձնել, այլ նաև սոցիալական խոցելի խավերի խնդիրներին լուծումներ առաջարկել: Ընդհանրապես, բյուջեն պիտի այնպիսին լինի, որ բնակչության բոլոր խավերն էլ ներգրավված լինեն և իրենց ավելի ապահով զգան», - եզրափակում է Գոհարը:

Գոհար Դավթյանն ու Աննա Չոբանյանն Ուկրաինա կատարած ուսումնական այցի ժամանակ

Գևորգ Եղիազարյան

Աշտարակ համայնքի
ղեկավարի տեղակալ

Գևորգ Եղիազարյանը համայնքային գործունեությամբ զբաղվում է 1997 թվականից. նախ աշխատել է համայնքապետարանի աշխատակազմում, այնուհետև՝ տարբեր միջազգային ծրագրերում՝ որպես փորձագետ, իսկ համայնքի ղեկավարի տեղակալի պաշտոնում աշխատում է 2012 թ. հոկտեմբերից. **«Կարելի է ասել՝ ստացվել է այնպես, որ աշխատել եմ Աշտարակ համայնքի բոլոր ղեկավարների հետ»:**

Ի պաշտոնե զբաղվում է ֆինանսական քաղաքականությամբ, աշխատանքային կառավարման գործառույթներով, կրթամշակութային ռազմավարության ու քաղաքականության իրականացմամբ և հանրային կապերով: Նա շատ ոգևորված է իր աշխատանքով և գործառույթներով: **«Սիրում եմ նորարարությունը, սիրում եմ յուրաքանչյուր գործընթացի մեջ կրեատիվ մոտեցումները: ՏԻՄ-ը սիրում եմ միայն, կարելի է ասել, հենց դրա համար, որ օրենսդրական դաշտը թույլ է տալիս ցանկացած գործընթաց իրականացնել յուրովի, և դրա արդյունքում կոնկրետ իմ նախաձեռնությամբ Աշտարակ համայնքում իրականացվեցին մի շարք պիլոտային ծրագրեր՝ տարբեր միջազգային կազմակերպությունների ֆինանսավորմամբ և նախաձեռնությամբ, և բազմաթիվ ծրագրեր հենց համայնքի բյուջեի միջոցներով»,-** ասում է Գևորգը:

2016 թ. ԳՄՀԸ-ն Գերմանիայի, Շվեյցարիայի և ԱՄՆ կառավարությունների համաֆինանսավորմամբ աջակցեց Աշտարակում քաղաքացիների

սպասարկման գրասենյակի հիմնմանը, իսկ հետագայում՝ տեղեկատվական քարտերի ներդրմանը: Աշտարակը նաև առաջին համայնքներից էր, որտեղ փորձարկվեցին ծրագրային բյուջետավարումը և հակիրճ բյուջեների հանրային քննարկումները համայնքի վեբ-կայքի միջոցով՝ կիրառելով Համայնքային կառավարման տեղեկատվական համակարգը: Հարգելով օրենքն ու քաղաքացիների իրավունքները՝ Գևորգը հատուկ ուշադրություն է դարձնում մասնակցային ժողովրդավարությանը:

Հակիրճ բյուջեն, որն ըստ էության եկամուտների ու ծախսերի մատչելի վերլուծությունն է քաղաքացիների համար, վերբեռնվում է համայնքային կայքում: Երբ որոշվում են հանրային լուծումների օրերը, այդ տեղեկությունը տարածվում է տարբեր աղբյուրների՝ սոցիալական ցանցերի, մանկապարտեզների ու դպրոցների միջոցով՝ այսպիսով առավելագույնս իրազեկելով հանրությանը հանրային ծախսերի վերաբերյալ: Այնուհետև նախագծերը քննարկվում են առցանց, և բնակչության կարծիքը հաշվի է առնվում համայնքային բյուջեի վերջնականացնելու ժամանակ:

«Կարևորում եմ թափանցիկ գործելակերպը, կարևորում եմ յուրաքանչյուր լուծմանի և դրամի դիմաց հաշվետու լինելու գաղափարը, կարևորում եմ քաղաքացուն արագ և որակով և ծառայությունների մատուցումը»,- ասում է նա:

«Հակիրճ բյուջեի ձևաչափի մեջ ներկայացվում են վերջին երեք տարիների վերլուծությունը՝ եկամուտների և ծախսերի մասով, համայնքի տեսլականը, համայնքի ղեկավարի բյուջետային ուղերձը, որտեղ նկարագրվում է թե՛ բյուջեն ինչ ուղղվածություն ունի և ինչի վրա են ծախսվելու փողերը, հետո ներկայացվում են ընթացիկ ծախսերն՝ ըստ ծրագրերի և միջոցառումների:

Որպեսզի ավելի պարզ լինի, օրինակ բերեմ. ենթադրենք՝ ծրագիրը նախադպրոցական կրթության ապահովումն է Աշտարակ համայնքում: Միջոցառումներից մեկն է ապահովել Արևիկ մանկապարտեզի գործունեությունը: Ենթադրենք՝ մեկ տարվա կտրվածքով սպասարկելու ենք ամսական 180 երեխայի, աշխատելու է 25 աշխատող, որից տասը՝ մանկավարժ, տրվելու է սնունդ 3 անգամ: Որպեսզի մանկապարտեզը գործի, ծախսվելու է, ենթադրենք, 30 մլն. դրամ: Այսինքն՝ պարզ է ու հասկանալի: Նախկինում գրվում էր, ենթադրենք, նախադպրոցական կրթություն՝ 30 մլն. դրամ: Դե արի ու հասկացի՝ դա ինչ է: Իսկ այս տարբերակի սակայությունը կայքում քաղաքացուն հնարավորություն է տալիս ներբեռնելու, տպելու, կարդալու և քննարկելու ընտանիքում, ինչից հետո քաղաքացին կարող է մեկնաբանությունների տողում կարծիք թողնել:

Մեկնաբանությունները կարող են ինչպես ՀԿՏՀ-ում թողնել, այնպես էլ սոցիալական ցանցերի պաշտոնական էջերում: SMS քվեարկություններ ենք անցկացնում և հանդիպումներ կազմակերպում:

Գևորգը շատ թերահավատորեն էր վերաբերվում գենդերազգայուն բյուջետավարման գաղափարին. կարծես թե, դրա ընդդիմախոսներից մեկն էր: Այնուամենայնիվ, ԳՄՅԸ կողմից հարևան երկրների գործընկերների հետ տարբեր ձևաչափերով կազմակերպված փորձի փոխանակումից հետո Գևորգը փոխեց իր դիրքորոշումը և դարձավ Հայաստանի համայնքներում գենդերազգայուն բյուջետավարման ներդրման ջատագովներից մեկը:

Աշտարակը Հայաստանի առաջին համայնքներից էր, որ կիրառեց այս գործիքը կամավոր հիմունքներով: Իր համայնքում այս մոտեցումը փորձարկելուց հետո նա աջակցեց հայեցակարգի հետագա զարգացմանն ու ճշգրտմանը և դրա ներդրմանը Հայաստանի այլ համայնքներում:

«Մեր համայնքի բյուջեն գենդերազգայուն դեռևս չի համարվում: Մենք կամավոր կերպով պիլոտային ծրագրային բյուջետավարում իրականացրեցինք մեր համայնքում, իսկ հիմա էլ գենդերազգայուն բյուջետավարման տարրեր ենք ներդնում ծրագրային բյուջեում: Մի քանի այլ համայնքներ, օրինակ՝ Աբովյանն ու Ջերմուկը, արդեն ունեն ավագանու կողմից հաստատված մեկ-երկու գենդերազգայուն ծրագիր»,- ասում է նա:

Գենդերազգայուն բյուջետավարման ներդրումն այդքան էլ սահուն չէ Հայաստանի համայնքներում: Ոմանց համար ավելի հեշտ է ստանալ ավագանու

«Համայնքն էլ պիտի պատրաստ լինի ոչ միայն որոշակի ֆինանսական ռեսուրսներ տրամադրել, այլ նաև պետք է պատրաստ լինի փոփոխությունների, նոր մոտեցումներ և մեթոդաբանություններ փորձարկելու»

հավանությունը, մյուսների համար բավականին ժամանակ է պահանջվում բացատրելու, այլ երկրների փորձով կիսվելու և համոզելու համար:

«Իմ ընդդիմադիր կեցվածքը հաջորդ օրը փոխարինվեց ավելի շատ սպունգային պահվածքի, այսինքն՝ ինչքան հնարավոր է շատ վերցնել, իսկ այլ երկրների գործընկերների հետ քննարկումների արդյունքում ստացվեց այնպես, որ հասկացա, որ դա իրոք մեր համայնքներին պետք է: Մենք, գենդեր ասելով, չգիտես ինչու, սոցիալական երրորդ սեռ ենք պատկերացնում, բայց երբ որ ուսումնասիրում ես ամբողջ մեթոդաբանությունը և տերմինոլոգիան գենդերի և բյուջեի համատեքստում, հասկանում ես, որ այո՛, եթե մարդիկ կինն ու տղամարդը, իրավունքների մասով պիտի լինեն հավասար, ապա նաև նրանց վրա ծախսվող գումարները պիտի լինեն հավասար»,- ասում է Գևորգը:

Հիմնվելով տեղի կանանցից հավաքած գաղափարների վրա՝ նա 2019 թ. Աշտարակ համայնքի ֆինանսական ծրագրում ներկայացրեց այս ուղղությամբ իրականացվելիք միջոցառումներ և նախագծեր: Նշված լավագույն օրինակը նախադպրոցական հաստատություններում խմբերի թվի ավելացումն էր, ինչը ոչ միայն հնարավորություն կտար ավելի շատ երեխաների հաճախել մանկապարտեզներ, այլ նաև կանանց համար աշխատատեղեր ստեղծելու և պետական մարմինների հետ ավելի սերտ համագործակցելու հնարավորություն կընձեռներ:

«Մեր հասարակությունում կնոջ և տղամարդու միջև բանավեճերը դեռևս լավ չեն ընկալվում՝ խորթ են և հարիր չէ, իսկ փոքր համայնքներում տեղային հոգեբանությունը բերում է նաև նրան, որ այդ կինը եթե սկսի ըմբոստանալ կամ բանավեճի մեջ մտնել, ապա հասարակությունը նրան ճիշտ չի որակի: Այս կտրվածքով կանանց առաջարկների ի կատար ածումը կբերի նրան, որ տղամարդիկ կմտածեն և կընդունեն, որ կանայք իրավունք ունեն առաջարկներով հանդես գալու և տղամարդու խոսքը վերջնական չէ, որ վերջնական խոսքը կարող է նաև կինը ասել»,- ասում է նա: Գևորգը կարծում է, որ իրավիճակը տարբերվում է համայնքից համայնք: Աշտարակն այն համայնքներից է, որ միշտ պատրաստ է նորարարական լուծումներ ներկայացնել, նոր մոտեցումներ մշակել, փորձարկել դրանք և հաջողություններ գրանցել:

«Համայնքն էլ պիտի պատրաստ լինի ոչ միայն որոշակի ֆինանսական ռեսուրսներ տրամադրել, այլ նաև պետք է պատրաստ լինի փոփոխությունների, նոր մոտեցումներ և մեթոդաբանություններ փորձարկելու: ԳՄՅԸ-ն մեզ միշտ աջակցում է այս հարցում, և նրանց աջակցությունը միշտ նպատակային է՝ պայմանավորված անհրաժեշտությամբ»,- ասում է Գևորգը: Աշտարակ համայնքը տարբեր մրցանակաբաշխությունների հաղթող է. ստացել են «Թափանցիկ համայնք» և «Լավ նախաձեռնություն» անվանակարգերի մրցանակներ:

Գևորգ Եղիազարյանն ուկրաինացի գործընկերներին ներկայացնում է Աշտարակի Քաղաքացիների սպասարկման գրասենյակը

Իրինա Արսենյան

Քանաքեռավան համայնքի
ավագանու անդամ, հայոց լեզվի
և գրականության ուսուցչուհի

Իրինա Արսենյանը Կոտայքի մարզի Քանաքեռավան համայնքի ավագանու անդամ է ընտրվել 2016 թ. հոկտեմբերին: Նա որոշում կայացրեց առաջադրվել ավագանու ընտրություններին՝ ոգեշնչվելով ակտիվ կին քաղաքական գործիչների հավաքական կերպարով: Հավատալով կանանց՝ փոփոխություններ իրականացնելու զորությանը՝ թեկուզև աստիճանաբար, նա որոշեց փորձել իր ուժերը և նպաստել իր համայնքի զարգացմանը, նույնիսկ եթե դա որևիցե փոքր բան լինի:

Ընտրություններին մասնակցելու նրա որոշումը սատարել են ընտանիքն ու ընկերները՝ խրախուսելով օգտագործել իր ներուժը մյուսների բարօրության համար:

«Իմ սուրբ պարտքն էմ համարում մասնակցել ավագանու բոլոր նիստերին, լինել ավելի ուշադիր և պատասխանատու իմ համայնքի և շրջապատի կարիքների, յուրաքանչյուր ծառի և թփի նկատմամբ: Փորձում եմ նկատել այն ամենը, ինչը կարող է վրիպել ավագանու տղամարդ անդամի աչքից»:

«Քաղաքականությունում որպես նորեկ» իրավեր ստանալու դեպքում Իրինան մասնակցում է ցանկացած աշխատաժողովի, վերապատրաստման կամ սեմինարի, քանի որ «միշտ էլ կա սովորելու որևէ նոր բան, թեկուզև եթե կրկնվում է»: Իրինան միշտ հետադարձ հայացք է զգում այդ միջոցառումներին և «քաղում» իր համար ամենակարևորը: ԳՄՀԸ-ի կազմակերպած միջոցառումներից նա հատկապես օգտակար գիտելիք է ստացել Թբիլիսիում կայացած գեներալային հարցերով պատասխանատուների

տարածաշրջանային համաժողովից, որտեղ բարձրացվեց սոցիալական աշխատողի դերը համայնքներում:

«Միշտ կարծել եմ, որ այդ պաշտոնը կարելի է համատեղել մեկ այլի հետ, օրինակ՝ խորհրդականի: Այնուամենայնիվ, Հարավային Կովկասի երկրների գործընկերներից բաղկացած խմբում մի շարք քննարկումներից հետո համոզվեցի, որ այդ

«Արդեն երկրորդ տարին է՝ մեր համայնքում ունենք սոցիալական աշխատող: Մեր հարևան երկրներում այս պաշտոնը բավականին կայացած է, մինչդեռ Հայաստանում դա երիտասարդ մասնագիտություն է»

պաշտոնը պահանջում է ոլորտի մասնագետ, քանի որ մեր երկրում գործնականում գոյություն չունի համայնք, որը չունենա սոցիալական խնդիրներ: Վրաստանի գործընկերներն այս ոլորտում շատ փորձառու են, և մենք ունեցել ենք շատ արդյունավետ քննարկումներ: Ես բավականաչափ գիտելիք եմ ձեռք բերել այդ ոլորտում աջակցելու իմ համայնքին, երբ այդ պաշտոնը դառնա պարտադիր», - ասում էր Իրինան դեռևս 2017 թվականին:

2019 թ. վերջին նա հպարտորեն պատմեց իրենց համայնքում սոցիալական աշխատողի հաստիքի ստեղծման մասին: 5000-ից պակաս բնակչություն ունեցող համայնքներում սոցիալական աշխատողի հաստիքը ցանկալի է, մինչդեռ 5000-ից ավելի պարագայում պարտադիր: Քանաքեռավանն իր 4000-ից էլ քիչ բնակչությամբ այն «ցանկալի» համայնքներից մեկն է, որտեղ ներդրվել է սոցիալական աշխատողի ինստիտուտը: Նա ասում է, որ վերջին երկու տարվա ընթացքում Քանաքեռավան համայնքում սոցիալական աշխատողի պաշտոնի առկայությունը նպաստել է մի քանի դրական փոփոխությունների:

«Այժմ ակտիվ համագործակցության ցանց է ստեղծվել Սոցիալական հարցերի նախարարության, Կոտայքի մարզպետարանի Ընտանիքի, կանանց և երեխաների վարչության հետ, երկու կարևոր համագործակցություն է հաստատվել «ՍՕՍ մանկական գյուղեր» և «Դիակոնիա» բարեգործական հիմնադրամների հետ: Առաջինն ընտանիքի ամրապնդման իր ծրագրի միջոցով մեր համայնքի վեց ընտանիքներին տրամադրում է սոցիալ-հոգեբանական աջակցություն, սնունդ, հագուստ և դեղորայք, իսկ երկրորդն աջակցում է 40 ընտանիքի՝ սնունդ տրամադրելով»:

Բացի այդ երեխաների կրթությունը նույնպես սոցիալական աշխատողի ուշադրության կենտրոնում է: **«Մենք ունենք մի ներառական կրթություն ստացող երեխա, որն ունի հենաշարժողական խնդիր և չի կարող դպրոց հաճախել, իսկ տնային ուսուցումը կազմակերպվել է սոցիալական աշխատողի օգնությամբ»:**

Սոցիալական աշխատողի կարևորությունը, աշխատանքի նկարագրությունը, գործառույթները և հաստիքի դերը ձեռք են բերվել և մշակվել են ԳՄՅԸ-ի կողմից կազմակերպված տարածաշրջանային սեմինարների ընթացքում:

ինձ համար իսկապես կարևոր էր, քանի որ եթե չլինեին այդ աշխատատեղովները, ես հավանաբար չէի ունենա այդքան գիտելիք համայնքում սոցիալական աշխատողի դերի մասին: Այդ հաստիքն իմ ուշադրության կենտրոնում չի եղել մինչ Կրաստան այցելելը: Երբ հարևան երկրների գործընկերները խոսեցին իրենց փորձի մասին, ես անմիջապես վերցրեցի այդ գաղափարը և մեր համայնքապետի աջակցությամբ ներկայացրեցի այդ հաստիքը համայնքում», - ասում է Իրինան:

Իրինա Յոյան

Գորիս համայնքի ղեկավարի տեղակալ

«Ճատ տարիներ առաջ լրագրությամբ էի զբաղվում, հիմնականում իրադարձային նորություններ էի լուսաբանում, բայց նաև հասարակական ակտիվ գործունեություն էի ծավալում, ինչի արդյունքում էլ խնդիրներին բուլդոզերին այլ կերպ էի նայում: Սկսում էի ուսումնասիրել թեմաները, հետաքննական նյութեր էի ավելի շատ պատրաստում, կոռուպցիոն խնդիրներ գտնում: Եթե այդ հասարակական գիտակցումը չլիներ, այդ խորությամբ ուսումնասիրություններ չէի անի: Ես՝ որպես լրագրող, ոչ միայն հնչեղություն էի

տալիս հասարակական և համայնքային խնդիրներին, այլ գնում էի այդ խնդիրների լուծման հետևից: Սա ինքնանպատակ չէր, որովհետև ժամանակի ընթացքում, երբ մտնում ես այդ խնդիրների մեջ, շատ լավ ես սկսում հասկանալ՝ որտեղից են դրանք առաջանում, լուծումներն ինչպիսին կարող են լինել: Եվ, աստիճանաբար, որպես ակտիվ հասարակական գործիչ՝ արդեն գնում ես դեպի քաղաքականություն, որովհետև ուզում ես համայնքային այդ խնդիրների լուծման գործընթացում դու ևս ներդրում ու մասնակցությունն ունենալ: Եթե չլիներ իմ հասարակական ակտիվությունը, հետաքրքրվածությունը, մասնակցությունը այդ խնդիրների լուծման գործընթացում, չէր լինի նաև քաղաքականության նկատմամբ հետաքրքրությունս»:

2018 թ. սկսած Իրինա Յոյանը Գորիս համայնքի ղեկավարի տեղակալն է: Նա նշանակալի դերակատարություն ունի միավորված համայնքում աշխատանքների համակարգման և խնդիրների լուծման գործում: Իրինան վաղուց է զբաղվում ակտիվ քաղաքականությամբ.

մասնակցել է ավագանու ընտրություններին, որպես Գորիսի կանանց զարգացման «Ռեսուրս կենտրոն»-ի «Ճառավիղ» ակումբի ղեկավար և լրագրող ակտիվորեն լուսաբանել է Գորիսում տեղի ունեցող իրադարձությունները «Ազատություն» ռադիոկայանի և այլ լրատվամիջոցների համար, աշխատել է Գորիսի համայնքապետարանում՝ որպես մամուլի քարտուղար: Նա վստահ է, որ կինն ընդհանրապես լուրջ դերակատարություն կարող է ունենալ համայնքի զարգացման գործում:

«Շնորհից և կանայք տնտեսությունը վարելու լավ փորձ ունեն, և այդ սոցիալական բաղադրիչը կանանց մեջ շատ ավելի ակտիվ է: Իհարկե, չեմ կարող ասել, որ դա զուտ կնոջն է հատուկ: Որոշում կայացնելը բացառապես կանանց կամ բացառապես տղամարդկանց մասնակցությամբ շատ անարդյունավետ է, բայց համատեղ աշխատանքը բերում է արդյունավետ լուծման», - ասում է Իրինան: Նա կարծում է, որ եթե նույն հարցի շուրջ կանայք իրենց մոտեցումներն են ներկայացնում, տղամարդիկ՝ իրենցը, կայացված որոշումները համայնքի ողջ բնակչության շահերից են բխում:

Իրինա Յոյանը Կանանց «Ռեսուրս կենտրոն» հիմնադրամին անդամակցում է դեռևս 2009 թ-ից: Կանանց հիմնահարցերով

հետաքրքրված անձանց խումբ էր ձևավորվել Գորիսում, և այդ ժամանակ կենտրոնի տարբեր նախաձեռնություններ իրականացվում էին հենց կամավոր կանանց ջանքերով: «Վարձատրություն չկար,- հիշում է Իրինան,- պարզապես ուզում էինք ներդրում ունենալ այդ նախաձեռնություններում՝ փորձելով փոխել համայնքի կանանց և երիտասարդների կյանքը»: Ասում է, որ առաջին տարիներին լուրջ չէին ընդունում իրենց, բայց հետևողական աշխատանքի ու դրա արդյունքում արձանագրված դրական փոփոխությունների շնորհիվ կարողացան ապացուցել, որ կանանց գործունեությունն ու դերակատարությունը շատ մեծ կարող է լինել համայնքի զարգացման հարցերում:

«Ճառավիղ» ակումբի տաղավարում

«Առաջին անգամ մասնակցում էինք ավագանու նիստերին՝ որպես ակտիվ հասարակական կազմակերպություն, իսկ մեր հիմնադրամի ղեկավարը բարձրացնում էր կանանց իրավունքների և համայնքում գենդերային քաղաքականությանը վերաբերող հարցեր: Բայց հասարակությունը լուրջ չէր ընդունում կանանց իրավունքների մասին ծավալվող խոսակցությունները: Այնուամենայնիվ, մենք այդ ժամանակահատվածը օգտագործեցինք՝ ստեղծելու կանանց համար տնտեսական հնարավորություններ: Արդյունքում, այսօր մեր կենտրոնում կան մեծ թվով կանայք, որոնք կարողանում են իրենց ընտանիքի եկամուտը վաստակել»,- ասում է Իրինան:

Աստիճանաբար սկսեցին իրականացնել կանանց քաղաքական գործըացման, տնտեսական զարգացման և բիզնես ծրագրեր՝ կարևորելով կանանց մասնակցությունը վերոնշյալ բնագավառներում և համայնքային կյանքում: «Այդ իրատեսական փոփոխությունները բերեցին մեր համայնքի կյանքի որակի բարելավմանը, ենթակառուցվածքների, տնտեսական հնարավորությունների զարգացմանը, ինչն էլ իր հերթին համատեղ աշխատանքի արդյունքում հանգեցրեց վստահության բարձրացման և կարծրատիպերը կոտրելուն»,- պատմում է Իրինան:

Կանանց քաղաքական ակտիվությունն ապահովելու

համար «Ռեսուրս կենտրոն»-ը փորձում էր ապահովել նախ հասարակական ակտիվությունը, այնուհետ՝ տնտեսականը, քանի որ «տնտեսապես հզոր լինելու հանգամանքը շատ կարևոր է ոչ միայն ընտանեկան հարցերի, այլ նաև քաղաքական արշավների կազմակերպման և այլ նախաձեռնությունների իրականացման գործում»,- ասում է Իրինան:

«Որոշում կայացնելը բացառապես կանանց կամ բացառապես տղամարդկանց մասնակցությամբ շատ անարդյունավետ է, բայց համատեղ աշխատանքը բերում է արդյունավետ լուծման»

Կանանց դերակատարման բարձրացման հարցում նա կարևորում է ԳՄՅԸ-ի աշխատանքը՝ շեշտելով փորձի փոխանակման համար վերջինիս կողմից մշտապես ընձեռնվող հնարավորությունները: Իրինա Յուլյանը նշում է, որ առանց այն էլ կանայք խիստ սահմանափակ թվով են ներգրավված տեղական ինքնակառավարման համակարգում, և փորձի փոխանակումը շատ կարևոր է: «Խնդիրները գրեթե նույնն են բոլոր համայնքներում, իսկ մոտեցումները տարբեր: ԳՄՅԸ-ն նաև արտերկրի գործընկերների հետ փորձի փոխանակման հնարավորություն է տալիս: Երբեմն նոր գաղափարների, լուծումների և փորձի կարիք է լինում, որը կանայք արտերկրում տեսնելով բերում են Յայաստան»:

2011 թ. «Ռեսուրս կենտրոն» հիմնադրամի հիմնած «Գորիս Զրոշե» (Goris Crochet) ձեռագործ խաղալիքների արտադրության սոցիալական ձեռնարկությունը նպաստում է կանանց զբաղվածությանը Գորիս համայնքում:

Լուսինե Ավետյան

Գորիս համայնքի Քարահունջ բնակավայրի վարչական ղեկավար

Լուսինե Ավետյանը գրեթե 18 տարի քաղաքականությունում է, որից 14-ը՝ որպես Քարահունջ համայնքի ղեկավար, այնուհետև՝ վարչատարածքային բարեփոխումների շրջանակներում Գորիս համայնքի միավորումից հետո՝ որպես Քարահունջ բնակավայրի վարչական ղեկավար:

Լինելով մասնագիտությամբ ինժեներ՝ նա ուներ նաև կառավարման որոշակի փորձ: Չնայած երիտասարդ տարիքին և փոքր երեխաներ ունենալու հանգամանքին՝ իր գյուղի և գյուղացիների համար որևէ լավ բան անելու մղումը Լուսինեն ռզեշնչեցին առաջադրել իր թեկնածությունը: Մրցակցությունը մեծ էր, իսկ Լուսինեն իգական սեռի միակ թեկնածուն էր:

«Սկզբնական շրջանում շատ բարդ էր: Պահեր էին լինում, որ նույնիսկ ուզում էի հրաժարական տալ, բայց հետո հիշում էի նախընտրական պայքարը, հոգուտ ինձ քվեարկած անձանց հույսերը և մեջս ուժ էի գտնում դիմակայելու ու հաղթահարելու դժվարությունները»,- հիշում է Լուսինեն:

Որպես վարչական ղեկավար Լուսինեն շարունակում է աշխատել նույն եռանդով ու ծանրաբեռնվածությամբ: Ասում է՝ գործառույթները գրեթե նույնն են, միայն բացակայում է որոշում կայացնելու և բյուջեն տնօրինելու գործառույթը:

«Սյունիքն ավանդական մարզ է, և կինը քաղականությունում դժվար է ընդունվում: Սկզբում բոլորն ասում էին՝ չի կարողանա, չի աշխատի, բայց համայնքապետ աշխատելու տարիներին կարողացա մեր համայնքը տարբերել այլ համայնքներից: Ճանապարհների ասֆալտապատմամբ, լուսավորության ցանցի և կոյուղագծի անցկացմամբ, ինչպես նաև հրաշալի դպրոցի ու մանկապարտեզի հիմնմամբ կարողացա կոտրել այն կարծրատիպը, թե կանայք չեն կարող լուծել այնպիսի հարցեր, որոնցով ավանդաբար տղամարդիկ են զբաղվել: Երբ կնոջ օրինակ էին բերում, ասում էին՝ դե տեսեք Քարահունջը, կնոջ ձեռք ա կպել, ինչքան բարգավաճած, գեղեցիկ գյուղ ա»,- հպարտորեն պատմում է Լուսինեն:

«Երբ կնոջ օրինակ էին բերում, ասում էին՝ դե տեսեք Քարահունջը, կնոջ ձեռք ա կպել, ինչքան բարգավաճած, գեղեցիկ գյուղ ա»

Նա վստահ է, որ փորձն ու գիտելիքը հաջողության գրավականն են, հատկապես երբ խոսքը

քաղաքականությամբ զբաղվող կնոջ մասին է: Իր կատարողականը բարելավելու և ժամանակի հետ համընթաց քայլելու նպատակով Լուսինեն միշտ մասնակցում է գանազան վերապատրաստումների ու աշխատաժողովների՝ ներառյալ ԳՄՅԸ կողմից կազմակերպվող միջոցառումներին ինչպես տեղական, այնպես էլ տարածաշրջանային մակարդակով:

«Կարողությունների և հմտությունների զարգացումը մեզ ավելի ներկայանալի է դարձնում, թույլ է տալիս ճիշտ ձևակերպել մտքերդ, դառնալ իսկական առաջնորդ: Ես շնորհակալ եմ նման աշխատաժողովների մասնակցելու հնարավորություն ընձեռելու համար, քանի որ այդ կերպ մենք փորձում ենք տեղայնացնել հարևան երկրների գործընկերներից ստացած փորձն ու գիտելիքը: Վրաստանում անցկացված գենդերազգայուն բյուջետավարմանը նվիրված աշխատաժողովը բավականին արդյունավետ էր: Մենք այն օգտագործեցինք նաև 2019 թվականին. Գորիս համայնքի բյուջեի նախագծի կազմման ժամանակ ներառեցինք մանկապարտեզի և արտաքին լուսավորության հարցերը, որոնք ավելի շատ նպաստում են կանանց մասնակցությանը տեղական ինքնակառավարմանը»,- ասում է Լուսինեն:

Սկզբում գեղերագգայուն բյուջետավարման գաղափարն այդքան էլ ողջունելի չէր համայնքի ղեկավարի համար, բայց համայնքի ակտիվ կանայք, այդ թվում՝ համայնքի ղեկավարի տեղակալ Իրինա Յուլյանը պնդեցին, թե որքան կարևոր է ներառել գեղերագգայունությունը համայնքի բյուջեում: «Ավագանու նիստի ժամանակ նույնիսկ համայնքի ղեկավարն ասաց, որ նախկինում չի խրախուսել կանանց մասնակցությունը տեղական ինքնակառավարմանը, բայց հետագայում տեսնելով շոշափելի արդյունքները՝ կարծիքը փոխել է»,- ասում է Լուսինեն:

Գործի քաղաքացիական հասարակությունը բավականին ակտիվ է, կան բազմաթիվ գործուն ՅԿ-ներ և հիմնադրամներ, ինչպես նաև ակտիվ անհատներ՝ հատկապես կանայք, որոնք մշտապես մասնակցում են տարատեսակ քննարկումների և բարձրաձայնում համայնքային խնդիրները: «Կանանց մասնակցության պակաս համայնքային հարցերում մենք չենք զգում: Բավականին լավ կայացած ավագանի ունենք: Ուղղակի, որ խոշորացումը համեմատաբար նոր գործընթաց է, և ընտրություններն ավելի

մեծ մասշտաբով են կայանում, կանայք մի քիչ վախենում են մտնել քաղաքականություն,- կիսվում է Լուսինեն իր նկատառումներով: «Սա է խնդիրը, այլապես ուրիշ լուրջ խնդիր չկա: Միավորված համայնքի բնակչությունը մեծ է, ուստի ընտրողներն էլ ավելի շատ են: Արդյունքում մրցակցությունը մեծանում է, և կանանց ավելի շատ ծայեր են պետք, որպեսզի կարողանան այդ մրցակցությանը դիմակայել: Այդ պատճառով էլ կանայք չեն ուզում մասնակցել: Եթե ավելի շատ պատրաստված կանայք մասնակցեն, ինձ թվում է, անպայման կհասնեն հաջողության»:

«Կնոջ համար համայնքապետ դառնալն ավելի դժվար է, քանի որ ֆինանսական կայունությունը կարևոր է: Մրցունակ դառնալու համար միայն փորձն ու կարողությունները բավարար չեն. կարևոր է նաև տեղական մակարդակում կանանց տնտեսական հզորացում»,- ասում է Լուսինեն:

Այնուամենայնիվ, բազմաթիվ այլ բնագավառներում, օրինակ՝ կրթության, մեծամասամբ կանայք են ղեկավարում: Դպրոցների տնօրենները հիմնականում կանայք են, հիմնադրամների նախագահները և Գործիս մամուլի ակումբի անդամները՝ նույնպես, Գործիսի համայնքապետարանի աշխատակազմի քարտուղարը կին

է, աշխատակազմի անդամները մեծամասամբ կանայք են: Վերջերս էլ համայնքի ղեկավարի տեղակալ ևս կին է նշանակվել: «Յենց հարցը հասնում է ընտրություններին, կանայք խուսափում են մասնակցել»,- ասում է Լուսինեն,- «բայց հետագայում, վստահ եմ, որ ավելի շատ կին թեկնածուներ կունենանք, քանի որ ներուժը մեծ է»:

Մասնակցության մեխանիզմների և որոշումների կայացման ու համայնքի սոցիալ-քաղաքական կյանքին կանանց ներգրավման վերաբերյալ բնակչության իրազեկվածությունը բարձրացնելու նպատակով Լուսինեն անցկացրել է մի քանի աշխատաժողով՝ խրախուսելու կանանց մասնակցությունը, բարձրացնելու նրանց ինքնավստահությունն ու զարգացնելու նրանց կարողությունները:

«Բազմաթիվ կիրթ և փորձառու կանայք կան: Ճատ կարևոր է որ նման մարդիկ ներկայացված լինեն ավագանում. մարդիկ, որոնք տեսակետ ունեն, բանիմաց են և նիստերին չեն մասնակցում միայն քվեարկելու համար: Ավագանու ինստիտուտն աստիճանաբար կայունանում է, ինչը հանգեցնում է ավելի շատ թափանցիկության, ներդրումների ու լուծումների»,- ասում է Լուսինեն:

Համայնքների միավորումից հետո հնարավոր դարձավ միասնական բյուջեով լուծել համայնքի մի շարք խնդիրներ: Եթե նախկինում ուսումնական հաստատություններում ջեռուցման խնդիր կար, այսօր ամենուրեք ապահովվում է 20 աստիճան ջերմություն, ինչը հատկապես կարևոր է մանկապարտեզների համար: Բացի այդ, մեծ ուշադրություն է դարձվում սննդակարգին. այժմ համայնքի բոլոր 11 մանկապարտեզներում գործում է նույն պլանը, որը խստորեն վերահսկվում է:

Լուսինե Ավետյանն այլ համայնքների գործընկերների հետ «Կանայք և տեղական ինքնակառավարումը» համաժողովին

Ջեմմա Չարությունյան

Ամասիա համայնքի ղեկավար

Ջեմմա Չարությունյանն Ամասիա միավորված համայնքի ղեկավար է ընտրվել 2016 թ. հոկտեմբերին: Առ այսօր նա միավորված համայնքների ղեկավարների շրջանում միակ կինն է:

Ամասիան բազմաբնակավայր համայնք է՝ բաղկացած ինը բնակավայրերից: Ինչպես նշում է տիկին Ջեմման, բոլոր բնակավայրերն էլ շատ խնդիրներ ունեն, որոնք պետք է լուծվեն քայլ առ քայլ: Նրա կարծիքով համայնքների միավորման հիմնական առավելություններից մեկն ընդհանուր բյուջեն է, ինչը հնարավորություն է տալիս խնդիրներ լուծել հատկապես փոքր բնակավայրերում, որոնք անկարող կլինեին սեփական բյուջեով մեծ ծրագրեր իրականացնել:

«Ես հաճախ եմ այցելում բոլոր բնակավայրեր, որպեսզի անձամբ ծանոթանամ բնակավայրերի խնդիրներին ու բնակչության հոգսերին,- ասում է Ջեմմա Չարությունյանը: - Օրինակ, Ողջի համայնքում անցկացվել է արտաքին լուսավորություն, Ամասիա և Արեգնադեմ բնակավայրերում իրականացնում ենք կանոնավոր աղբահանություն: Բոլոր բնակավայրերում տեղադրվել են աղբամաններ աղբի կայուն կառավարման համար: Ողջիում և Մեղրաշատում լուծվել է ինտերնետ կապի հարցը: Գտաշենում էլ ունենք ինտերնետ հասանելիություն, բայց դեռևս թույլ է»: Բացի այդ, նա

նշում է, որ ընդհանուր բյուջեն հնարավորություն է ստեղծում նաև բարեկարգելու միջբնակավայրային ճանապարհները:

Ջեմմա Չարությունյանի օրը չափազանց ծանրաբեռնված է, քանի որ մի ամբողջ համայնքի խնդիրներով ապրելը հեշտ գործ չէ: Բայց նրան աջակցում են ոչ միայն թիմի անդամները, այլև ընտանիքն ու ընկերները: Այնուամենայնիվ, տիկին Ջեմման ոգեշնչվում է նաև երիտասարդ սերնդի հետ իր պարբերական հանդիպումներով. «Իմ աշխատանքում ես ամենից շատ հաճույք եմ ստանում երիտասարդների և երեխաների շրջապատում գտնվելուց: Հաճախ եմ այցելում մանկապարտեզներ, արվեստի դպրոց, մարզական ակումբ: Ինձ շատ են ուրախացնում երեխաների հետ հանդիպումները»:

Տիկին Չարությունյանը, անշուշտ, նշում է ոչ միայն տեղի իր «օգնականներին», այլև Կառավարությանն ու միջազգային այն կազմակերպություններին, որոնց աջակցությամբ համայնքում զանազան ծրագրեր են իրականացվել:

Տիկին Ջեմման առանձնահատուկ ջերմությամբ է նշում ԳՄՅԸ հետ համայնքի համագործակցությունը: «ԳՄՅԸ աջակցությամբ Ամասիայում հիմնվել է Քաղաքացիների սպասարկման գրասենյակը, բոլոր բնակավայրերը զինվել

են համակարգչային Նոր տեխնիկայով և ներդրվել է ՀԿՏՀ համակարգը: Այսօրվա դրությամբ մեր բոլոր բնակավայրերի վարչական ներկայացուցիչներն ու օպերատորները համապատասխան մասնագիտական վերապատրաստում են անցել ԳՄՅԸ օգնությամբ: Այժմ բնակիչն այլևս ստիպված չէ 20-25 կմ ճանապարհ անցնել կենտրոն հասնելու համար. նա իր բոլոր հարցերը՝ հողի հարկ, գույքահարկ, վարձավճարներ, տեղեկանք, կարող է լուծել հենց իր բնակավայրում՝ վարչական ղեկավարի կամ տեղի ՀԿՏՀ օպերատորի միջոցով»:

Ամասիայի Քաղաքացիների սպասարկման գրասենյակի պաշտոնական բացումը

Տիկին Զեմման ակտիվորեն մասնակցում է զանազան վերապատրաստումների և ցանկացած նոր գիտելիք, հնարավորության դեպքում, փորձում է տեղափոխել: Դրա օրինակ է նաև գենդերազգայուն բյուջետավարման ներդրումը համայնքում:

«ԳՄՅԸ կողմից Վրաստանում կազմակերպած աշխատաժողովը շատ նշանակալի էր ինձ համար, մանավանդ վրացի կանանց հետ շփումը և գենդերազգայուն բյուջետավարման իրենց փորձը: Ես ինձ հետ բազմաթիվ գաղափարներ վերցրեցի և Հայաստան վերադառնելուն պես փորձեցի դրանց մեծ մասը ներառել մեր բյուջեում: Այդ իրադարձության շնորհիվ մեր 2019 թվականի բյուջեն համարվեց գենդերազգայուն»,- պատմում է տիկին Զեմման:

Նա իրականացրեց գիտելիքի փոխանակում ավագանու անդամների, ֆինանսական վարչության պետի և համայնքապետարանի աշխատակազմի հետ: Նա նույնիսկ կատակում է, որ համայնքի ավագանու անդամները, լինելով բացառապես տղամարդիկ, «սկսեցին բողոքել, որ այժմ ԳԶԲ-ն կանանց ավելի շատ տեղ է տալիս, քան տղամարդկանց»:

«Ես ինձ հետ բազմաթիվ գաղափարներ վերցրեցի և Հայաստան վերադառնելուն պես փորձեցի դրանց մեծ մասը ներառել մեր բյուջեում: Այդ իրադարձության շնորհիվ մեր 2019 թվականի բյուջեն համարվեց գենդերազգայուն»

«Մենք ներկայացրեցինք ծրագիր՝ ուղղված աղջիկների և կանանց ներգրավվածությանը մարզական դպրոցում և այլ կազմակերպություններում, հիմնեցինք աղջիկների ֆուտբոլի թիմը, որը նվաճեց առաջին մրցանակը Շիրակի մարզում: Բացի այդ, բացեցինք մանկապարտեզի 3-րդ խումբը՝ այդպիսով հնարավորություն տալով 30 երեխաների մայրիկների աշխատել կամ բիզնես սկսել: 2019 թ. Ամասիայի բրդի գործարանի գործարկումը մեր համայնքի համար կարևոր իրադարձություն էր, քանի որ այնտեղ աշխատանքի ընդունվեց 18 կին»,- պատմում է տիկին Զեմման՝ ներկայացնելով Ամասիա միավորված համայնքի ձեռքբերումները:

Չնայած դժվարություններին և աշխատանքային միգրացիայի բարձր մակարդակին՝ տիկին Հարությունյանն ամեն ինչ անում է հայրենակիցների համար բարենպաստ պայմաններ ստեղծելու համար: Նա փորձում է ինչպես կանանց, այնպես էլ տղամարդկանց ուշադրությունը սևեռել համայնքային հիմնախնդիրների վրա և նպաստել հավասար մասնակցությանը տեղական զարգացման և որոշումների կայացման գործընթացներին:

«Այժմ բնակիչների ակտիվությունը բավականին բարձր է, կանայք սկսել են հետաքրքրվել համայնքային կյանքով, արտաքին լուսավորությամբ, կամ, օրինակ, ճանապարհային պայմանների բարելավմամբ, մանկապարտեզներով և այլն: Քանի որ մենք միավորված համայնք ենք, բոլոր բնակավայրերում կազմակերպում ենք բյուջեի հանրային լսումներ, որպեսզի բոլոր ցանկացողները մասնակցելու հնարավորություն ունենան»,- ասում է նա:

Զեմմա Հարությունյանը «Կանայք և տեղական ինքնակառավարումը» ցուցահանդեսին

Հապավումների ցանկ

ԱՄՆ ՄԶԳ	Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների միջազգային զարգացման գործակալություն
ԳԶԲ	Գեոդերազգայուն բյուջետավարում
ԳՄՀԸ	Գերմանիայի միջազգային համագործակցության ընկերություն / GIZ
ՀԿ	Հասարակական կազմակերպություն
ՀԿՏՀ	Համայնքային կառավարման տեղեկատվական համակարգ
ՀՀ	Հայաստանի Հանրապետություն
ՇԶՀԳ	Շվեյցարիայի զարգացման և համագործակցության գործակալություն
ՏԿԵՆ	ՀՀ տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն
ՔՍԳ	Քաղաքացիների սպասարկման գրասենյակ

Հրատարակված է
Գերմանիայի միջազգային համագործակցության ընկերության (ԳՄՀԸ/GIZ) կողմից

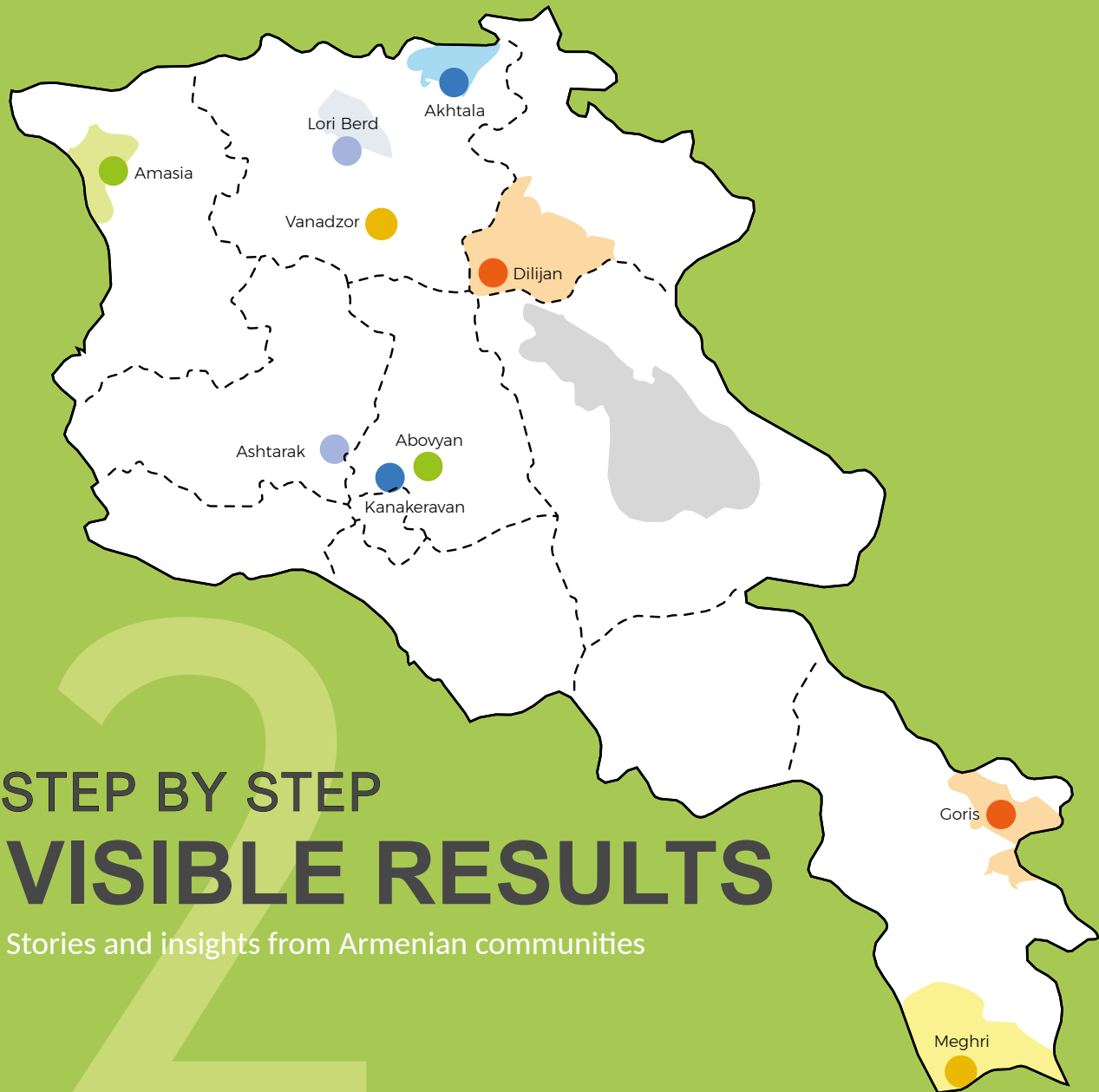
Ընկերության կենտրոնական գրասենյակներ՝
Բոնն և Էջբորն, Գերմանիա

«**Լավ կառավարում հանուն տեղական զարգացման Հարավային Կովկասում**» ծրագիր
 Հանրապետության 59, 6-րդ հարկ
 Երևան, Հայաստան, 0010
 Հեռ.՝ +374 (0) 10 51 00 61
 Կայք՝ www.giz.de

Պատասխանատու՝ **Քաթրին Շեֆեր**
 Հայեցակարգն ու համակարգումը՝ **Լիկա Մկրտչյանի**
 Բովանդակությունը՝ **Դիանա Մարկոսյանի և Լիկա Մկրտչյանի**
 Ձևավորումը՝ «**Ձեռտալյումեն**» **ՍՊԸ-ի**
 Լուսանկարները՝ **Արտյոմ Աղասարյանի (Էջ 11-61), Դոմինո Պրոդաքչնի, ԳՄՀԸ պահոցի, Վանաձորի համայնքապետարանի, անձնական պահոցների (Էջ 63-103)**

2020 թ.

© ԳՄՀԸ/GIZ

STEP BY STEP VISIBLE RESULTS

Stories and insights from Armenian communities

Ministry of Territorial
Administration and
Infrastructure of the
Republic of Armenia

Գերմանական
համագործակցություն
DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT

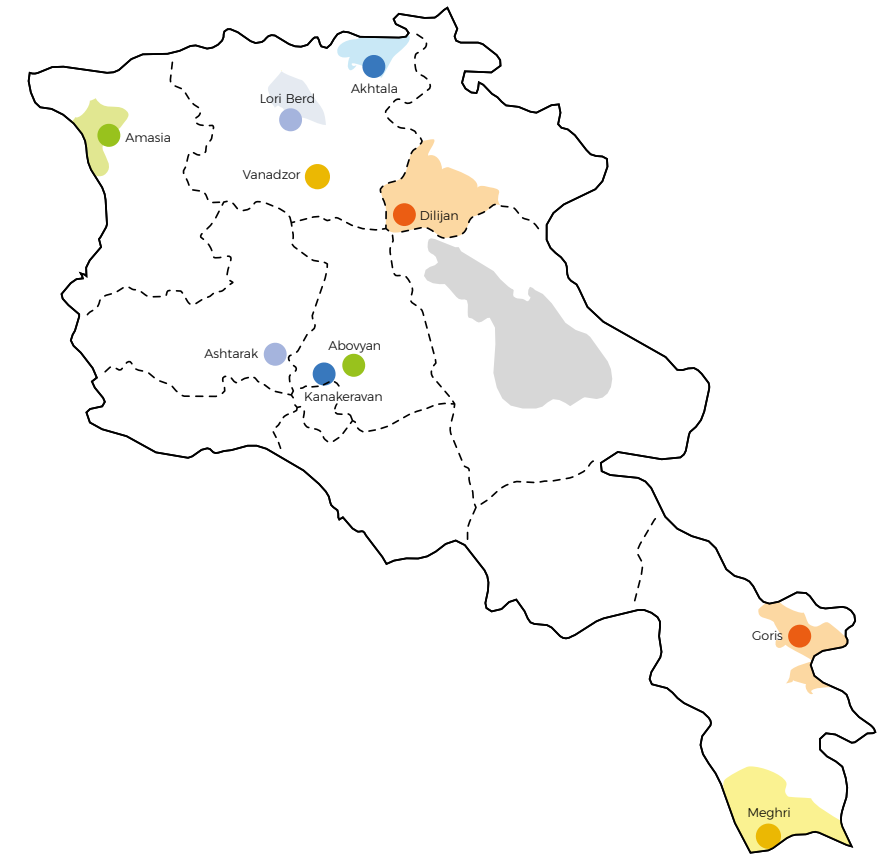
Implemented by:

giz Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

STEP BY STEP VISIBLE RESULTS

Stories and insights from Armenian communities

2

YEREVAN, 2020

About the Programme

The Good Governance for Local Development South Caucasus Programme (GGLD) aims at strengthening the capacities of public institutions in the South Caucasus to the effect that they are better able to provide citizen-oriented services. The project advises partner institutions at national, regional (sub-national) and local levels in Armenia, Azerbaijan and Georgia on designing and implementing national reform processes, improving framework conditions and developing standards and guidelines. It supports the capacity development of key actors for citizen-oriented service delivery, primarily at local level. To promote citizen participation in local development processes, the project advises on the introduction of participation and complaint mechanisms and supports respective awareness raising for citizens. The project also supports the elaboration and implementation of strategies and instruments for regional

development and local economic development. As a part of the German Caucasus Initiative, the project promotes professional exchange of knowledge and experiences between the countries of the South Caucasus.

The Programme is a follow-up measure of the Good Local Governance Programme South Caucasus. It is implemented on behalf of the German Federal Ministry for Economic Cooperation and Development (BMZ) and in Armenia co-financed by the Swiss Agency for Development and Cooperation (SDC). It is carried out in close cooperation with the Ministry of Territorial Administration and Infrastructure (MTAI) as the main political partner.

The views expressed in the publication do not necessarily reflect the views of GIZ, SDC, or their respective governments.

Katrin Schäfer
Team Leader, Armenia

**Good Governance for Local
Development South Caucasus
Programme**

**Deutsche Gesellschaft für
Internationale Zusammenarbeit
(GIZ) GmbH**

Less than five years ago, Armenia had a highly fragmented system of local self-governance, with over 900 municipalities, varying significantly in size, capacities, and distribution of financial resources. In most of these municipalities, local authorities were struggling to fulfill even the most basic of their own functions, which often resulted in decayed public infrastructure or serious drawbacks in the local potential to raise revenues and ensure economic and social development.

Just in a matter of several years, and as a result of the Territorial and Administrative Reform in Armenia (TARA), the number of municipalities in Armenia decreased by almost half. Due to some pervasive enlargement processes, 465 municipalities were merged into 52 consolidated municipalities, thus joining their capacities, resources, and opening up truly unprecedented opportunities for local economic development, inflow of investments, provision of high-quality public services, and effective citizen participation.

Indeed, the overall goal of the TARA from its onset was to create the best-ever conducive environments for local self-governments and to build viable structures at local level, which would help the municipalities serve to the interests of their population in the most responsive and efficient manner. The newly established Citizen Offices (COs) or one-stop shops are perhaps the most tangible and vivid examples of just one

major structural set-up that is capable of accommodating so many innovative solutions that improve the daily lives of local inhabitants.

The Good Governance for Local Development South Caucasus Programme will continue strengthening the capacities of consolidated municipalities in order to adapt key structures to the new requirements and to streamline core management and steering processes. Further, it will be supporting the modernization of municipal administration and improvement of service delivery through the introduction of innovative e-governance tools and Citizen Offices in the unified municipalities. With the help of programme budgeting, municipalities are better positioned to manage their expenditures focused on results and to provide easy-to-understand information to the local population. As a result, the use of public funds at local level will be more transparent and accountable.

Municipalities are also the primary cell for local economic development. Enhanced planning capacities will enable the consolidated municipalities to develop realistic economic development strategies, identify priorities and formulate targeted applications for local investment projects. The Programme also addresses the need to increase the role of women in local decision-making processes through strengthening the capacities of female local politicians.

This book takes you on a tour through different regions of Armenia and tells you some positive stories about the successes in municipalities achieved through citizen-oriented interventions. Its title is to remind that meaningful outcomes do not happen overnight, but instead may be hard earned and thus well preserved only “step-by-step”. They can become attainable through the active engagement and ongoing commitment of various stakeholders, fruitful cooperation and partnership

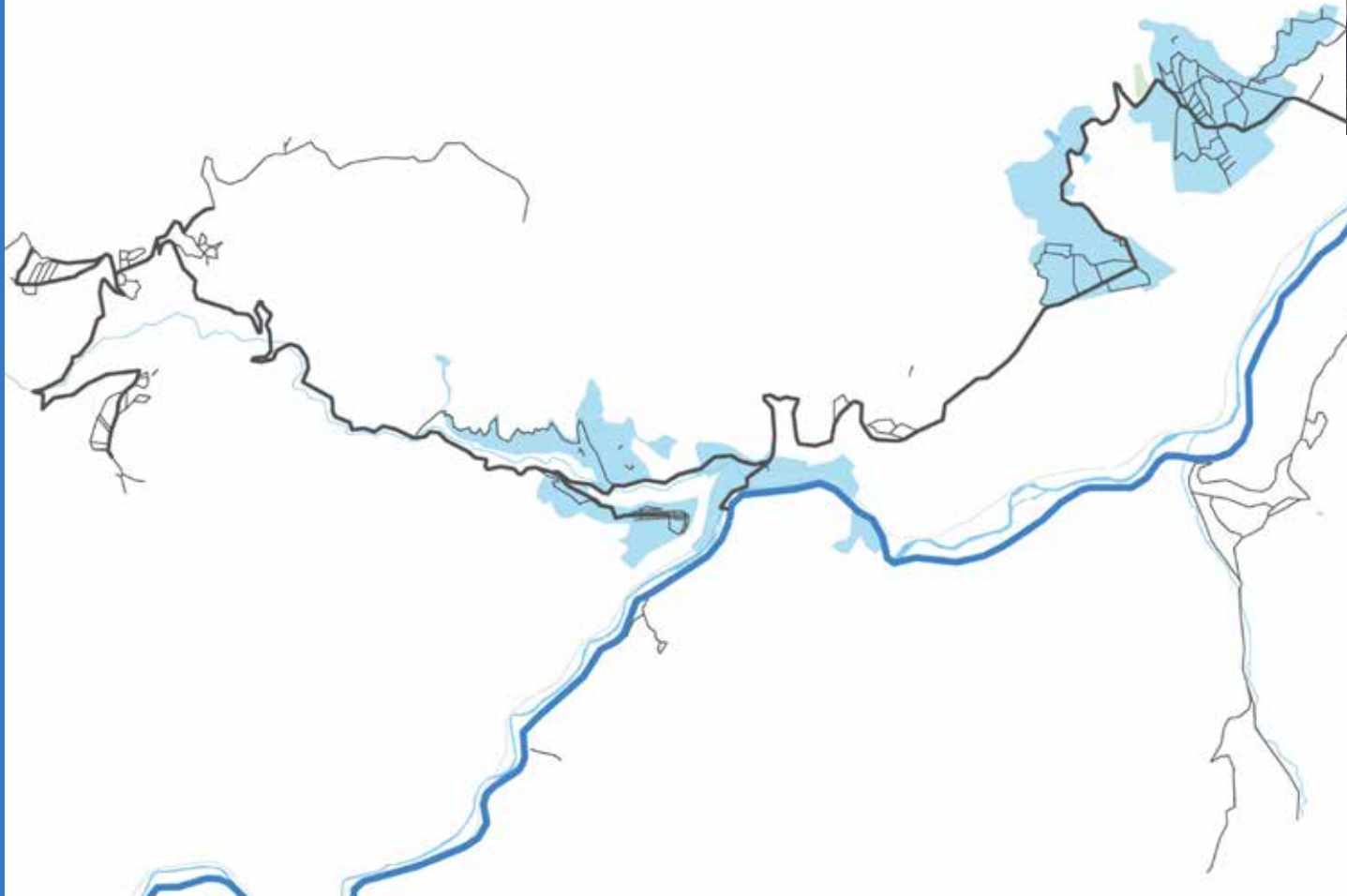
between national institutions and local authorities, all with the joint support of international donors and implementing organisations. This publication compiles records of success, vantage points and public statements of local decision-makers, practitioners in municipal bodies, as well as ordinary citizens sharing their experiences and opinions, providing insights into how their municipalities have benefited from the recent changes.

Enjoy the reading!

Success stories from
unified municipalities
through the eyes of residents

Akhtala

Located in the north-east of Lori marz, Akhtala municipality lies at 740 meters above sea level, at the foot of Lalvar Mountain on the left bank of the Debed River. It is 180 km far from Yerevan, the capital city of Armenia, and 62 km far from Vanadzor, the marz capital. The settlements Akhtala, Shamlugh, Mets Ayrum, Pokr Ayrum, Chochkan and Neghots constitute parts of the consolidated municipality of Akhtala. The population of the municipality totals to around 6000.

This is Chochkan village in Akhtala municipality.

Founded in the IV century, Akhtala usually has a mild climate in winter, but it is hot and dry in summer. Hailstorms and droughts are rather frequent, causing severe damages to those involved in agriculture. Chochkan has a population of 1981. The village boasts a secondary school and a cultural center that also houses the currently functioning library with its 7512 books.

Nasib Karapetyan has decades of experience in agricultural work. Initially he was concerned with the prospect of consolidation. He thought that consolidation would adversely affect small villages, yet now he could witness that the municipal budget was being spent efficiently, and the consolidation, in fact, proved to be more beneficial for the village.

“Centralised budgets have always been advantageous, they allow for initiatives,” says agronomist Nasib who has lived in Chochkan for 50 years.

The consolidation of municipalities was followed by potholes patching, renovation of parks and construction of bus stations in Chochkan. Chochkan’s house of culture is under rehabilitation. Meanwhile, the villagers spend their leisure time in the park and the house of culture.

Irina Khudinyan is Chochkan’s shopkeeper. She is happy with the rehabilitation of the culture house as it will finally keep children busy.

“Our children have to go to Ayrum, Shnogh or Akhtala, and it would be so much better if we had a culture house in our own village with some arts, dance and sports classes: that means a lot for the village,” Irina says.

“A house of culture would mean a lot to a village as big as ours. We have a rich library, and once the culture house is renovated, the library will be housed in better premises. It should also offer certain opportunities to the seniors, too, as they have plenty of spare time. They could, at the very least, go and look at what the young people are up to,” Nasib Karapetyan says.

Water pipelines installed in Pokr Ayrum: after decades, people will soon experience running water in the homes.

The settlements of Mets Ayrum and Pokr Ayrum will soon have gas and water supply due to the installation of an in-village pipeline.

Sofia Ayvazyan, the headmistress of Mets Ayrum school, underlines how important it was to have the issue of potable water supply solved. She describes how difficult it is to carry water in buckets for thirty years, while raising children at the same time. She believes that it wouldn't be possible to fix that problem with their own municipal budget only.

“It takes two hands to clap. We need to combine our resources in order to resolve larger scale issues,” Sofia says.

She also feels happy with the new roofed bus stops, offering shelter to villagers in rainy weather. **“Every day around twenty-five children from Pokr Ayrum commute to Mets Ayrum to go to school. Previously children used to wait for public transport in the rain and cold, however, they will be safer now,”** the headmistress says.

Hermine Davtyan, a community member, gives a detailed description of the recent achievements in her native village of Shamlugh: a renovated central square where children love to spend time, fixed potholes, and works for asphaltting the road to school, reconstructing the park, installing street lighting and constructing bus stops.

She takes pride in her sons, serving in the Armenian Army at the moment, and states that upon completion of the service and higher education, they will return to their hometown.

Deprived of a kindergarten for over a decade, the newly established preschool is housed in the premises of settlement administration. The administrative staff was laid off as a result of municipal consolidation, and the office space is now occupied by the little ones.

Marine Alaverdyan, the first teacher at Shamlugh preschool, does her job wholeheartedly and enthusiastically.

“Though there have always been many young children in Shamlugh, we had no preschool because of lack of space. The first good thing we witnessed after the consolidation was the kindergarten.”

Spartak Bekjanyan is the former mayor of Neghots village. Currently a pensioner, he is keeping an eye on the work done in the village. His past efforts to ensure gas supply for the village fell flat, whereas a reality today.

“There was neither gas supply nor hope of ever having it. But thank God, since consolidation a lot seems to be going on in the village,” he says.

Emma Bekjanyan presented her guests with a persimmon, growing in her backyard.

Davit Bekjanyan, the schoolkeeper in Neghots, feels happy; the village road has finally been paved.

“When the village road is asphalted, you feel human, you feel that those above are concerned with your problems.”

Koryun Dovlatyan and Armen Grigoryan came to Neghots from Noyemberyan to weld the gas pipelines in the village.

Arkadi Tamazyan, Mayor of Akhtala, proudly expounds the outcomes so far:

“Consolidation results in a single joint budget and we can already allocate sufficient funds to help the municipality develop. The Government, too, supports us with subventions which have helped us implement and we are still implementing various programmes, fostering the socio-economic development of the municipality. We had a huge problem with potable water in Pokr Ayrum and Mets Ayrum settlements, however presently the installation of an internal pipe network is underway due to subvention programmes to ensure 24-hour water supply for the entire municipality.”

In the meantime, potholes are being patched in Svinets district.

Arkadi Tamazyan, the mayor of Akhtala, discusses the current issues with the residents of Svinets district in an attempt to identify subsequent solutions.

It's been a year since the Citizen Office (CO) started operating in Akhtala Municipality. The CO was established in the framework of the Good Local Governance Programme South Caucasus implemented by Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) co-financed by the governments of Germany, Switzerland and the USA.

The CO is the "one-stop shop" that ensures convenient and quality administrative services provision to the residents. Due to the Municipal Management and Information System (MMIS) citizens now have an opportunity to enjoy services locally, in their settlements, without the need to visit the municipal center.

"We go to the operator in our settlement, and all issues related to references are handled on the spot with no further need to visit the Office in Akhtala," Hermine from Shamlugh settlement says.

"The system puts us in direct contact with the municipal center and issues references to the residents. Therefore, citizens do not have to travel there," says Iveta Mirzoyan, the MMIS operator at Mets Ayrum.

"Before the opening of the Citizen Office, people would turn directly to the mayor, while now they visit our office, and the respective specialists answer their questions. However, whenever there is a need to meet the mayor, we arrange that as well," says Anush Kirakosyan, the first-class specialist at the CO.

In Akhtala, road potholes patching, park construction, repair of stairs adjacent to buildings, street lighting, construction of bus stops are in progress.

Kindergarten N 1 under renovation

All positive changes taking place in the municipality contribute not only to its improvement, but its development, too, since it is people that develop the municipality. Besides, those who left the municipality for various reasons now see hope due to the improvements in their settlement, and they come back to their birthplace to take part in its development.

Hermine Davtyan endured the temporary difficulties in the past since she was sure that this day would come, and she assures us today, **“Men are already coming back to their families; men who left their homes and families years ago for labor abroad, today they can see hope for working here and supporting their families, and they return.”**

“We live with high hopes that one day we will have no problems; it is good that young people stay in the village,” says Spartak Bekjanyan, the former mayor of Neghots.

People who love their homeland should feel that the homeland loves them back, and they will definitely make their settlement flourish. Today, the residents of the municipality assure that they can feel that love, thence Akhtala cannot but have new achievements.

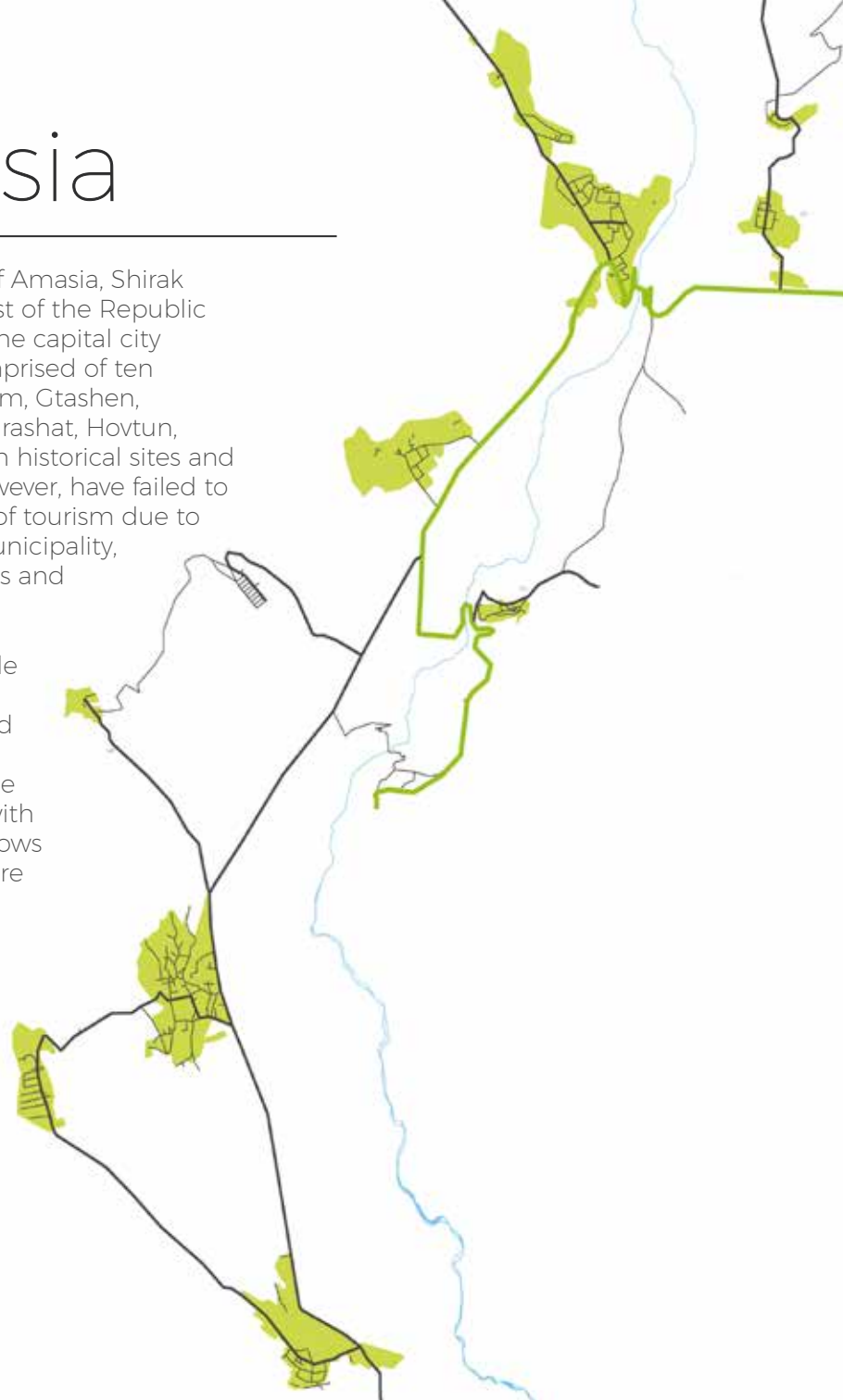

Amasia

The consolidated municipality of Amasia, Shirak marz, is located in the north-west of the Republic of Armenia, 150 km away from the capital city Yerevan. The municipality is comprised of ten settlements – Amasia, Aregnadem, Gtashen, Kamkhut, Voghji, Byurakn, Meghrashat, Hovtun, Bandivan and Jradzor. It is rich in historical sites and ancient monuments, which, however, have failed to contribute to the development of tourism due to the current conditions in the municipality, requiring substantial investments and improvements.

The climate of Amasia is favorable for the development of tourism: it gets a lot of snow in winter and is covered under the blanket of snow, summers are mild with the municipality getting encircled with green zones, while alpine meadows and the pure and satiating air lure many to this place.

The permanent population in Amasia totals to about 4300.

The wool factory in Amasia – the fruit of cooperation between the European Union and the Government of the Republic of Armenia – solved the problem of wool consumption, and in part, that of employability in the municipality.

Andranik Tadevosyan is the director of the wool factory.

“The wool that we used to discard, is now stored and we have plenty of it in storage. We are going to boost sheep farming again.”

In the past, the farmers saw no other option but to either burn or throw the wool into the river. The wool factory came to tackle this rather critical environmental issue as well. Andranik is confident that in a short while they will manage to establish a local quality yarn production.

For more than 30 years, the pastures in Amasia were in dire need for water. With the help of a governmental subvention programme, the municipal pastures could already be irrigated in the fall of 2019, which is expected to significantly contribute to the development of animal husbandry.

Modern veterinary centers, where farmers can seek necessary medical care for the animals have opened in many parts of the municipality.

Twenty years later the municipality upgraded its agricultural machinery with new equipment, including a combine harvester, a tractor, a grass pressing machine, and a tractor trailer. The machinery purchased as a result of unification of municipalities plays a vital role for the residents.

With the support of the US Agency for International Development, a combine harvester, a tractor and agricultural machinery and equipment such as a grass pressing machine and a tractor trailer were procured. A self-propelled combine, a forage harvester, a seed drill, a cultivator and a plough shall still be purchased.

The initiative of introducing wool production lines and developing crafts locally have contributed to the creation of new jobs. The residents of the municipal settlements are employed in the wool factory.

Gayane Harutyunyan works in the newly opened wool factory. Her job as a textile worker has solved her unemployment and social issues.

“At last women got the chance to get out of their houses, have a job and support their families with the money they earn,” Gayane says.

A Citizen Office was established in Amasia municipality in the framework of the Good Local Governance Programme South Caucasus implemented by Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ), co-financed by the governments of Germany, Switzerland and the USA. The Programme assisted with the equipment upgrade and staff training for the Office.

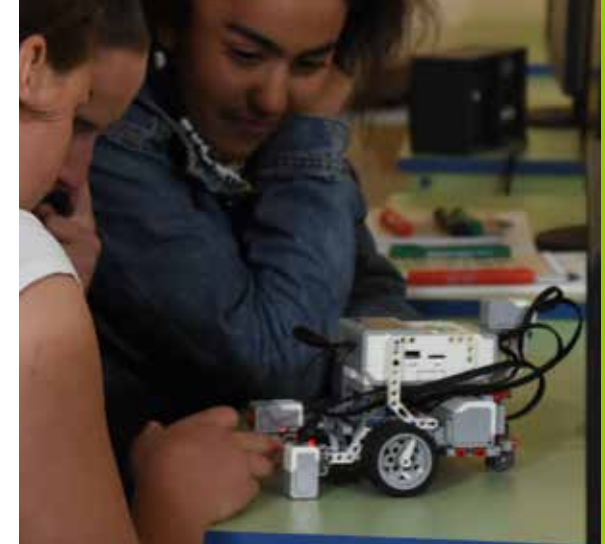

Due to the Municipal Management and Information System (MMIS), introduced in the municipality and serving as the basis for the official website of the municipality, the citizens can now learn municipal news, familiarize themselves with the decisions of the municipal council and the mayor, file online applications with the municipality and track the progress, acquaint themselves with offered services and respective procedures, follow live broadcasts of council meetings, attend public discussions, etc.

The municipality has an informal education center called "Lego Lab", attended by young residents from different settlements of the consolidated municipality to learn robotics.

"As Amasia has a functioning vocational training institution, where key specialisations focus on information technologies - system administration, programming etc., this laboratory shapes a basis for taking education further onto more solid grounds," says the founding instructor of Lego Lab Arsen Yayloyan, a graduate of Yerevan State Engineering University, who returned to his native community to establish this center and share his knowledge with municipal youth.

Children have no problems with getting here, since the Municipality provides a shuttle for the children of different settlements to take them to Lego Lab.

Apart from professional knowledge, Lego Lab is also an opportunity for the children of neighboring settlements to interact.

"Now I can get to know the children from other villages as well. We all seek to obtain deeper knowledge through this center," says Narine, a student from Amasia.

"It is good that the municipality is consolidated, and I can benefit from this center, too," says Marine from the settlement of Gtashen.

Preschool “Nane”, established in 2012, receives children from neighboring settlements after the consolidation of the municipalities. In September 2019, the third group opened for juniors, with most of the children coming from neighboring settlements.

Shushanna Nikolyan brings her child from Aregnadem settlement to attend “Nane” preschool. She states that the consolidation of municipalities has created new jobs, and she personally has benefitted from it by accepting the offer to occupy the teacher’s position.

The elementary school building in Hovtun settlement is currently under renovation after thirty years. According to Jemma Harutyunyan, mayor of Amasia municipality, about 1,5 million AMD was allocated from the municipal budget.

The issue of outdoor lighting in the municipality has largely been solved. Mainly new energy-efficient LED lights were installed. The roofs of multi-apartment buildings along with the improvement of intermunicipal roads have been renovated.

Amasia municipality has another unique specialty: situated in the northernmost and coldest part of the country, Amasia is governed by a female mayor, who has shouldered this rather hard task, on the one hand, solving the issues existent at the municipality, while developing it, on the other.

Vazgen Poghosyan, a resident of Voghji settlement, is happy: everyone in the village now has potable water supply, and owing to the outdoor lighting, the streets no longer seem as dark as before.

“Before the consolidation of municipalities we did not have street lighting in the village, while now 80 percent of village streets are lit. We never had access to potable water, now it is supplied to the entire village. Even the cemetery has been fenced to prevent animals from entering,” he states.

“The consolidation of the municipalities is quite a progressive move that allows solving some basic problems in each and every settlement. The budget is collected and spent in a centralized manner, which enables tackling some vital issues for each settlement. For example, Voghji settlement did not have street lighting, and had it continued to exist as a separate municipality, it would never have enough budget to solve that issue,” Mayor Jemma Harutyunyan says.

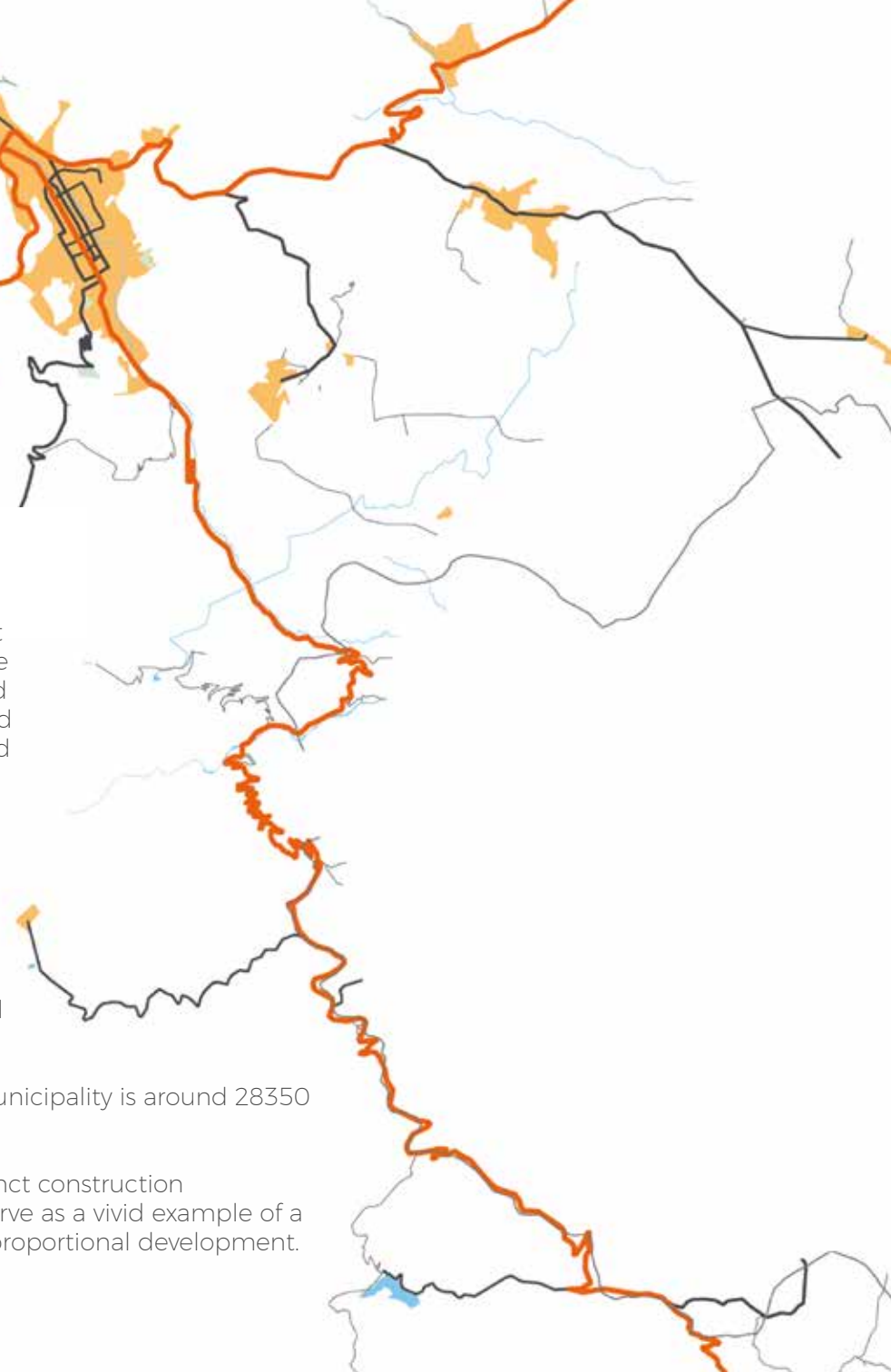
Goris

Located at a distance of about 240 km from the capital of the Republic of Armenia, enclosed in steep rocks, pyramid-shaped peaks, amid deep canyons and ravines lies Goris municipality with its unequalled landscape.

The municipality is composed of Goris, Akner, Aghbulagh, Bardzravan, Khndzoresk, Hartashen, Dzorak, Nerkin Khndzoresk, Shurnukh, Vorotan, Vanand, Verishen and Karahunj settlements.

The total population of the municipality is around 28350 people.

With its architecture and distinct construction traditions, Goris can already serve as a vivid example of a consolidated municipality in proportional development.

This is Old Goris district. Road levelling works are in progress.

This is what the residents of Old Goris share with us, "For years we have cherished the dream of such machinery and level roads, even if they remained unpaved." Yet, this is a reality today.

There was a huge landfill in Old Goris before, which has been cleared away. Waste collection is implemented with the use of newly purchased machinery.

The ruggedness and potholes of part of intra-district road, leading to Akner settlement in Goris municipality, made this intermunicipal road impassable, especially in winter months. Large trucks would get stuck in traffic jams for hours. Today this section is being asphalted. Around 42 mln AMD was spent to asphalt one section of the inter-district road leading to Akner and to repair potholes in a number of roads in Goris city.

Hrachik Petrosyan, a resident of Goris, has been working as a driver for many years. He participates in asphalt-paving works and admits that he is doing it with great pleasure.

“No such asphaltting work has been done in the municipality for quite a while. But now the situation is much better, we have a job, besides, we are doing something very important for our people,” he says.

“Wait and you’ll see, our village is unique, the tourists will get a lot from here.”

In Verishen settlement, the reconstruction of the Arts Center and the improvement of the adjacent park are underway.

“When construction works take place in the municipality, it means there will be jobs for workmen and builders, jobs they love and will help them support their families. This is a great achievement for our municipality,” Avrora Balayan from Verishen says.

He calls this settlement the village of masters where everyone is skillful in a craft. He is sure that the Arts Center will make their village attractive for a large number of tourists.

At the moment he is closely watching the improvement works, carried out in the settlement.

Narek Ordyan is a sculptor. He comes from a family of sculptors and is currently one of the 15 members of Goris municipality council. He tells us the problems in their settlement of Vernashen are solved quite fast now:

“All this happened as a result of the consolidation of communities; now small settlements apparently benefit, since it is possible to make equal allocations from the centralised budget based on the needs,” Narek says.

Due to consolidation of municipalities and subvention funds, a library has been established in Karahunj. It has all the necessary conditions and facilities for reading, communication and personal development: a significant initiative, especially for those young people who plan to stay in their native village in the future.

Khndzoresk is 82 kilometers away from the marz center. Khndzoresk has an old and rich history. The infrastructure and the roads here are old, too; however, the central square has already been renewed, again within the framework of the Government subvention programme.

“This is the center of Khndzoresk. If it is clean and upgraded, things will get improved in the rest of the municipality with time, too,” residents of Khndzoresk feel assured.

The central square and the park have presently become their most favourite pastime.

The whole idea has been very well thought-out - to have the residence of the administrative head of Khndzoresk settlement, Goris municipality, in this very square, which is the favourite place of Khndzoresk residents. Approximately 24 million AMD was spent on renovating the central square and its adjacent areas and asphaltting the main road.

Lilit Sayunts, a hairdresser, spends her day in this square quite often, she enjoys walking in the improved park. She recites a long list of all improvements, made in Khndzoresk recently,

“The central square has been renovated, some neighboring areas and the main road to the settlement were paved with asphalt. Waste is removed regularly, while before people would throw garbage just anywhere. The issue of street lighting has been solved, too.”

Lilit is confident that soon they will have no issues left whatsoever.

Little Artyom speaks breathlessly and endlessly about the recent improvements in their settlement with a lot of enthusiasm. Normally, children of his age speak so enthusiastically when describing their games, their playgrounds or their success among friends.

His speaking manners and the terminology are typical of an adult. People in Khndzoresk call him ‘our future mayor’ as he knows every single resident in the village, their houses and home addresses. Artyom confesses,

“The path lying through the gorge used to be dark, but it has been lit recently and I am no longer scared to go out of the house in the dark, and the evenings are no longer dark here.”

Varditer Arzanyan is most concerned with the issue of potable water. Today she is hopeful this issue will be solved, too.

Goris municipality is building water intake facilities for Khndzoresk with the total cost of 40 million AMD. Similar programmes will be implemented in various settlements of the municipality as well.

Waste collection is done on a regular basis in seven out of the nine settlements of Goris municipality ever since the Territorial and Administrative Reform.

Karen Aghajanyan from Goris settlement is pleased with the daily waste disposal implemented in his native town.

“Unification of municipalities has brought about many changes. Waste bins have been installed. No garbage whatsoever is left out.”

This is the improved central square in Goris which is the favourite place of Goris residents.

Active construction is underway in Goris, the second sports school will be opened soon, and the repairs of the gym are pressing on.

Construction works on the roads leading to Goris observation platform and its adjacent areas as well as road pavement and municipal improvement works are actively progressing.

These activities are implemented through the subvention programmes of the RA Government, along with the mobilisation of a range of other resources. The volume of overall construction in the enlarged municipality during the fall of 2019 amounted to 1.5 billion AMD; the total budget of joint programmes with other organisations and foundations exceeded 2 billion AMD, and the size of investments from business sector accounted for 9.6 billion AMD.

All these projects created jobs in the municipality. The municipality makes investments, renovates the neglected tourism infrastructure, restoring their intrinsic relish, thus making them competitive for investment again. Due to reconstruction of public spaces, the opportunity for social interactions within the municipality increases.

Significant investments are injected to improve the roads of economic and strategic importance. The municipality is being renovated and reconstructed, thus boosting dynamic economic development. Major investments are made not only in Goris, but in other municipal settlements, too, to ensure their proportional development; issues related to potable water supply, irrigation, pasture improvement, street lighting and waste disposal are tackled at a fast pace.

At present, the municipality focuses on branding the settlements, so as to highlight the potential for economic development and, by dint of investments, to implement programmes, which would ensure the long-term development of this area.

In Goris bus stops have been built and renovated, lending one-of-a-kind allure to the municipality.

The street lighting system in Goris city is comprised of 1556 lighting fixtures. Modern, energy-efficient and more lasting lighting fixtures came to replace the old ones with higher energy consumption. In addition, nighttime lighting issues have been solved; 95 percent of settlements can now enjoy street lighting.

Day after day, Goris is becoming more and more attractive for tourists.

The renovated park in Goris is among the most impressive attractions in the city.

For over 10 years now, the Citizen Office, established with the support of GIZ, has been operating in the consolidated Goris municipality.

Anna Davtyan, senior specialist of Goris municipal administration, says,

“People have learned to make inquiries and have their issues solved through the operators in their settlements, instead of travelling to Goris. With the training delivered by GIZ, the local operators are currently highly efficient in their daily interactions with the citizens.”

Goris municipal administration has a hotline that gets really “hot” over the day, nonetheless **“all questions get quickly answered”**.

Mayor of Goris municipality Arush Arushanyan is proud to have lived up to the hopes of Goris citizens.

“The Implementation of these programmes has enabled me to save my face before my electorate. I was doing my job back then, too, and would pursue it further, however, due to this consolidation, the reforms have come into life more effectively and smoothly.”

The pace of proportional development in the consolidated municipality, its achievements due to effective administration, the outcomes of settlement development and investment programmes have been deemed exemplary at the national level which is testified to by the fact that Goris won the “Best Municipality” award in 2019.

Lori Berd

Lori is the third largest marz in the Republic of Armenia and the first one by its population. Located in the north of the country, it is bordering with Georgia. Lori Berd is one of the consolidated municipalities of Stepanavan region. It is comprised of Agarak, Bovadzor, Lejan, Lori Berd, Koghes, Hovnanadzor, Yaghdan, Sverdlov, Urut settlements. The center of the municipality is Lori Berd. The overall population of the municipality amounts to 4818 people.

It took only two hours for tractor driver Roman Mkrtumyan to till his fellow villager Sahak Avetyan's plot of 6000 sq. m. with the new machinery purchased by the Lori Berd municipal administration. Roman Sergeyeovich, who has been operating old machinery for the past 48 years, is happy now.

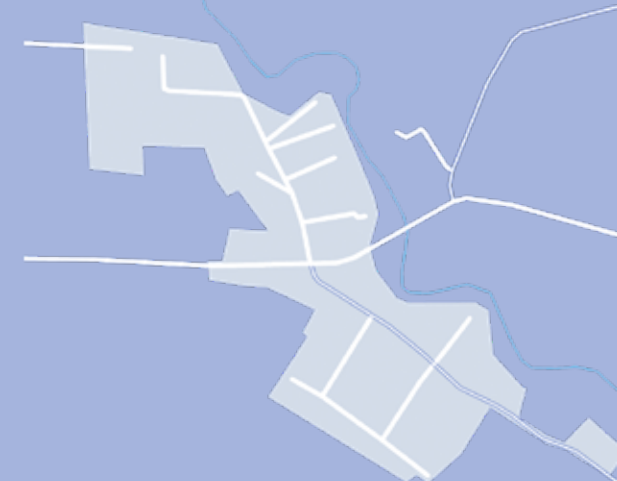
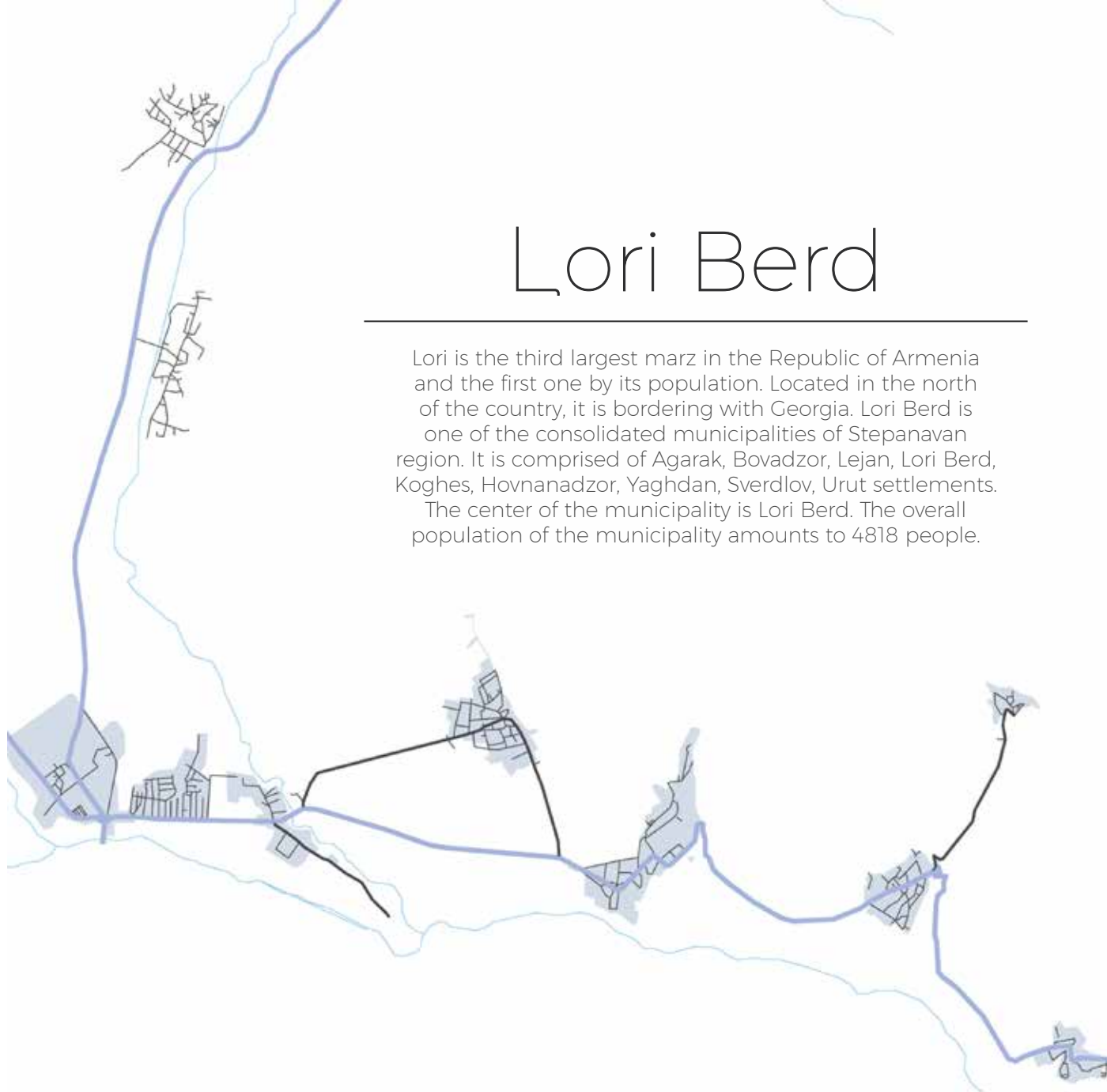
"At last we received new machinery. This was sent to us by God. It's a pleasure to work with such machines," he says with glowing eyes and in high spirits.

He never drops the work half-done, if necessary, he finishes the work even late at night and returns home exhausted but satisfied with his job.

"When a person pays you and expects his land to be tilled on that same day, how can I drop it half-through, go all the way back and continue on the next day? Instead, I prefer to finish it all up and go home with clear conscience," says Roman Sergeyeovich, who has been driving agricultural machinery for nearly half a century.

Sahak Avetyan is quietly watching Roman Sergeyeovich as the latter is tilling his land plot. Before, he would have to personally travel to marz center, purchase fuel and, in case of shortage, leave the work unfinished, go back again to purchase another portion of fuel,

"Back then, it was a real pain in the neck if the machinery broke down in the middle of the work, I had to drop everything and look for a workman, equipment and spare parts to have it fixed".

The newly purchased machinery covers the complete cycle of land cultivation consisting of 7 actions – tilling, sowing, fertilizer spraying, fighting the weeds, cultivating, compaction, disking, and harvesting.

After the consolidation of municipalities, the machinery procured with the support of various international organisations and within the scope of subvention programmes, helped Karen Poghosyan, a resident of Lejan settlement, not to waste his spare time,

“I do not sit idle, I work and manage to support my family with my own earnings.”

Today he is sowing wheat using the newly acquired sowing machine. This is how the issue of earning a living is solved.

The new machinery has made the farmers’ job easier. Moreover, the municipality assists its neighboring municipality – Stepanavan, to finalise land preparation faster and more effectively. The photos show the municipal land of Stepanavan in cultivation.

Deputy Mayor of Lori Berd Municipality Eduard Meliksetyan is proudly following the new machinery in its uninterrupted operation.

“250 hectares out of the previously uncultivated 750 hectares has already been cultivated,” he says and stresses that one of the outcomes of the consolidation is the reduced unemployment rate.

“People already have hope, because they see they can cultivate their own land, generate income and stay with their family instead of leaving for abroad to find jobs.”

Eduard Meliksetyan has always supported farmers and municipal residents. The municipal administration, too, is functioning properly. The farmers can sign up in the electronic system in advance to lease the machinery and make the due payment at the administration afterwards.

The Municipal Management and Information System has been introduced with the support of GIZ and made functional in all the settlements of Lori Berd municipality, thus providing services to the citizens locally, in their settlements, without the need of travelling to the municipality center. Besides, the staff was trained to provide high quality services to citizens.

Karine Sargsyan, a resident of Sverdlov settlement, hopes that the improvement of intermunicipal roads will finally come into the focus, too.

“So much work has been done, but if these dilapidated roads are not getting fixed, it will be extremely difficult to ensure communication both within and outside the municipality,” Karine Sargsyan expresses her concerns.

Lori Berd is famous for its delicious apples. The young residents of the settlement start their day with munching on some apples.

The house of culture in Agarak settlement of the municipality is being renovated under the subvention programme. The building will have a celebration hall and a gym, too, also housing some extracurricular activities for children.

“There is an agreement to have all construction works done by the residents of our municipality. Thus, the issue of employment in the municipality will be partly tackled, thus boosting social sustainability,” Deputy Mayor Eduard Meliksetyan confesses.

The building under reconstruction is in Sverdlov settlement of Lori Berd municipality to serve as a celebration hall in the future.

Garnik Asulyan is a resident of Lori Berd, who is involved in the construction and renovation of the water pipelines for Lejan settlement.

“I am pleased to be somehow useful to my fellow villagers and my municipality,” says Garnik and continues his work after a deep breath.

The road heading to the historical site of Lori Berd fortress has finally been renovated. The municipal administration considers this to be a clear stride towards, invigorating the cultural life in the municipality by promoting tourism. The number of visitors wishing to see centuries-old fortress increases year by year reaching as high as 17 thousand visitors annually.

Khachik Balayan, assistant to Lori Berd mayor, is pleased as he talks about the enthusiasm and diligence exerted by the villagers.

“Last year around 150 hectares of land was cultivated with the efforts of municipality residents, and they plan to double this indicator next year,”

he says, highlighting the great level of enthusiasm among the residents of the municipality.

Under subvention programme, Lori Berd municipality has purchased an anti-hail station, which is of substantial help in protecting the farmers' crop from hail.

“As a result of the consolidation of municipalites, Lori Berd municipality has witnessed the solution of waste collection, street lighting, and road repair issues, which previously would have been impossible to tackle with the small and decentralised budgets,” says Eduard Meliksetyan.

Granpa Khatlan from Agarak settlement enjoys reading; he reads just anything.

Meghri

Meghri, the southern gate and the warmest and sunniest municipality in Armenia, stretches at the southern foot of Zangezur mountain range, at the border with Iran and 380 km south of Yerevan, in Syunik marz. Meghri was the Arevik province in the past, which translates as “a sunny spot”.

Meghri municipality is comprised of Meghri, Agarak, Alvank, Aygedzor, Gudemnis, Tkhkut, Lehvaz, Lichk, Karchevan, Kuris, Nrnadzor, Shvanidzor, Vahravar, Vardanidzor and Tashtun settlements. Meghri municipality is characterized by its complex, highly fragmented and edged terrain. Hence, the diverse climate that ranges from dry subtropical airs with mild winters and hot summers to frosts typical of highlands. The area, however, is predominantly characterized by a temperate continental climate.

The roads have undergone major reconstruction; most of the roads are now paved with asphalt.

“Significant road building programmes were implemented, for example, we built an alternative road in Meghri to ease the traffic load on Meghri bridge. This issue has been long-debated for many years, and only recently it got resolved,” says Azat Gasparyan.

He has been the executive director of Meghri road construction and maintenance enterprise since 1996. He has many diplomas and letters of appreciation, but the one that he values most is the title of “Honorary Citizen of Meghri”. Azat Gasparyan is originally from Aparan, yet Meghri has become dear to his heart. As he says, “I fell in love with Meghri, and Meghri loved me back.” He has lived in Meghri for the last 36 years and he has already managed to win the love and respect of Meghri residents. The main roads and the new hospital in Meghri were constructed during his time in office.

The road heading to Meghri has not been repaired for years: today it is under renovation and is being paved with asphalt.

Municipal consolidation was followed by the introduction of a road maintenance system, and as a result, excavators and a dump truck for removing rocks and towing the snow were purchased.

The consolidation of communities resulted also in the introduction of a new transportation system operating on regular routes across all municipal settlements. According to the residents, the newly purchased three minibuses are very convenient and deliver affordable service.

“This has actually solved the intermunicipal integration problem: all municipal villages are now secured with guaranteed transportation communication twice a day,” says Meghri Mayor Mkhitar Zakaryan.

Styopa Khachatryan, a driver with 43 years of experience, is driving one of the recently bought minibuses. He mentions that before the pensioners had limited mobility,

“They might travel to the marz center, but just once, with no second trip ever undertaken. Now there is some mobility: teachers commute to villages to teach and return,” driver Styopa adds.

Having partially tackled the road construction and transportation issues, it was time to start addressing the issue of bus stops. Today you can see similarly improved bus stops all over the municipal territory. 11 bus stops were built after the consolidation of municipalities. For instance, the bus stops in Agarak stand out by their style and construction design.

A new, paid parking lot is being built in the busiest part of Meghri customs point. The funds will be directed to the municipal budget, in the meantime the positive impressions will rest with the tourists.

Two similar parking lots are planned to be constructed in Meghri municipality with adjacent greengrocer's stalls (agro market) and a WC. One of them is in the busiest part of the municipality – in the vicinity of the customs point, and the other one is in Meghri city, at a distance of 11 km from the customs point, right next to the interstate road. The construction of parking spaces targets the increase of interstate road capacity, the reduction of overload on the highways and regulation of parking.

The roof of Meghri kindergarten is being renovated, too. A new city park is being constructed next to Meghri's renovated kindergarten, where the residents of Meghri will spend their leisure time.

Meanwhile construction works are in progress in Meghri

After the consolidation of municipalities, the issue of waste disposal was also solved through a subvention programme. Meghri municipality purchased three garbage trucks and 250 garbage bins to provide waste collection services to 15 settlements within the municipality.

Since 2017, the Citizen Office operating in Meghri has been extending a wide range of services to the population of the municipality and facilitates the communication between the municipality and citizens. The Office was established by GIZ with the support of the German, Swiss and U.S. governments.

Liana Sargsyan is an operator of Meghri CO. In her job she provides assistance to the residents of the municipality in relation to applications, letters and other queries. In case the citizen resides far from the municipal center, the questions are answered via the electronic system with the support of the municipal settlement operator or online.

“The very same services delivered in Meghri city are offered in rural settlements as well,” Liana assures.

Right after the consolidation of the municipalities, the 4th floor of the municipal building was renovated with the municipal funds.

An energy-efficient lighting system has been installed across all the settlements of the municipality, enabling activity after dark hours, too, especially in the rural areas.

Children flock on the newly built playground of Agarak at any time of the day.

Shvanidzor and Alvank are the cleanest settlements of the municipality. The very first thing accomplished right after the consolidation of municipalities was the clean-up of 11 landfills and the installation of garbage bins.

“We started from sanitation to make all further improvements even more visible,” the administrative head of two settlements Alik Tumanyan states.

A new and comfortable bus stop was built in Shvanidzor, with an outdoor lighting system with 42 headlights, 20 of which are LEDs.

“The lights are not switched off till dawn, thus making the village seem ever-vigilant. This is very important especially for a border village,” Alik Tumanyan adds.

A new transportation route was introduced allowing the residents of Alvank to access both the transportation means and the new bus stop. In addition, new benches have been installed in different parts of the village.

A new basketball court will be built in the place of the construction rubble heaps in the picture.

This drainage basin of Shvanidzor irrigates around 20 hectares of land

Alik Tumanyan, administrative head of Shvanidzor and Alvank settlements

He takes pride in the recent improvements underway in the settlements under his administration, as they helped to improve the quality of the citizens' life.

“We reconstructed two drainage basins in our settlement, one of which was fully rehabilitated as it was last renovated in 1942. Now both basins have sufficient capacity to irrigate up to 20 hectares of land”.

These drainage basins contribute largely to the crop yield, at the same time improving the quality.

It's harvest time in Militon Arakelyan's orchard: this year the crop is plentiful due to the renovated drainage basins which came to solve the issue of irrigation water in the municipality.

“Back then we would take the water from the Araks [river], we had to buy the water and it took months, but now, thank God, we get water every ten days.”

High crop yield in Meghri became a reality thanks to the solution of this very problem due to the construction of the drainage basins. The signature fruit of the municipality – persimmon – can be found everywhere here.

Nrnadzor, the most outlying settlement of Meghri municipality, is in the focus of the municipal leadership: it now has a brand new and comfortable bus stop, the entire village is illuminated with LED lights, and most importantly, the residents now have a potable water reservoir.

The Chitchyan family was among the first ones to settle in Nrnadzor, having migrated from Getashen back in the 1990s. Presently they are engaged in horticulture, raising their children and developing the settlement - a rather responsible task. Until recently they could only rely on themselves, and were unable to do much, whereas nowadays the municipality management, the government, the state are extending a helping hand.

“Finally the issues of potable water, transportation and street lighting in the village have been resolved. Back then we were to pay 8,000 AMD for a taxi to get to the marz center in order to solve an issue, and another 8,000 AMD to get back home. But now the bus that has been provided to the village costs only 200 AMD to get us there and 200 AMD to bring us back,”

Vachik Chitchyan, the father of the family says as he talks enthusiastically about the minibuses purchased through the funds allocated by the Government under a subvention programme.

It’s been 8 years now since Georgi Mkrtchyan, or Granpa Zhora as people in Meghri call him, resided in Meghri. He returned to his birthplace from Saint Petersburg to fulfill his long-cherished dream – to build a house and have a large garden. Today the road that leads to Araksashen is known to many: they come here to enjoy the succulent pomegranate and the stunning view.

In September 2019, a newly constructed kindergarten was inaugurated in Vardanidzor. 19 children from Vardanidzor and even from Meghri settlement attend this kindergarten. The settlement has an art school, called “Arevik”.

“Children’s pre-school and extracurricular education is very important for the development of the settlement; people do not move out of the village and they develop stronger ties with their own native land,” says Mkhitar Zakaryan, the mayor of Meghri.

Mkhitar Zakaryan is the mayor of Meghri municipality. Prior to consolidation, he used to be the mayor of Agarak city. Economist by background, he knows his municipality and its residents well and sees the solution to their issues in economic development.

“The consolidation of municipalities within the Meghri region was the imperative of the time from the perspectives of administrative management, municipal budgeting and resource use, cultural and education services provision, access to public transport, and general service provision, and fortunately it has become a reality today,” Mkhitar Zakaryan concludes.

Success stories of
municipal change-makers

Artyom Grigoryan

Senior Adviser to the Mayor of Vanadzor municipality

Artyom Grigoryan was elected as council member in 2012 and has been working in various positions in the municipality since 2017. Above all, he enjoys working with GIZ in the Cities Network partnership, which offers the opportunity to meet new people, create an active network of cooperation and bring new ideas to his municipality.

“We consider the partnership and membership of Vanadzor municipality in the Cities Network as one of our biggest advantages. The network is a great platform for us to exchange knowledge and experiences and acquire new skills. I realised that there are no problems that cannot be solved, and that in most cases financial resources are not the most important thing to achieve results. What matters most to me is the knowledge and expertise that we obtain thanks to GIZ through cooperation and networking with our partners in the Cities Network,” says Artyom.

Vanadzor municipality has been a member of the Cities Network since 2010 partnering with the County of Regen in Germany. The topic of cooperation in recent years has been waste management, as this is one of the core public services that the municipality provides to its citizens. In 2017 and 2018 study tours were organized to Regen, during which representatives of Vanadzor municipality got acquainted with the well-

developed and well-operating German model. Employees of the municipal administration that are dealing with waste management visited several German cities and obtained practical knowledge on waste collection, recycling, placement of sorting bins, as well as environmental protection and waste reduction trainings at schools. They also visited a waste incinerating plant.

“How to proceed? What should be the first step for Vanadzor municipality to start with?” Artyom wondered, **“There were so many things to be done, and it was impossible to do everything at once.”** In regional meetings within the Cities Network and discussions with his colleagues, Artyom learned that neighbouring countries were facing similar problems. The biggest challenge in the three South Caucasian countries was the attitude of citizens who produce waste and do not care about waste reduction. **“People are not aware of the ecological or economic potential of recycling,”** he says.

As a result, Vanadzor municipality decided to start with raising awareness among citizens, with a focus on the younger generation.

The municipality of Vanadzor initiated measures to minimize waste and prevent pollution. Awareness raising activities for children on waste separation and recycling have been organised and the subject has been incorporated in school and kindergarten curricula.

Vanadzor municipality and ISSD NGO held a series of workshops on waste management and sorting for schoolchildren and teachers of Vanadzor schools

Information brochures have been published and distributed to citizens. Together with the “ISSD” Innovative Solutions for Sustainable Development of Communities” NGO Vanadzor municipality conducted a series of seminars on waste management and sorting for educational institutions, including showing films about the damage caused by plastics in nature, and presenting deductive teaching materials on the types of plastic and recycling. In addition, sorting and recycling bins for paper and plastic were installed in the City Hall of Vanadzor, in the administration building of Lori Marz, and in over 60 schools and kindergartens of Vanadzor. The collected waste is transported to recycling stations.

“On one hand the Cities Network supports cooperation within the bilateral municipal partnerships, on the other hand it offers a network between all partner municipalities and a good platform, on which partner municipalities from the South Caucasus and Germany meet. The Cities Network is about sharing and learning from each other, discussing common problems and finding joint solutions to different problems. That’s what makes it so special”, concludes Artyom.

“People are not aware of the ecological or economic potential of recycling”

Arusyak Arakelyan

Staff secretary
of Abovyan municipality

Creating and striving for creative tasks – this is what Arusyak Arakelyan, the secretary of staff of Abovyan municipality likes most about her work.

Arusyak has been working in Abovyan municipality for 11 years already, five of them as a staff secretary.

Though her daily tasks are to manage the municipal staff and coordinate the circulation of documents, she always finds time to improve her routine by creating and developing new templates and examining individual cases based on citizens' applications.

“I like to create something new, to develop necessary documents and templates. I truly avoid stereotypes and patterns,” she says. **“Each situation requires individual approach, even if this means looking through various legal acts. Sometimes I open the drafts of the decisions that I have prepared, and I always take a critical look at them, to motivate me to improve, to grow professionally and to enjoy my work.”**

Exchange of experiences, discussions with colleagues from other municipalities and study trips inside and outside Armenia, regional workshops and conferences always have a positive effect by providing food for thought or encouragement to introduce the good practices in her municipality.

The best examples of such events organized by GIZ that she highlights were the regional workshop in Georgia, the study trip to Estonia, the conferences in Ukraine and Armenia, which were dedicated to the exchange of experiences in the field of e-governance, Citizen Offices and gender-responsive budgeting.

“This exchange, these conferences and workshops are very effective for me because we learn not only during the official part of these events, but also during the side meetings. I always like to approach colleagues from our neighbouring countries and ask how this or that works in their country.

These side-talks are really helpful for me, and whenever we meet at another event, we are all like good old friends,” Arusyak says.

“Thanks to GIZ we have seen significant achievements in e-governance in Estonia, which has a leading position in the digital provision of services. In principal, every citizen can fully use state or local services without leaving home. The visit allowed us to understand the whole infrastructure to incorporate the system in our municipalities. And I must admit that we are moving towards this step by step,” she says.

“Each situation requires individual approach, even if this means looking through various legal acts”

The conference “Best Practices of Administrative Service Delivery in Small Communities of Ukraine, Armenia and Georgia” held in Ukraine in spring 2017 proved to be particularly fruitful as it helped to bring the excellent idea of Information Cards to Armenia.

“The Information Card is a summary of information on a specific service. It contains all the parameters that a citizen should know, which documents are required, contact details, whether the service should be paid or not, the legal acts that serve as basis for this or that decision, etc. The Information Card is intended to serve as a guideline for citizens.”

After returning from Ukraine an expert group was formed that studied several templates, their structure and content, and elaborated 63 Information Cards. **“I don’t want to sound immodest, but I have to state that our cards contain more information than, let’s say, the cards of Bucha municipality [in Ukraine] that we have visited,”** Arusyak says.

On her own initiative she continuously adds more information cards in her municipality, as numerous services are provided.

As Arusyak is constantly striving to gain more knowledge and experience and to use every opportunity to implement something new in her community, her continuous interest and curiosity has led to noticeable improvements in Abovyan.

At the international conference «Best Practices of Administrative Service Delivery in Small Communities of Ukraine, Armenia and Georgia», Kiev, 2017

Anna Chobanyan

Head of Finance and Economics Department of Abovyan municipality

Anna Chobanyan is the head of the Finance and Economics department of Abovyan municipality. She has nearly 22 years of experience. She is an expert in various projects and brings in innovative approaches to the municipal budget process. **“I have always been the driving force behind everything new with regard to municipal budget processes,”** says Anna Chobanyan.

She has never avoided justifying the budget planning and spending. The municipal budget has always been programmatic and targeted. **“Our budget has never shown just figures, it always had a project behind it. Today we have reached a point where the residents of the municipality, who are very well-informed about the budget, are also involved in the budget development process. We have come this far step by step and we have formed a solid system that now functions smoothly. Back in 1990s the mayor of Abovyan would have said, ‘A citizen demands either land or money from the municipality’. But today we have a different picture. The citizens are more informed about the functions of the municipality or what kind of questions they can raise with the mayor and what answers they will get.”**

Over time and due to technological developments, the level of transparency and accountability in the municipality has increased. Citizens are better informed

than ever before. The sources of information have also multiplied. **“Let’s assume that asphalt works are carried out in the municipality and the organisation that won the open tender was found to be flawed. This becomes a subject for public discussion. However, nobody simply says that this is bad asphaltting and just stops there, instead they make the operations of the given organisation a subject of discussions,”** says Anna who has played a crucial role in introducing transparency and accountability throughout the municipality.

“Today we have reached a point where the residents of the municipality, who are very well-informed about the budget, are also involved in the budget development process”

The support of international organisations, especially GIZ, was crucial for the development and implementation of programme budgets at local level. **“During these years of cooperation with GIZ, we learned the mechanisms for developing programme budgets, the tools, evaluations and analyses, all of which were equally important. The objective was there, but we did not know how to make it a reality,”** underlines Anna Chobanyan.

Abovyan is a rather large municipality with around 45,000 residents and has a much larger budget than many consolidated municipalities. It is quite difficult to deal with it. However, Anna has a strong will and determination to introduce the innovations she has experienced abroad into her municipality. Thanks to the exchange of experiences and trainings offered by international organisations, she saw many interesting and efficient solutions in European countries regarding budget development, participatory budgeting and gender-responsive budgeting.

“When we went to the workshop in Austria, we were sure that we would bring along manuals, guidelines and concrete project examples on how gender-responsive budgeting is formed and implemented. We believed that a separate budget should be provided to ensure gender responsiveness in these programmes. However, the knowledge and practice that we have gained there from specific examples has shown us that, overall, we have to change the mentality of all programmes, and we managed to easily convey gender-responsiveness of every programme in our municipality,” explains Anna.

In her municipality she attaches great importance to ensuring the right of children and younger generations to natural development. The municipality is allocating funds to Abovyan Children’s Support Centre for the socialisation and integration of the municipal residents.

“With these programmes in place, we can involve more boys by getting them off the streets. There are always cultural events organised by the Centre. But it is much more difficult to get boys to learn verses and recite them. Now we are trying to add more sports events, in which we also involve the parents of these children. Boys are more likely to participate in sporting events than in cultural ones,” says Anna.

Anna notes that today more than ever, residents are interested in the municipal budget and other deriving programmes. According to her, there are many meetings that are organised especially with young people, as they are very interested in

understanding how the budget is prepared. **“The students of the community are very interested, they call us, ask questions about the budget, about the development process. They seem to be anxious, as they ask when the budget development will start, as they have questions and recommendations.”**

Anna gets very enthusiastic when the budget discussions in the municipality intensify. **“This is a very positive indicator for participatory budgeting,”** she says.

Anna Avetisyan

Staff secretary
of Meghri municipality

“I like coping with challenges,” says Anna, who has been holding the post of the staff secretary of Meghri municipality since 2016. Her career in the municipal administration started in 2006, when she first joined Agarak municipality. Having the support of her family and the people of the community, Anna dedicated herself to the development of her community and improvement of the services to citizens.

“My family members see my commitment to the municipality, and they treat my workload with understanding because the results of my work are visible. The community is flourishing day-by-day, garbage collection and landscaping works are carried out regularly, the quality of the services provided has increased a lot,” she says.

Anna believes that the legislative changes and the consolidation of municipalities are very important processes that the government has undertaken, because they contribute to the **“proportional development of communities. Existing problems are solved based on priorities; budget funds are used in a more targeted way. With the reduction of the administrative staff of former municipalities, the funds saved are fully directed to the enhancement and improvement of services, in particular, utilities, garbage collection, street lighting, etc. That is, budget funds are used more accurately and rationally.”**

She mentions that the consolidation of municipalities is conditioned by the necessity to increase the capacities of Armenian municipalities, **“That’s a logically correct way, which enables the municipality to pool efforts and resources and to create a more flexible and efficient system, through which common welfare can be achieved. The new legal status allows saving the resources allocated by the state and collected from the population, thus enabling more appropriate, needs-oriented and prioritised expenditures.”**

Anna is very motivated to bring innovative solutions to her municipality. In recent years, with the support of GIZ, she has taken part in various events in and outside Armenia on citizen offices, gender-responsive budgeting, women empowerment, etc. She highlights her participation in the conference “Best Practices of Administrative Service Delivery in Small Communities of Ukraine,

Armenia and Georgia” which took place in Kiev in April 2017. There she had the opportunity to get to know the experiences of her Georgian and Ukrainian colleagues with the establishment and functioning of citizen offices, the list of services provided to the citizens, information cards, etc.

“Budget funds are used more accurately and rationally”

With the support of GIZ and co-financed by German, Swiss and U.S. governments, the Citizen Office in Meghri was established at the end of 2017 giving Anna the opportunity to incorporate all the best practices she had seen in Ukraine into the functioning of the Citizen Office in her municipality.

“The work of the municipal staff has become more efficient, the distribution of electronic documents has increased, budgetary and financial accounting has become easier, the quality of services provided to the population and the implementation of other functions have become more effective. The introduction of MMIS contributed to better accessible services and more transparency in the local government. In addition to these changes, it is now easier to monitor the performance of municipalities,” Anna mentions.

Inspired by the exchange of knowledge and experiences on gender-responsive budgeting, which took place in Georgia in 2018, she shared her findings with the Mayor and the council members of Meghri municipality when she returned to Armenia. She analysed the situation and tried to identify women’s problems in her community. When discussing priorities, she involved representatives of local NGOs and active citizens to take gender equality into account in local planning and budgeting processes.

“By optimising the budget some resources can be saved for the implementation of gender-responsive initiatives. We are developing an action plan with the aim of introducing elements of gender-responsive budgeting by addressing the specific needs of women already during the budget preparation phase. The women’s initiatives expressed in the public hearings can thus be reflected in the final draft,” Anna says, adding that the reports on the execution of the budget will be examined at the end to determine, to which extent gender issues have been taken into account.

Anna is satisfied with the results achieved in the area of service provision and hopes that the efforts to introduce GRB in Meghri will bear fruits in the upcoming fiscal year.

The visit of the Armenian and Georgian delegations to the municipality of Bucha in Ukraine in the frames of the “Best Practices of Administrative Service Delivery in Small Communities of Ukraine, Armenia and Georgia” international conference, 2017

“We are developing an action plan with the aim of introducing elements of gender-responsive budgeting by addressing the specific needs of women already during the budget preparation phase.”

Gohar Davtyan

Head of Financial Department of Dilijan municipality

Gohar Davtyan has been head of the Financial Department of Dilijan municipality since 2006. She is involved in all financial functions and is responsible for the development of the programme budget.

“Developing the budget from scratch” is what attracts Gohar most to her job. She talks enthusiastically about the process, **“We usually develop some preliminary formats and share them with the municipal non-commercial organisations. We make these documents available on various online platforms. We upload them to the municipal website and the official Facebook page of the municipality, so that the citizens can actively participate, discuss and vote. Next, we summarise the results and bring them back into public discussions.”**

In the municipality of Dilijan discussions are held, to which active young people, representatives of civil society and the private sector are invited. After collecting all the ideas and suggestions along with their own, they convene public discussions in which anyone who wants can participate.

“We consider all proposals and, if possible, include them in the municipal budget.”

It is precisely this participatory programme budgeting process that I love most. Citizens know in detail what every single penny of the municipality is spent on, which projects are implemented with this money,” shares Gohar.

She has been implementing the result-oriented budgeting since 2014, but has presented the budget based on actual work plans since 2006.

“Citizens know in detail what every single penny of the municipality is spent on, which projects are implemented with this money”

“I have worked this way from day one of my employment. We didn’t just present figures to the residents for discussion. Instead we developed a brief budget based on work plans, which was later

called ‘result-oriented’ and then ‘programme’ budget. I still keep all the annual archives. Every year citizens were aware of the number of kindergartens and children, the number of teachers and the amount of money allocated for food. All these details were presented to the public. This means that they have a good understanding of the formation of the municipal budget and know what every single penny of their taxes is spent on.”

Gohar has acquired all these skills not only through years of specialisation in her work, but also through participation in a number of targeted training courses offered by international organisations. Especially with the support of GIZ, she has attended a number of trainings and exchanged experiences with her colleagues abroad.

“The importance of such mutual visits, studying the operations of similar organisations in other countries cannot be overestimated. When we say that we implement participatory, result-oriented budgeting in the municipality that implies that we have shaped

its understanding over years of cooperating with international organisations, visiting other countries, witnessing their experience and bringing the best experience we have introduced in our municipality,” tells Gohar.

Owing to these trainings, she got acquainted with the concept of “gender-responsive budget”, which initially seemed quite methodological to her, leading to the thought that it requires development of a new budget. However, in the result of various visits along with representatives of other municipalities, they started observing municipal budgets, from another - gender-responsiveness perspective, **“Of course we had programmes before, but we had no idea that we could look at them from the perspective of gender equality. But that’s how I learned to analyse the budget from that perspective! Without investing or spending additional money, we were able to include gender-responsive and social orientations in our budget,”** says Gohar.

Gohar shared her knowledge and experience of gender-responsive budgeting with the mayor, municipal staff and active

citizens of her municipality. Her next step was to present it to the council to get also their approval for a gender-responsive budget in 2019. **“Together with the council members we designed a roadmap and started implementing it,”** she says.

Gohar recalls that it was not easy to get the council’s approval for a gender-responsive budget, **“At the beginning everyone was a bit sceptical, but I was able to show that we all live in a unified municipality where each settlement has its own problems. For instance, we changed the water pipelines in Haghartsin settlement to reduce the household burden on women. Also, asphaltting the road to the school or the kindergarten can be regarded as a gender-sensitive measure, as it is mainly women who accompany kids there.”**

One of the brightest examples of gender-responsive budgeting implemented in Dilijan municipality is the introduction of mobile kindergartens in two rural settlements. **“We have set up mobile kindergartens so that the women of these two settlements**

can bring their kids to kindergarten for three to four hours. This allows them to get employment in the municipal centre, start their own business or cultivate a plot of land close to their homes and thus generate income. We have given them the opportunity not only to feel like but to become full members of our community, who can participate in the daily life of the community.”

Gohar is currently a member of an expert group established under the auspices of GIZ, which designs a concept on gender-responsive budgeting to support other municipalities in developing their own programmes and gender-responsive budgets.

“After completion, the concept will be shared with all municipalities who wish to design their budgets in a gender-responsive manner. All interested municipalities should be able to apply it. We should be able not only to make our budgets gender-responsive, but also to focus on solving the problems of socially vulnerable groups. In general, the budget should be such that all members of the society feel safe and inclusive,” concludes Gohar.

Gohar Davtyan and Anna Chobanyan during the study trip in Ukraine

Gevorg Yeghiazaryan

Deputy Mayor of Ashtarak municipality

Gevorg Yeghiazaryan has been engaged in municipal activities since 1997, first as a member of the staff, later as an expert and trainer for international projects. In October 2012 he was appointed Deputy Mayor of Ashtarak. **“I can say that during my career I have worked with practically every mayor who has held office in Ashtarak”.**

In his position as deputy mayor he is mainly responsible for financial, cultural and educational policies, management, and public relations. He is very enthusiastic about his work and his functions. **“I love innovations and creative approaches to any process. This is the main reason I like to be engaged in local self-government, as legislation allows the implementation of any initiative in a unique way. This is why I have initiated the piloting of several programmes that are supported by international organisations as well as by allocations from the local budget in our municipality,”** he says.

In 2016, GIZ supported the establishment of a Citizen Office in Ashtarak and later piloted the use of information cards. In addition, Ashtarak was one of the first municipalities to test programme budgeting, and the digital version of the brief budget became a source of public discussions on the municipality website using the Municipal Management

and Information System (MMIS). Gevorg respects the law and the rights of the citizens and pays particular attention to participatory democracy.

Technically, a brief budget, which is the analysis of incomes and expenditures accessible to citizens, is uploaded to the municipal website. Dates for public hearings are set and the information is disseminated through various sources, including social media platforms, kindergartens and schools. The aim is for the population to become aware of public spending. The projects are then discussed online, and the opinions of the population are considered when finalising the municipal budget.

“I attach great importance to the idea of working transparently and being accountable for every single luma (Armenian coin) and dram (Armenian currency) spent, as well as for the pace and quality of services provided to citizens,” he says.

“The brief budget presents the analysis of the last three years in terms of revenues and expenditures, the vision of the municipality, the budget message of the mayor, the budget’s orientation and on what the money will be spent; then the current expenditures are presented according to projects and events. To make it clearer, let me give an example. Suppose the project is to provide pre-school education in Ashtarak municipality. One of the measures is to ensure the operation of Arevik kindergarten. Suppose we are going to serve 180 children a month, 25 employees will be employed, of which 10 are pedagogues, food will be given 3 times a day, for a total of 1 year; for the kindergarten to function, let’s say, 30 million AMD will be spent. This is very simple and comprehensible.

Previously, it was written, for example, pre-school education – 30 million AMD. What would it mean? The availability of the brief budget on the website allows the citizen to download, print, read and discuss in the family, after which the citizen can leave a comment in the comments line.

Comments can be left both in the MMIS and on the official pages of social networks. We conduct SMS polling, organize townhall meetings in the format of the human resources development center.”

Gevorg used to be very sceptical towards the idea of gender-responsive budgeting. However, after participating in various formats of experience exchange with counterparts of the neighbouring countries, organised by GIZ, Gevorg changed his position and became one of the drivers of gender-responsive budgeting in Armenian municipalities.

“Municipalities should be ready not only to allocate some financial resources, but also to adapt to changes, to pilot new approaches and methodologies”

Ashtarak was one of the first municipalities in Armenia to apply the tool on a voluntary basis. After testing the approach in his own municipality, he supported the further development and adaptation of the concept and its introduction in other Armenian municipalities. **“Ashtarak’s budget is not considered as a gender-responsive budget, but we voluntarily piloted first the results-oriented**

budgeting, then programme budgeting and now elements of gender-responsive budgeting in programme budgeting. But several other municipalities, like Abovyan or Jermuk, already have one or two gender-responsive programmes approved by the council,” he says.

The introduction of gender-responsive budgeting is not as smooth in Armenian municipalities. For some of them it is easier to get the approval of the council, for the others it takes some time to explain, share the experiences of other countries and convince.

“I absorbed information like a sponge, and discussions with peers from other countries made me realise that we really need gender-responsive budgeting in our municipalities. I don’t know why, but in Armenia we see gender mainstreaming as a concept that refers to a social third gender. However, I believe that men and women should have equal rights, and if we study the GRB methodology and terminology, we understand that the budget spent on both should be equal,” he says.

Based on the ideas of local women, in 2019 he introduced events and

projects in the financial programme of Ashtarak municipality that were designed for this very purpose. The best example highlighted was the increase in the number of groups in pre-school institutions, which would not only allow more children to attend kindergarten, but also create more job opportunities for women and enable closer cooperation with state agencies.

“In our society, especially in our community, debates between men and women are not yet well perceived. Our mentality still leads to a misperception of women expressing ideas that contradict men’s logic. In this context, the implementation of various projects proposed by women will lead to a change in mentality and prove that women do have equal rights to voice their needs and make suggestions,” he says.

Gevorg believes that the situation differs from municipality to municipality. Ashtarak is one of those municipalities that is always ready to introduce innovative solutions, elaborate new approaches, test them and record successes. **“Municipalities should be ready not only to allocate some financial resources, but also to adapt to**

changes, to pilot new approaches and methodologies. GIZ always supports us with this, and their support is always targeted and needs based. GIZ does not plan study trips or exchange of experiences only for the sake of planning. The preferences and local needs are always taken into account,” says Gevorg.

Ashtarak municipality is a winner of several awards - ‘Transparent municipality’ award or ‘A good initiative’ award.

Gevorg Yeghiazaryan is presenting the Citizen Office of Ashtarak to colleagues from Ukraine

Irina Arsenyan

Council member, teacher of the Armenian language and literature Kanakeravan municipality

It is two years since Irina was elected as a Council member in Kanakeravan municipality of Kotayk marz in Armenia. Irina took up the decision to run for the council election being inspired by a collective image of active female politicians.

Believing in the power of women to introduce change gradually, she decided to test her strengths and contribute to the development of her community, even if it is something small.

Her decision to run for the elections was supported by her family and friends. They encouraged her to use her potential for the welfare of others.

“I consider it my sacred duty to attend all council meetings, to be more attentive and responsible towards the needs of my community and my surroundings, towards every tree and bush. I try to notice everything that can escape the eyes of a male council member.”

As a “newcomer” in politics, Irina participates in every workshop, training or seminar to which she is invited to, because **“there is always something new to learn, even if it is repetitive”**. Irina always reflects herself and reaps the most important things for herself. The GIZ event from

which she benefited most is the regional conference on gender focal points held in Tbilisi, where the role of a social worker in the municipalities was addressed.

“I used to think that this position could be combined with another one, for example that of an adviser. However, after a series of discussions in a mixed group of colleagues from the South Caucasus countries, I was convinced that this position requires a specialist in this area, as there is practically no community in the country that doesn’t have social problems.

“It is already the second year that we have a social worker in our municipality. In our neighbouring countries this position is well established, while in Armenia it is still a young profession”

Georgian colleagues are very experienced in this field and we have had very productive and fruitful discussions. I have gained enough knowledge to support my community when this position becomes obligatory,” Irina said back in 2017.

At the end of 2019 she proudly shared the news about the position of the social worker in her municipality, **“It is already the second year that we have a social worker in our municipality. In our neighbouring countries this position is well established, while in Armenia it is still a young profession. Unfortunately, unlike our neighbours, the social worker here deals mainly with poverty issues.”**

In communities with less than 5,000 inhabitants, it is desirable to have a social worker, whereas above 5,000 it is obligatory. Kanakeravan with less than 4,000 inhabitants is one of the “desirable” municipalities that have introduced the institute of a social worker.

She says that within these two years, the existence of the position of a social worker in Kanakeravan municipality has contributed to several positive changes. **“Now there is an active network with the Ministry of Social Affairs, the Department of family, women and children of Kotayk marzpetaran (regional administration). Two important partnerships were established with the SOS Children’s Villages Charity Foundation and the Diaconia Charitable Fund. The former provides social psychological support, food, clothing and medication to six families in our municipality as part of its family strengthening programme, while the latter supports 40 families with nutrition.”**

Apart from, that children’s education is also in the attention of the social worker. **“We have a child with inclusive education who has a mobility problem and cannot attend school, and home schooling was organised with the help of the social worker.”**

The importance of the social worker, the job description, functions and the role of the position were obtained and developed during the regional workshops organized by GIZ. **“This exchange was really important for me, because without the workshops I probably would not have so much background knowledge of the role of the social worker in municipalities. This position was not in the center of my attention before my visit to Georgia. When colleagues from neighbouring countries spoke about their experiences, I immediately understood the idea and, with the support of our mayor, introduced this position in our municipality,”** Irina says.

Irina Yolyan

Deputy Mayor of Goris municipality

“I have been a journalist for many years, and I used to mainly cover the news. In the meantime, however, I have been actively involved in public activities, which leads to my completely different views on several topics. I started digging into the topics and was more into investigative material to identify cases of corruption. If there wasn’t this social awareness, I would never do such profound studies. As a journalist, I would not only divulge

the social and municipal problems, but also follow up to see how they are solved. This was not a goal per se, because over time as you deal with these issues, you start to understand where they come from, and how they could otherwise have been handled. And gradually, as an active public figure, you are heading towards politics, because you want to have your own investment in the process of solving municipal problems. Without my public engagement, interest and participation in the process of solving municipal issues, I would have no interest in politics as such.”

Irina Yolyan has been Deputy Mayor of Goris Municipality since 2018. She plays an important role in coordinating activities and solving problems in the consolidated municipality. Irina has been actively involved in politics for quite a while now. She ran for the local council elections, provided wide coverage on the events in Goris as a journalist and as head of “Sharavigh” club of the Goris Women’s

Development Resource Centre for “Azatutyun” Radio Station (Radio Liberty) and other media. She also worked as a press secretary in the Goris municipal administration. She believes that women can generally play a significant role in community development.

“Women have a great experience in running their households, and this social component predominates among women. I am not saying that this is only typical for women. Decisions that are made exclusively by men or women tend to be inefficient. However, joint efforts produce effective solutions,” says Irina. She also believes that when both men and women propose their own approaches to the same issue, the decisions taken later are the result of the interests of the municipal population as a whole.

Irina Yolyan has been a member of Women’s Resource Centre Foundation since 2009. A group of people interested in women’s problems was founded in Goris and various initiatives of the centre have

been implemented through the efforts of volunteer women. **“There was no remuneration as such,”** Irina recalls, **“all that we wanted was to take part in these endeavours to change the lives of local women and youth.”** She said that, initially, in the early years, people did not take them seriously. However, because of their consistent work and the positive changes that they achieved, they managed to prove that the activities and role of women could be crucial for the development of the municipality.

Pavilion of “Sharavigh” Club

“For the first time ever, we participated in the meetings of the municipal council as an active non-governmental organisation, and the head of our foundation raised issues related to women’s rights and gender policies in the municipality. And yet, the society did not take the discussions about women’s rights seriously. Nonetheless, we used this period to create economic opportunities for women. For this reason, our center now includes many women who are able to earn income for their families,” says Irina.

They gradually began to set in motion women’s political empowerment, economic development and business programmes highlighting their participation in the aforementioned areas and in municipal life.

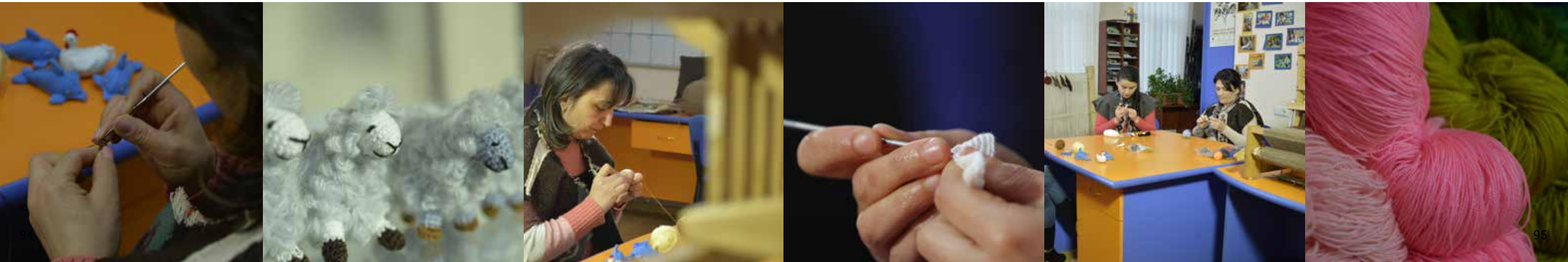
“These changes lead to the improvement of the quality of our municipal life, the development of infrastructures and economic opportunities, which in turn, due to joint efforts, resulted in increased trust and the elimination of stereotypes,” relates Irina.

To secure political involvement of women, the Resource Center had been trying to first ensure their public activity followed by that of the economic, since **“the fact of being economically empowered is critical not only in terms of household affairs, but also for arranging political campaigns and organising other initiatives,”** says Irina.

“Decisions that are made exclusively by men or women tend to be inefficient. However, joint efforts produce effective solutions”

She highlights the endeavors of GIZ in increasing women’s role accentuating the opportunities it offers for exchange of experience. Irina Yolyan notes that, on top of everything, very few women are involved in the local self-government system, and in this respect exchange of experience is rather important. **“There seem to be one and the same issues across all communities, while the approaches are different. GIZ also enables sharing experience with the partners abroad. There are times, when new ideas, new solutions and experiences are needed, which women bring to Armenia as they find them abroad.”**

“Goris Crochet” social enterprise for handicraft toy production established by the Resource Centre Foundation in 2011, produces handicraft toys, promoting women’s employment in Goris municipality.

Lusine Avetyan

Administrative head of Karahunj settlement of Goris municipality

Lusine Avetyan has been active in politics since 2002, including 14 years as the mayor of the Karahunj municipality. After the enlargement of the municipality of Goris in the framework of the Territorial and Administrative Reform, she became the administrative head of the Karahunj settlement.

An engineer by profession, she also had some professional experience as a manager. Although she was still young and had small children, the motivation to do something good for her village and the villagers inspired Lusine to nominate her candidacy. The competition was quite high as she was the only woman among the other candidates.

“It was quite tough at the beginning. There were some moments when I thought about resigning, but when I remembered the pre-election competition and the hopes of the voters, I found strength to resist and to overcome the difficulties,” says Lusine.

As administrative head she continues to work with the same energy and workload. She says that her functions are almost the same. The only difference she mentions is ‘the absence of the decision-making function and budget management.’

“Syunik is a traditional marz and it is difficult for a woman to be acknowledged in politics. In the beginning people said that I could not perform. During my time as mayor, however, our community was distinguished from others. By solving the problems of asphaltting, building a lighting network, the sewage system, and setting up a wonderful school and kindergarten, I was able to break the stereotypes that women are not able to solve problems that require the intervention of men. When they talk about women in politics, they would say, just look at Karahunj, the hands of a woman have touched the village. See how beautiful it is,” Lusine says proudly.

“When they talk about women in politics, they would say, just look at Karahunj, the hands of a woman have touched the village. See how beautiful it is”

She believes that experience and knowledge are the key to success, especially for women in politics. To improve her performance and keep up with the updates, Lusine always participates in various trainings and workshops, including the ones organized by GIZ both locally and regionally.

“The development of skills and capacities makes us become more representable, enables us to correctly formulate thoughts and ideas to become real leaders. I am thankful for the opportunity to participate in these workshops, as we are trying to localise the experience and knowledge we are gaining there from colleagues of neighbouring countries. The workshop on gender-responsive budgeting held in Georgia was very effective. We included several elements of GRB in the 2019 budget of Goris municipality. These include street lighting and the opening of a day-care centre in the kindergarten, which mainly contributes to women’s participation in local self-governance,” Lusine says.

Initially, the idea of gender-responsive budgeting was not well received by the mayor, but the active women, including Deputy Mayor Irina Yolyan, insisted on the importance of GRB. **“During the council meeting when the budget was to be approved, the Mayor said that he had not promoted women’s participation in local self-governance, but after seeing what tangible results had been achieved, he changed his mind,”** tells Lusine.

The civil society of Goris municipality is very active. There are numerous well-functioning NGOs, foundations, as well as active individuals, especially women, who constantly participate in various discussions and raise municipal issues. **“We see no lack of female participation in social and municipal issues. The municipal council is well-established. Just because the enlargement is a new process and the elections are taking place on a larger scale, women are somewhat afraid to enter politics. That is the problem. There are no**

other serious problems. The population of the enlarged community is larger, as is the electorate. As a result, the competition is tough. Women will need more votes to win this competition, that is why women do not want to participate. I believe, however, if more well-prepared women take part, they will definitely succeed.”

“For a woman it is more difficult to become mayor, because financial stability is important. Not only should there be relevant experience and capacity to become more competitive in local elections, but it is also important to strive for the economic empowerment of locally active women,” she says.

After all, other institutions, for example in the field of education, are mainly headed by women here. Most school principals are women, chairpersons of foundations and members of Goris press club are women, the secretary of the staff of Goris municipality is a woman, the municipal staff and municipal servants are mainly women. Recently, a woman was appointed deputy mayor.

“When it comes to elections, women are reluctant to participate,” Lusine says. **“I am sure, in the future there will be more female candidates, because there is a lot of potential.”**

To raise public awareness of participatory mechanisms and the involvement of women in decision-making and the political and social life of the municipality, Lusine conducted several workshops to promote women’s engagement and to help increase their self-confidence and capacities.

“There are many intelligent and experienced women. It is very important that such people are represented in the local council – people, who have an opinion, who are knowledgeable and do not simply attend meetings to vote. The council institute is becoming more stable, which leads to more transparency, investments and solutions,” Lusine says.

Lusine Avetyan with her colleagues from other municipalities during the conference “Women and Local Governance”

After the enlargement it became possible to solve certain problems in the municipality with a single budget. If there used to be problems with heating in educational institutions, 20-degree heat is now provided everywhere, which is especially important for kindergartens. Apart from that great attention is paid to nutrition. Today, all 11 kindergartens in the municipality have the same nutrition procurement plan, which is strictly monitored.

Jemma Harutyunyan

Mayor of Amasia municipality

Jemma Harutyunyan was elected Mayor of the enlarged municipality of Amasia in the local elections in October 2016. To date, she is the only female mayor of an enlarged municipality.

Amasia is a multi-settlement municipality consisting of nine settlements. Jemma mentions that all the settlements have many problems that need to be solved step by step. According to her, one of the advantages of the consolidation of municipalities is the joint budget, which allows solving problems especially in small settlements that would not have been able to implement ambitious projects with their own budgets.

“I frequently visit all the settlements to familiarise myself with the problems of the settlements and the concerns of the population,” Jemma Harutyunyan says. **“For example, Voghji settlement was equipped with street lighting. In the Amasia and Aregnadem settlements regular waste collection takes place. Garbage bins have been installed in all settlements to ensure sustainable waste management in the municipality. In Voghji and Meghrashat the problem of the internet connection was solved. There is also internet**

access in Gtashen, but it is still weak.” She further mentions that the unified budget also allows the repair of intra-settlement roads.

The day of Jemma Harutyunyan is overloaded, as it is no easy task to deal with the problems of the whole community. She receives the support of her team, her family and her friends. However, she finds inspiration in her regular meetings with the younger generation. **“In my work, I enjoy the most being with young people and children. I often visit kindergartens, the art school, and the sports club. I really enjoy meeting children.”**

Ms Harutyunyan also highlights not only the local support, but also that of the Government and international organisations, with the help of which various projects were implemented in Amasia.

She emphasises the cooperation with GIZ with special warmth. **“With the support of GIZ a Citizen Office was established in Amasia, all**

the settlements got equipped with new IT-hardware and the MMIS software. As of today, all our administrative heads and operators have been trained with the support of GIZ. Now there is no need for the citizens to drive 20-25km from their settlements to the centre to pay property or land taxes or to get a reference note. Now they can address the administrative head or MMIS operator directly in their settlement.”

The official opening of the Citizen Office in Amasia

Jemma always actively participates in various trainings and workshops. Wherever possible she tries to localize new insights. One example is the introduction of gender-responsive budgeting in the municipality.

“The workshop in Georgia organised by GIZ was important for me, especially the communication with Georgian women and getting to know their experiences with the implementation of gender-responsive budgeting. I took with me many ideas, which I tried to incorporate in our budget. Thanks to that event, our 2019 budget was considered gender-responsive,” she says.

She shared the knowledge she had gained in Georgia with the council members, head of the financial department and municipal staff. She is even joking that the council members, who are all men, ‘have started complaining, that GRB is now giving women more space than men.’

“I took with me many ideas, which I tried to incorporate in our budget. Thanks to that event, our 2019 budget was considered gender-responsive”

“We have introduced the involvement of girls and women in the sports school. We opened a girl’s football team that won the first prize in the competition in Shirak region. We also opened the third group of 30 children in the kindergarten to give their mothers the opportunity to work or start a business. The opening of a wool factory in 2019 was an important event for our municipality, as 18 women could be employed there,” Jemma said sharing the successes that the municipality of Amasia has achieved so far.

Despite the difficulties and high level of labour migration, Ms Harutyunyan is doing her everything possible to create favourable conditions for her compatriots. She tries to draw the attention of both women and men to municipal problems and to contribute to an equal participation in local development and decision-making processes.

“Now the activity is quite high, women became interested in the municipal life, street lighting, for instance, improvement of road conditions kindergartens, etc. As we are an enlarged municipality, we organise public hearings on the budget in all the settlements so that everyone has a chance to participate,” she says.

Jemma Harutyunyan at the photo exhibition dedicated to “Women and local governance”

List of abbreviations

BMZ	German Federal Ministry for Economic Cooperation and Development
CO	Citizen Office
GIZ	Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH
GRB	Gender-Responsive Budgeting
MMIS	Municipal Management and Information System
MTAI	Ministry of Territorial Administration and Infrastructure of the Republic of Armenia
NGO	Non-governmental organisation
RA	Republic of Armenia
SDC	Swiss Agency for Development and Cooperation
TARA	Territorial and Administrative Reform in Armenia
USAID	United States Agency for International Development

Published by the **Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH**
Registered offices: **Bonn and Eschborn**

Good Governance for Local Development South Caucasus Programme

59 Hanrapetutyun Str., 6th floor, 0010, Yerevan
Republic of Armenia
Tel.: +374 (0) 10 51 00 61
www.giz.de

Responsible: **Katrin Schäfer**

Concept & Coordination: **Lika Mkrtchyan**

Content: **Diana Markosyan and Lika Mkrtchyan**

Design: **Zettalumen LLC**

Photos: **Artyom Aghasaryan (pages 11-61), Domino Production, GIZ archive, municipality of Vanadzor, personal archives (pages 63-103)**

Publication: 2020

© GIZ

